

IZVEDBENI DEL

01-9 Usmeritve za celostno ohranjanje spomenika

01-9.1 Splošne usmeritve

Celostno ohranjanje (*integrated conservation*) pomeni v osnovi »dinamično usmerjanje sprememb« z namenom, da se prepreči zanemarjanje, propadanje, pretirano izrabo ali uničenje naravnih, kulturnih in družbenih virov v njihovih razvojnih procesih (Pirkovič, 2005). Naloga celostnega ohranjanja ni le ovekovečenje kulturne dediščine kot sestavne vsebine grajenega ali naravnega človekovega okolja z njenim rednim vzdrževanjem in varovanjem, temveč mora poskrbeti tudi za njeno polno in kakovostno integracijo v današnjo družbo ter zanjo poiskati primerno namembnost (Roth, 2004).

Konservatorska stroka se od prvotnega, zgolj fizičnega varstva urbanih struktur vse bolj usmerja v preučevanje neotipljivih, a v življenju naših mest in vasi zelo spreminjajočih se socialnih, kulturnih in ekonomskih vrednot.

Vse v prenavo vključene stroke in službe ter zainteresirana javnost morajo pri načrtovanju razvojno naravnanih urbanih procesov in prenavi degradiranih zgodovinskih mestnih sosesk v celoti upoštevati načela trajnostnega razvoja. V dolgoročnem, medgeneracijskem časovnem okviru trajnostnega razvoja je namreč najpomembnejša naloga ohranjanje ravno vire in njihovo raznolikost. Govorimo o enotni in celostni zaščiti okoljskih, ekonomskih, socialnih in kulturnih virov kot neobnovljivih virov.

Mednje prištevamo tudi dediščinski stavbni fond (dediščinski stavbni fond razumemo kot svojevrsten kulturni vir ali kot opredmetena sredstva z nezanemarljivo vrednostjo, tako z vidika ekonomije kot vložene energije in trajnostnih materialov) ter zgodovinsko pogojeno urbano kontinuiteto in tradicijo. Urbana kultura je prav gotovo sama po sebi trajnostna in premore visoko stopnjo stabilnosti in okoljske vzdržnosti. Je rezultat neprestanih vlaganj generacij v urbano okolje. Boljše kot bomo razumeli, kako upravljati in razvijati našo zgodovinsko mestno krajino, močnejša bo ta (Hassler idr., 2002).

Zgodovinsko mestno območje mora biti s svojo edinstveno dediščino nosilec kulturne identitete mesta in pomemben dejavnik v nadaljnjem razvoju mestne družbe.

Osnovno vprašanje pri celostnem ohranjanju je, kako lahko ključne kakovosti in vire obravnavanega spomeniškega območja in posameznih kulturnih spomenikov in objektov dediščine ohranjamo in kako jih lahko razvijamo? Odgovor se skriva v trajnostno naravnanim varovanju in rabi, torej v namembnosti, ki bo prilagojena potrebam in vrednotam današnjega časa, saj bomo le tako najbolj učinkovito ohranjali našo dediščino in jo neokrnjeno predali našim zanamcem.

V skladu z varstvenim režimom območja kulturnega spomenika, podrobnimi varstvenimi usmeritvami, morebitnimi drugimi usmeritvami za celostno ohranjanje, cilji prenavo območja in

ugotovitvami analitičnega dela, je potrebno izdelati zasnovo prostorskega urejanja, in sicer:

A) zasnovo oblikovanja prostora, s katero se ob upoštevanju ocene stanja območja kulturnega spomenika glede na okolico, ocene stanja območja kulturnega spomenika in ocene stanja posameznih sestavnih delov na območju dediščine določi ohranitev prepoznanih oblikovnih značilnosti prostora in kulturnih vrednot območja spomenika in prikaže možnosti za načrtovanje dopolnilnih ali novih ureditev, vključno z načrtovanjem sanacije razvrednotenih območij in

B) zasnovo vsebine, s katero se ob upoštevanju ocene vsebinskega stanja in ocene stanja izkoriščenosti stavb ter javnih in zasebnih javno dostopnih površin določa ohranitev prepoznanih vsebinskih značilnosti prostora ter prikaže možnosti za načrtovanje dopolnilnih ali novih vsebin.

A) Zasnova oblikovanja prostora kulturnega spomenika

Zasnova oblikovanja odprtih javnih površin v zgodovinskem jedru Novega mesta, s poudarkom na Glavnem trgu, Rozmanovi ulici in kandijskim križiščem, temelji tako na ohranjanju prepoznanih urbanističnih, arhitekturnih, zgodovinskih in likovnih vrednot kot na preoblikovanju degradiranih in manj pomembnih sestavin spomenika za potrebe prostorske, socialne, gospodarske, simbolne in identitetne prenove starega mestnega jedra.

V skladu z usmeritvami za celostno ohranjanje kulturne dediščine je potrebno ohranяти morfologijo prostora, značilne urbane oblike in arhitekturo, materialne substance, možnosti kombinirane rabe prostorov, socialno in kulturno raznolikost, gospodarsko živost ter varno in kakovostno prebivanje.

Ohranяти je potrebno kakovostne ulične ambiente in poteze, revitalizirati atrije hiš na Glavnem trgu ter urbanistično, arhitekturno, varstveno in likovno na novo ovrednotiti kandijsko križišče. Podati je potrebno smernice za sanacijo degradiranih območij, še zlasti kandijskega križišča, območja »Kremen« v stavbnem otoku med Rozmanovo cesto in Kastelčevo ulico ter stavbne praznine v uličnem vogalu med Rozmanovo cesto in Linhartovo ulico. Predvideti je potrebno krajinsko urejanje javnih prostorov ter načrtovanje in umestitev urbane opreme. Urbana oprema (klopi, svetilke javne razsvetljave (konzolne in prostostoječe), smetnjaki, mizice, stoli, senčniki (za potrebe gostinskih vrtov), konzolni izveski lokalov, vrtno ograje in ograje javnih prostorov, itd.) naj bo unikatna, opremljena z logotipom nove blagovne znamke mesta in oblikovno prilagojena hierarhiji posameznih javnih odprtih mestnih prostorov.

Potrebno je ohranяти navezanost odprtih javnih prostorov v zgodovinskem jedru Novega mesta na naravne gradnike, kot so voda, kamen, kovina, les, drevesa in jih poudarjati pri predvidenih ureditvah. Parтерна ureditev Glavnega trga mora upoštevati prepoznan družbeni pomen spomeniškega območja in biti usklajena s sodobnimi rabami ter socialnimi, gospodarskimi, prostorskimi in simbolnimi trendi na področju prenove zgodovinskih odprtih javnih prostorov. Pri prenovi Glavnega trga moramo ohranяти določene rešitve arhitekta in konservatorja Marjana Mušiča, kot so arhitekturna in likovna zasnova Glavnega trga z vsemi javnimi plastikami (vodnjak, v tlaku izvedeni slavnostni tepih s hermama in drogova za zastavi pred mestno hišo, spomenik obešenima talcema), koncept zasaditve dreves po zasnovi iz leta 1951 in originalni koncept tlakovanja pešcevih površin, ki pa ga je potrebno prilagoditi današnjim funkcionalnim zahtevam. Po drugi strani pa bo potrebno na Glavnem trgu skladno z novo prometno ureditvijo in programsko zasnovo na novo zasnovati cestišče, parkirne prostore, avtobusno postajališče, gostinske vrtove, premostitve višinskih razlik v spodnjem delu trga ipd. Obstoječe cestišče, ki je bilo leta 1951 zgrajeno za dvosmerni promet, bo potrebno prilagoditi širini enosmernega prometa, s čimer se bo dobilo dodatne površine za pešce, kolesarje in javne programe. Novo cestišče mora biti skladno z originalno zasnovo tlakovano z granitnimi kockami. Nova ureditev mora biti brez arhitektonskih ovir in v tem pogledu prijazna do gibalno oviranih obiskovalcev Glavnega trga.

Na Rozmanovi ulici je potrebno ohranitati obstoječi, z granitnimi kockami tlakovani ustroj cestišča, ki pa ga je potrebno iz dvosmernega zožiti v enosmernega, s čimer bomo lahko razširili obojestranske pločnike in pridobili prostor za kolesarja. Linijo pločnika bo potrebno regulirati tudi po odstranitvi hiše Rozmanova ulica 11 in interpolaciji novega objekta, kot to narekuje ureditveni načrt »Kremen«. V stiku Rozmanove in Kastelčeve ulice je potrebno pred novi objekt (UN »Kremen« postaviti monumentalno javno plastiko.

S širšim družbenim soglasjem bo potrebno na novo ovrednotiti spomeniški plato v stiku Rozmanove ulice in Prešernovega trga, saj je več kot očitno, da je spomeniška ureditev platoja že v osnovnem konceptu avtorja nedorečena in bolj zapolnitev praznega prostora nekdanjega Katarininega trga kot dejansko arhitekturno, likovno in spomeniško dorečena rešitev. Predlog varstvene stroke je, da se spomeniški plato zmanjša v korist razširjenega stopnišča ob hiši Rozmanova ulica 15 z enojnim vmesnim platojem. Na ta način bi dobili dodatne mestne površine in vzpostavili bolj funkcionalno in vizualno komunikacijo med Rozmanovo ulico in Strmo potjo.

Ureditveni koncept spomeniškega območja Na vratih je potrebno ohranitati v celoti z manjšimi hortikulturnimi intervencijami na platoju pred Knjižnico Mirana Jarca, povsem na novo pa je potrebno ovrednotiti zelenico med Knjižnico Mirana Jarca in stavbo Rozmanova 30.

Kandijsko križišče, ki v svoji primarni funkciji cestnega vozlišča ni bilo nikoli urbanistično, arhitekturno in likovno ovrednoteno, je potrebno prenoviti v trg in zlasti v območje zelenice med cestiščem in Ragojsko ulico umestiti določene mestotvorne vsebine. Pri zadnji prenovi komunalne infrastrukture in cestišča, ki je bilo v tem delu razširjeno zaradi izgradnje desnega zavijalnega pasu, se je nekoliko dvignil tudi nivo cestišča, zaradi česar je nastala še višja višinska razlika med cestiščem in Ragojsko ulico, ki jo bo potrebno z novo ureditvijo premostiti na zelo majhnem prostoru. Zelenico je potrebno arhitekturno in likovno prenoviti v spomeniški prostor z javno plastiko in obenem v vhodni prostor starega mestnega jedra s pogledi na veduto Brega in frančiškanski samostan. Zaradi odprtosti novo formiranega trga proti vzhodu (v smeri frizerskega salona Jure), je potrebno njegov vzhodni rob zamejiti z monumentalno skupinsko kiparsko

kompozicijo tvorcev Novomeške pomladi. Kip Leona Štuklja, ki je dimenzijsko premajhen za volumen trga, je potrebno bodisi umestiti s soglasjem lastnika v prenovljeni Winidsharjev vrt, v katerem je svoje čase naš olimpijonek vadil, bodisi na nekdanjo lokacijo kioska v stiku Trdinove ulice in Kandijske ceste. Višinsko razliko med cestiščem in Ragovsko ulico je potrebno premostiti s terasno ureditvijo spomeniškega prostora, v katerega se premišljeno umesti tudi novo stopnišče, ki bo nadomestil obstoječe ob vzhodnem robu trga. Na območju Ragovske ulice je potrebno pred hišo Ragovska ulica 1 (nekdanja pošta) ukiniti parkirišča, ulico zožiti in jo nameniti zgolj pešcu in kolesarju. Kiosk s časopisi je potrebno premestiti bodisi nazaj na staro lokacijo v izteku Trdinove in Kandijske ceste bodisi v bližino avtobusnega postajališča nasproti bodoče garažne hiše ob nekdanjem hotelu Kandija.

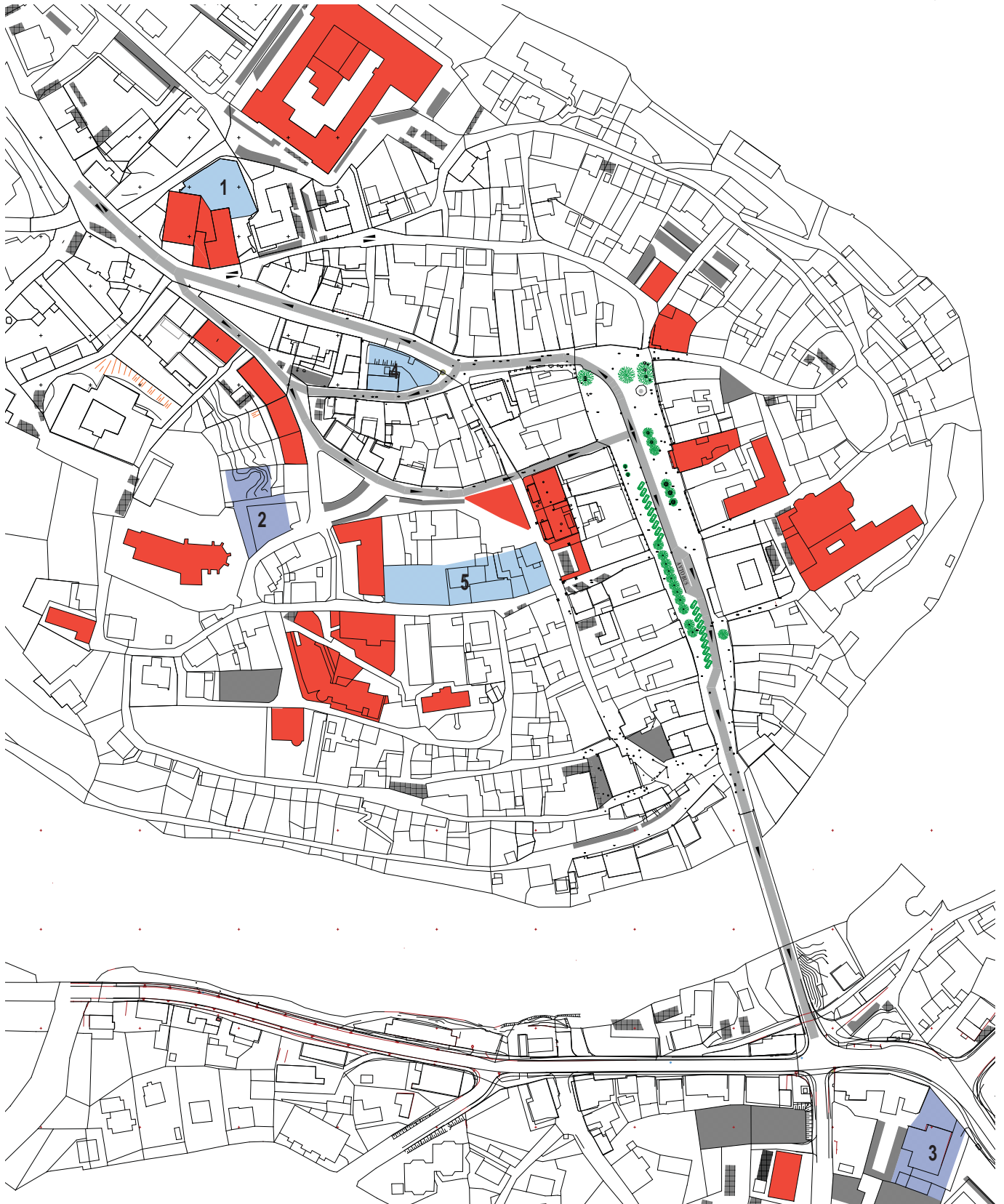
Predlog nove prometne ureditve v ožjem središču Novega mesta in kandijskega križišča:

- Nova prometna ureditev v kandijem križišču in v starem mestnem jedru mora slediti politiki prometnega praznjenja mestnega jedra in bo v tem pogledu diametralno nasprotna obstoječi, ko se mestno jedro iz Kandijske strani prometno obremenjuje s praviloma tranzitnim prometom.
- Pred kratkim zgrajeni desni zavijalni pas je potrebno ukiniti, njegovo površino pa izkoristiti za dodatno avtobusno postajališče, npr. za postanke turističnih avtobusov. Na Kandijem mostu je potrebno ponovno uvesti enosmerni promet iz mestnega jedra v Kandijo, kar bo omogočilo razširitev preozkih pločnikov in izvedbo kolesarske steze.
- S prenovo Florjanovega trga in tržnice je potrebno ukiniti motorni promet v smeri Prešernov trg – Florijanov trg – Sokolska ulica. Dovoljen je le promet za potrebe dostave, gostov hotela Krona, servisnih služb, urgence in stanovalcev.
- Sokolska ulica in Muzejska ulica se prvenstveno namenita pešcem, s čimer se pridobi dodatne pešaške cone in kvalitetne pešaške povezave med Glavnim trgom, Bregom in kapiteljskim gričem (vključno z muzejskim kompleksom in Anton Podbevšek teatrom) ter na drugi strani s tržnico in Florijanovim trgom. Z zaprtjem Sokolske ulice za promet se vzpostavijo pogoji za uspešno revitalizacijo Narodnega doma, kot tudi možnost vzpostavitve dodatnih tržnih prostorov pred Jakčevim domom in Narodnim domom.
- V mestnem jedru se vzpostavi osrednjo enosmerno prometno komunikacijo: Seidlova cesta – Rozmanova ulica – Prešernov trg – severni del Florjanovega trga – Ulica na Florjanov trg – Glavni trg z razcepom proti Rozmanovi ulici oz. v smeri Kandijskega mostu – Kandijsko križišče.
- Bistveni pogoj za prepoved vstopa motornega prometa s strani Kandije v mestno jedro je izgradnja dodatnih parkirnih površin v območju Kandije. Trenutno sta tu na voljo dve parkirišči: manjše, plačljivo parkirišče ob Novi Ljubljanski banki na Trdinovi ulici, ki ga bo Mestna občina Novo mesto podaljšala v smeri Resslerjeve ulice in trenutno neplačljivo in zasilno urejeno parkirišče na območju nekdanje klavnice ob bivšem hotelu Kandija.
- Ne glede na dejstvo, da je morda že nekoliko pozno, bi bilo potrebno preveriti možnost izgradnje nove osrednje prometne žile po Smrečnikovi ulici proti Šmihelu in od tam na bodočo zahodno obvoznico, kar je predpogoj za urbanistično, socialno in gospodarsko revitalizacijo Kandijske ceste, ki bi razbremenjena tranzitnega prometa postala mestna plaža.
- Na Rozmanovi ulici je potrebno ukiniti parkiranje ter razširiti pločnike in ob cestišču speljati kolesarsko stezo. Priporočamo, da se to izvede na način, da je kolesar sestavni del avtomobilskega prometa.
- Na Glavnem trgu je potrebno občutno zmanjšati število parkirnih mest, te pa predvideti v srednjem in spodnjem delu trga na način, da so tudi po vizualni in funkcionalni plati lahko sestavni del razširjenih pešaških površin oziroma občasnih javnih programov in prireditev na trgu.
- Parkirna mesta v spodnjem delu trga morajo biti prvenstveno namenjena stanovalcem Glavnega trga (z dovolilnicami) in za kratkotrajno parkiranje (do 15 min.) staršev, ki vozijo svoje otroke v glasbeno šolo.
- Zgornji del trga mora biti brez parkirnih mest, površine pa v celoti nameniti pešcem, gostinskim vrtovom in prireditvam na prostem.
- ZVKDS OE NM podpira predlog Jane Murgelj (Stari most d.o.o., Glavni trg 17, poslan po el. pošti dne 8. 5. 2014), da se v mestnem jedru izvede stalna zapora prometa od sobote ob 13. uri do ponedeljka zjutraj. V kolikor bo predlog sprejet, bo potrebno »Na vratih« in na vstopu na Kandijski most v Kandiji vgraditi potopne stebričke. Kljub predlaganemu ukrepu pa ZVKDS OE NM meni, da morajo imeti ves čas avtomobilsko dostopnost v mestno jedro sledeči deležniki:
 - a) urgencia;
 - b) prebivalci mestnega jedra;
 - c) mestni potniški promet;
 - d) invalidi;
 - e) opcija: lastniki okoljsko varčnih (električnih, hibridnih) avtomobilov.

List 39: Predlog nove prometne ureditve v starem delu Novega mesta.

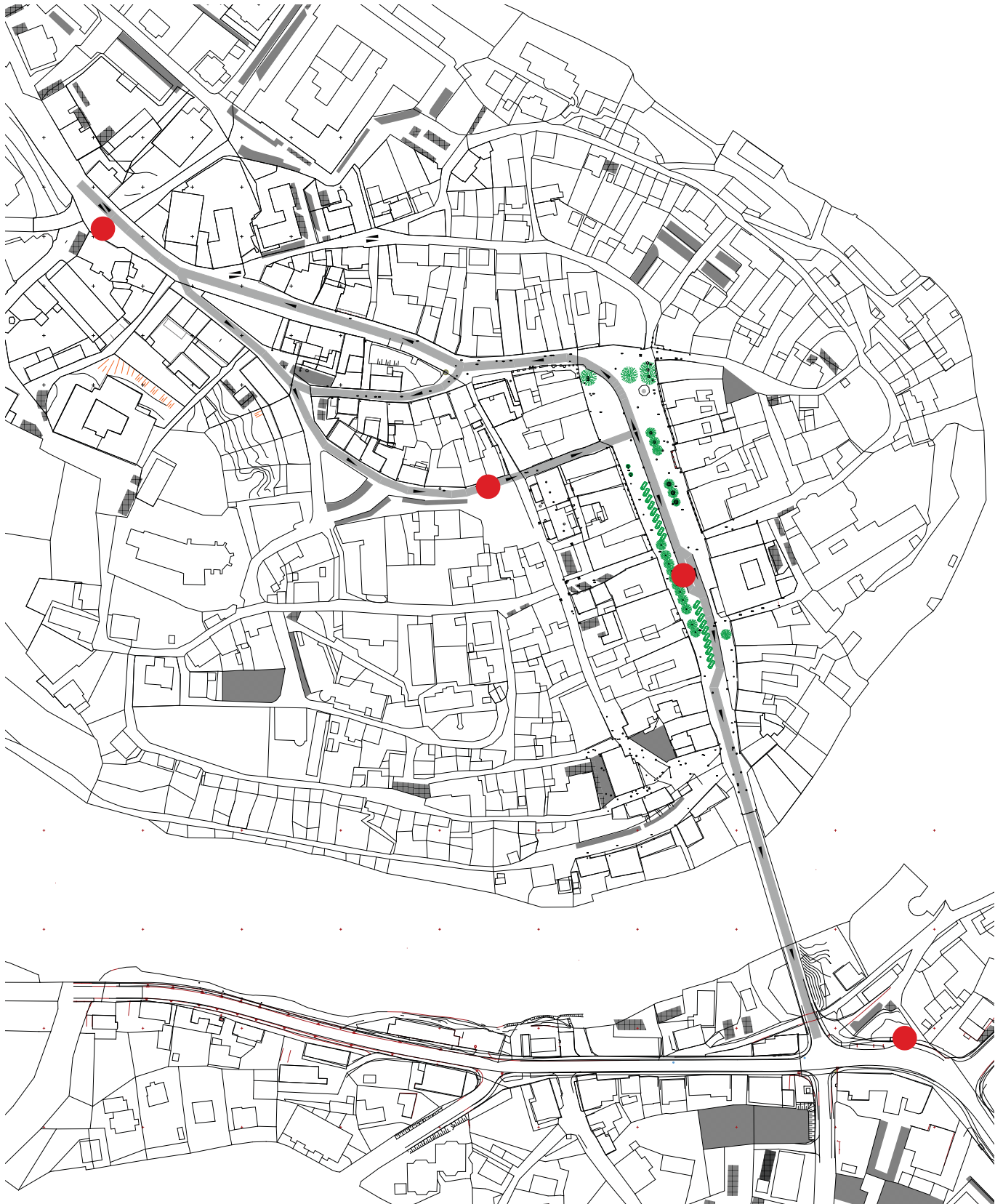
- SMER MOTORNEGA PROMETA
- JAVNE PARKIRNE POVRŠINE
- ZASEBNA PODZEMNA GARAŽNA HIŠA
- PARKIRNA HIŠA
- DEJAVNOST ALI SKLOP DEJAVNOSTI, KI VEŽEJO NASE VELIKO MOTORNEGA PROMETA IN PARKIRANJA

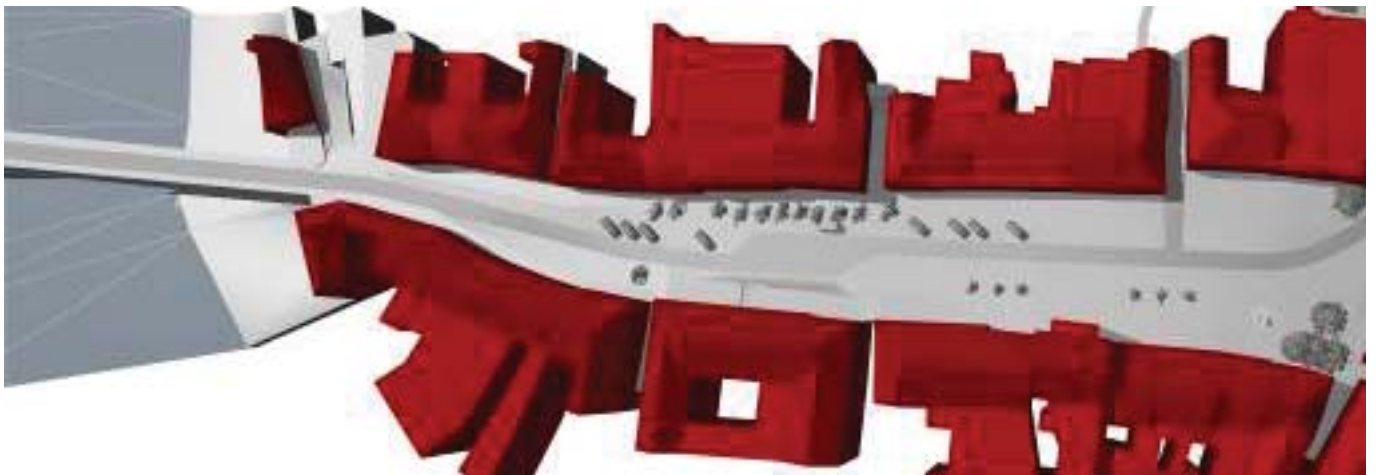
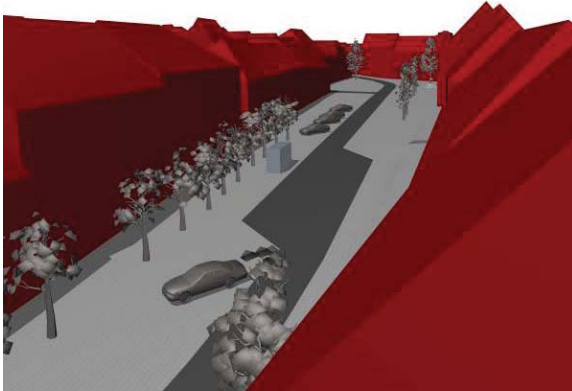
List 40: Predlog nove funkcionalne ureditve Glavnega trga.

- SMER MOTORNEGA PROMETA
- JAVNE PARKIRNE POVRŠINE
- AVTOBUSNA POSTAJA

- V času »weekend« zapore se v območju mestnega jedra, vključno z Glavnim trgom, vzpostavi »shared space« območje, v katerem imajo vsi udeleženci enake pravice in za katere veljajo enaka pravila, ob upoštevanju dejstva, da se bolje skrbi za šibkejšo prometne udeležence (kolesarji pazijo na pešce, avtomobilisti na oboje, ipd).
- Slabost predlaganega ukrepa je le v omejitvi dostopa do frančiškanske cerkve v času sobotnih in nedeljskih maš starejšim, bolnim in invalidnim osebam, ki bi jim hoja od parkirišča v Kandiji do Frančiškanskega trga lahko povzročala velike težave.
- Rešitev se skriva v nakupu električnega avtomobila po zgledu »Kavalirja« v stari Ljubljani, ki bi vozil po novomeškem zgodovinskem jedru in obenem povezoval tudi parkirišča na Novem trgu in Kandiji z ožjim mestnim jedrom. Koristili bi ga tako prebivalci mestnega jedra kot njegovi uporabniki, sočasno pa bi bil tudi velika turistična atrakcija.
- Postajališče mestnega avtobusa je potrebno preseliti v spodnji del trga nasproti hiše Glavni trg 24.
- V obravnavanem območju predlagamo sledeča postajališča mestnega prometa:
 - a) na Rozmanovi ulici se ob Skabernetovi hiši (Rozmanova ulica 19) parkirna mesta namenijo postajališču mestnega avtobusa;
 - b) ob severni stranici Florjanovega trga v smeri Glavnega trga;
 - c) na Glavnem trgu ob objektu Glavni trg 24 v smeri Kandijskega mostu;
 - d) v kandijskem križišču na obstoječih lokacijah.
- Na celotnem območju Glavnega trga je potrebno povečati površine namenjene pešcem z razširitvijo pločnikov in zlasti v spodnjem delu trga v kar največji možni meri omiliti višinske razlike med pločniki in cestiščem oziroma zgraditi klančine za gibalno ovirane osebe.
- Kolesarski promet je potrebno na Glavnem trgu, na Rozmanovi ulici in na Kandijskem mostu speljati v okviru cestišča, v območju Kandije pa ga preusmeriti na Ragovsko ulico oz. pod Kandijski most.
- Dolgoročnejša rešitev za kolesarja in pešca je izgradnja brvi ob stari mitnici, ki bo povezovala Kandijsko cesto in Resslerovo ulico na desnem bregu reke Krke s Pugljevo ulico na levem bregu, za mirujoči promet pa izgradnja javnih parkirišč ob glavnih mestnih vpadnicah in vzpostavitev sistema P+R.
- ZVKDS OE Novo mesto se ne zavzema za delno ali popolno zaporo Glavnega trga za tekoči ali mirujoči promet, saj bi bila tovrstna poteza glede na prometne danosti novomeškega prostora nerealna, nepotrebna in zgodovinsko neutemeljena. Odločitev za tako radikalen poseg bi med drugim povzročila tudi oblikovno, materialno in vsebinsko poenotenje razsežnega javnega prostora (Glavni trg v Novem mestu je namreč največji trg na nekdanjem Kranjskem), kar bi neizogibno vodilo k sterilnemu videzu trga, otežila pa bi tudi vsakodnevne življenjske procese tamkaj živečih.
- Izgubljene parkirne površine na Glavnem trgu in na Rozmanovi ulici je potrebno nadomestiti s parkirnimi mesti v novih parkirnih hišah na Novem trgu, v Kandiji in pod Kapiteljsko cerkvijo.

List 41: Predlog prometne ureditve na Glavnem trgu.

B) Zasnova vsebine

Uspešna prenova obravnavanih zgodovinskih mestnih predelov v Novem mestu pomeni:

- a) zagotavljanje določene kontinuitete tradicionalnih rab, kot so bivanje ter upravne in storitvene dejavnosti, zlasti drobna obrt, gostinska ponudba in trgovina;
- b) vzdrževanje oz. obnovo skozi stoletja utečenih vzorcev obnašanja v prostoru in njihovo prilagoditev današnjim družbenim trendom;
- c) zagotavljanje kakovostnih in le najnujnejših posegov v urbano tkivo, ki bodo urbanistično, arhitekturno in razvojno pozitivno vplivali na vrednote zgodovinskega mestnega okolja.

Skladno urejeni odprti javni prostori v mestnem jedru pripomorejo k povečanju mestnega ponosa in k večji prepoznavnosti mesta in regije ter zagotavljajo prebivalcem in uporabnikom mesta visok bivanjski, delovni in prostočasni standard.

Pri prenovi osrednjih odprtih javnih prostorov v mestu moramo slediti etičnim načelom mestne družbe in izoblikovati kulturna okolja, v katerih se bodo odvijala pomembna medsebojna socialna vplivanja, ki bodo spodbudili mestni utrip in skupne vrednote. Z bogatim kulturnim izročilom in tradicijo prepojeni zgodovinski mestni predeli morajo ponovno zgraditi mostove med različnimi družbenimi skupinami, krepiti medsebojno spoštovanje ter kot materialni odraz zgodovinsko pogojenega spomina pomagati pri razvoju nove mestne kolektivne zavesti ter medgeneracijskega in medkulturnega dialoga.

Glavni trg in Rozmanova ulica lahko na novo zaživita le z dorečeno in premišljeno izpeljano celovito prostorsko in ekološko prenovo odprtih javnih površin, ki bo, kot kaže praksa iz drugih mest, generator socialne in gospodarske prenove stavb v obeh mestnih območjih.

Glavni trg mora postati osrednji dnevni prostor mesta, skladno z zgodovinsko tradicijo vabljivo urejeni urbani ambient, ki bo sprožal kolektivno interakcijo in postal prostor srečevanja in druženja. Ponovno mora postati socialni in razvojni katalizator mesta in njegovih evolucijskih zmožnosti, ki bodo sledila načelom trajnostnega razvoja. Tovrstna prenova je pomembna tudi iz vidika sodobnih družbenih pojavov in procesov v sodobnih mestih, ki mestni prostor razširijo v dolžino in s tem zmanjšujejo število socialnih stikov.

Glavni trg z zalednimi ulicami naj ponovno postane mestna »promenada«, ki bo povezovala stanovanjske vsebine z osrednjimi mestotvornimi programi, predvsem za prenovljena zgodovinska mestna jedra značilnimi butičnimi dejavnostmi s področij trgovine, gostinstva, turizma, kulture in storitvenih dejavnosti.

Glavni trg mora v hierarhičnem, simbolnem, identitetnem in vsebinskem pomenu ponovno postati izhodišče in cilj zalednih komunikacijskih linij v starem mestnem jedru. Vsi obstoječi kot novi programi v ostalih odprtih javnih prostorih mestnega jedra morajo biti zgolj dopolnitev in ne konkurenca vsebinam na Glavnem trgu.

Prenovljeni parter Glavnega trga mora omogočiti sobivanje različnih deležnikov v zamejenem prostoru trga, njihov nemoten preplet in sočasno individualnost. Slednje bomo dosegli z navidezno razmejitvijo različnih vsebin in njihovim prepletom v prostoru, in v tem pogledu sledili ideji avtorja prenove Glavnega trga iz leta 1951, Marjana Mušiča, ki je s premišljeno postavitvijo javnih spomenikov in zasaditvijo dreves ustvaril vizualno in funkcionalno diferenciacijo do tedaj enotnega trga. Če je avtorja prve celovite povojne prenove trga pri tem vodila želja po prilagoditvi pomena osrednjega mestnega prostora novim povojnim vrednotam in omilitvi negativnih vplivom dvosmernega tranzitnega prometa po trgu, pa smo danes zavezani sledenju sodobnim kulturnim, socialnim in vzgojnim funkcijam odprtih zgodovinskih mestnih prostorov.

Glavni trg mora postati večbarvni mozaik vsebin in oblik, ki bo v osnovi formalno sledil osnovni Mušičevi ideji. Od Mušičevega koncepta se mora nova ureditev razlikovati predvsem v zoženju površin, namenjenih tekočemu in mirujočemu prometu, in v znatni razširitvi površin, namenjenih pešcu, kolesarju in raznim programom na prostem. Pod krošnjami dreves v zgornjem delu trga morajo biti na voljo enotno postavljeni gostinski vrtovi, tu se naj odvijajo prireditve na prostem, kulturne in zabavne prireditve, ipd. Krošnje dreves v srednjem in spodnjem delu trga morajo nuditi senco čakajočim na avtobus in omejenemu številu parkiranih avtomobilov. V primeru večjih dogodkov bo mogoče parkirišča, ki morajo biti izvedena v enakem tlaku kot peščeve površine, izrabiti za ogromen prireditveni prostor na trgu.

Nova ureditev mora biti brez arhitektonskih ovir in v tem pogledu prijazna do gibalno oviranih obiskovalcev Glavnega trga.

Rozmanova ulica bo tudi v bodoče ohranjala osnovno funkcijo osrednje prometne žile v starem mestnem jedru. Kljub temu jo je potrebno z razširitvijo pločnikov in zagotavljanjem pogojev za varen kolesarski promet približati pešcu in tudi tako omogočiti njeno socialno in gospodarsko revitalizacijo. S strani ZVKDS predlagana intervencija v razširitev stopnišča ob stavbi Rozmanova ulica 15 ustvarja pogoje za oblikovanje manjšega, pred prometom skritega intimnega odprtega prostora, ki ga je mogoče nameniti posedanju ali celo gostinskemu vrtu. Zelenico v stiku med Vrhovčevo in Rozmanovo ulico je potrebno tlakovati in na njej postaviti skulpturo ustanovitelja in dolgoletnega direktorja Knjižnice Mirana Jarca, Boga Komelja, ujetega v koraku na poti v knjižnico.

Kandijsko križišče mora postati v vseh pogledih vstopna točka v staro mestno jedro z južne strani, s katere se odpirajo najlepši pogledi na veduto mesta. Kandijsko križišče je zato potrebno, podobno kot je pred šestdesetimi leti storil arhitekt Marjan Mušič v območju severnih mestnih vrat, urbanistično, arhitekturno in likovno preurediti v južno preddverje mesta, spomeniško in simbolno posvečeno Novomeški pomladi, vsebinsko pa kot izhodiščna točka obiskovalcev starega mestnega jedra, tako domačinov kot turistov. S spremenjenim prometnim režimom na Kandijskem mostu bo odveč desni zavijalni pas v križišču, ki se ga nameni dodatnemu avtobusnemu postajališču (npr. za turistični avtobus), plato s skupinsko kiparsko figuralno kompozicijo tvorcev Novomeške pomladi pa bo prevzel vlogo razgledne in izhodiščne točke obiskovalcev mestnega jedra.

01-9.2 Usmeritve za ohranitev varovanih vrednot

01-9.2.1 Usmeritve za ohranitev arhitektonskih in likovnih ansamblov

1. Parter pred mestno hišo:

- Potrebno je v celoti ohraniti talno ureditev v obliki razgrnjene preproge z ornamentalno risbo v tlaku, ki povezuje osnovni geometrični obliki, diagonalno postavljeni kvadrat in krog.

- Po originalnem načrtu so bili ob pročelju mestne hiše predvideni na vsaki strani vhodne osi po trije kamniti podstavki s hermami kulturnih tvorcev, ki so s svojimi deli postali zaslužni tudi za Novo mesto. V petdesetih letih prejšnjega stoletja so ob urejanju parterja postavili le dve obeležji, delo kiparja Jakoba Savinška, in na kamnitih podstavkih dvignjena bronasta portreta Dragotina Ketteja in Janeza Trdine. Arhitekt si je zamislil galerijo, v kateri bi se razporedile morda na eni strani herme Janeza Trdine, Dragotina Ketteja in Mirana Jarca, na drugi pa herme Ivana Vrhovca, Ferdinanda Seidla in še koga.

- ZVKDS predlaga sledečo galerijo za Novo mesto zaslužnih mož:

a) Janez Trdina, etnograf, pisatelj, zgodovinar (29. 5. 1830 – 14. 7. 1905)

R. 29. maja 1830 v Mengšu na Gorenjskem, u. 14. jul. 1905 v Novem mestu. Po osnovni šoli v domačem kraju je obiskoval gimnazijo v Ljubljani in na Dunaju študiral zgodovino, zemljepis in klasično jezikoslovje. Kot profesor je služboval v Varaždinu (1850-1853) in na Reki, kjer je bil l. 1867 kazensko upokojen, češ da zavaja mladino s svojimi političnimi nazori. Tako se je s 37-imi leti naselil v Bršljinu pri Novem mestu, prebodal večinoma peš Dolenjsko in Belo krajino in na svojih popotovanjih neprestano beležil svoja spoznanja o ljudskem življenju, delu, verovanju, mišljenju, navadah. Vse to je kasneje uporabil v avtobiografskih delih, povestih, črticah in bajkah. Pisal je zelo lep, ljudski jezik, tako da ga je Ivan Cankar označil za najboljšega stilista svoje dobe. Trdinovo Zbrano delo obsega dvanajst knjig, ki jih je opremil prof. Janez Logar s temeljitimi, izčrpnimi opombami in tako opravil delo, ki ga je pred njim pripravljal, pa ne dokončal dr. Alojz Turk, novomeški gimnazijski profesor. Dela: Zgodovina slovenskega naroda (1866), Moje življenje, Verske bajke na Dolenjskem, Izprehod v Belo krajino, Bachovi buzarji in Iliri (spomini na Trdinovo službovanje na Hrvaškem) itd. Po drugi vojni smo v knjižni izdaji dobili tudi Trdinove zapiske s potovanj pod naslovom: Podobe prednikov. Zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1870–1879. I–III. Ljubljana, Založba Krt, 1985. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

b) Dragotin Kette, pesnik (19. 1. 1876 – 26. 4. 1899)

R. 19. jan. 1876 na Premu na Notranjskem, u. 26. apr. 1899 v Ljubljani. Od l. 1888 je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, v šol. l. 1890/91 je bil na učiteljsku. V 5. r. gimnazije je bil kaznovan zaradi satirične pesmi na škofa Missio, l. 1895 izljučen, ker ni plačal šolnine. V tem času je bil tajnik Zadruga, se povezal z drugimi člani »moderne«, z Murnom, Župančičem in zlasti s Cankarjem. V l. 1896-98 je obiskoval gimnazijo v Novem mestu in tu maturiral. V Novem mestu je ustanovil Zadrugo, doživel neuslišano ljubezen do Angele Smolove in tu ustvaril ali pa vsaj dobil pobudo za svoje najlepše pesmi. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu. Po maturi je moral k vojakom v Trst, tam zbolel za jetiko, bil v začetku aprila l. 1899 odpuščen, se na smrt bolan vrnil v Ljubljano in umrl v »cukrarni« pri Murnovi gospodinjji. Zadnja leta je bil z drugimi člani »moderne« predvsem v pismenih stikih. Objavljal je od l. 1896 naprej v Angelčku, Vrtnu, Ljubljanskem zvonu in Novi Nadi (1897-99). Knjigo njegovih pesmi je uredil in s predgovorom objavil A. Aškerc pod

Detajl slavnostne preproge pred mestno hišo na Glavnem trgu. Foto: Vladimir Braco Mušič, Dolenjski muzej Novo mesto.

Hermi Dragotina Ketteja in Janeza Trdine pred mestno hišo na Glavnem trgu. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

naslovom *Poezije* (1900), sledila je polemika s Cankarjem. Kettejevo delo obsega poleg spisov za mladino (otroške pesmi, pravljice, basni) predvsem pesmi. Izšel je iz ljudskih pesmi in klasičnih vzorov. Spoznal je tudi že francosko dekadenco in simbolizem, katerima načelno ni bil naklonjen, sprejel je nekatere miselne, motivne in formalne sestavine (nasprotje med čutno in duhovno ljubeznijo, panteizem, impresionistične stilne poteze), vendar jih je povezoval z dediščino klasike. V središču njegovega pesništva so ljubezenske pesmi, najprej študentsko razigrane, igrive, v ljudskem tonu in okolju, nato resnobno sentimentalne, strastne. V sonetni obliki je izpovedoval svojo žvljenjsko in svetomonahorsko misel. Sonet je ustrezal njegovi težnji po klasičnosti, vendar ga je moderniziral. Podobno je prenovil tudi epsko lirski izraz s svojimi baladami in romancami (Dolenjski biografski leksikon).

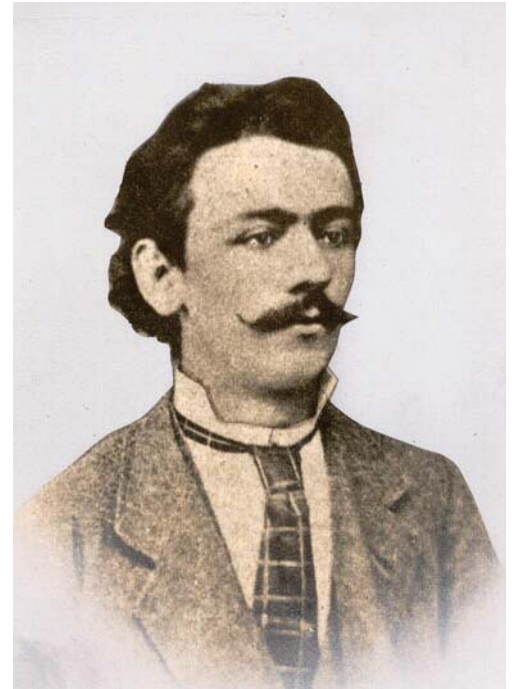
c) Ivan Vrhovec, režiser, šolnik, zgodovinar (21. 5. 1853 – 19. 9. 1902)

R. 21. maja 1853 v Spodnjih Poljanah pri Ljubljani, u. 19. sept. 1902 v Ljubljani. Med leti 1873 in 1876 je na Dunaju študiral zgodovino, zemljepis in slovenski jezik. Od l. 1886 je bil profesor zgodovine na novomeški gimnaziji, kar je bila njegova prva stalna služba. L. 1887 se je poročil z Amalijo Razpet, hčerjo okrajnega zdravnika dr. Martina Razpeta. Ob delu v Novem mestu je bil tudi izjemno kulturno dejaven, zato velja za enega najbolj prizadevnih organizatorjev tamkajšnjega kulturnega življenja. Zaslužen je, da je Novo mesto ponovno dobilo gledališče, ki je pred njegovim prihodom že obstajalo, a je njegovo delovanje zamrlo. Skupaj s sodelavci z novomeške gimnazije so osnovali gledališki odsek in pripravili vrsto gledaliških predstav, o katerih so poročale tudi Dolenjske novice. Sam je bil igralec, dramaturg in režiser hkerati. Kljub temu, da je večino svojega prostega časa posvetil gledališču, je občasno še vedno raziskoval in pisal. L. 1888 je v Ljubljanskem zvonu objavil spis v treh nadaljevanjih z naslovom *Francozi v Novem mestu*. Na pobudo profesorja Levca je raziskoval novomeško zgodovino in kapiteljski arhiv ter arhive dolenjskih gradov. Objavil je več člankov in razprav o zgodovini Kranjske, Ljubljane in Novega mesta. L. 1891 je izdal svoje temeljno delo z naslovom *Zgodovina Novega Mesta*, ki je pomemben vir za preučevanje zgodovine dolenjske prestolnice od njene ustanovitve l. 1365 do francoske okupacije l. 1813, saj je pri pisanju uporabil tudi arhivske vire, ki se skozi čas niso ohranili. V predgovoru knjige na kratko označi njeno tematiko: »A zgodovina so tudi tibi napor, s katerimi se kak del človeškega rodu ubranjuje časa nezgodam – in s tega stališča ima tudi Novo Mesto svojo zgodovino, in žalibog da ne najveselejšo. Dasiravno so nje viri skromni, vendar sem skušal sestaviti morebiti še dosti jasno sliko o tem, kako je po velikodušnosti in milosti jednega največjih Habsburžanov mesto nastalo, zacvetelo, potem pa zavoljo raznih neprilik, katerih marsikatero so tudi meščani sami zakrivili, jelo vedno hitreje in hitreje propadati. Zgodovina Novega Mesta se je vršila na tihem. Mnogo bridkih ur je šlo mimo njega, meščani so nosili marsikatero težko breme in prebili marsikatero hudo revo, o kateri se še takoj zunaj njihovega mestnega ozidja ni zvedelo, kaj še le, da bi se razglasila po širocem svetu, a zato ni bila nič manj bridka. To propadanje se vrši še danes in prav iz srca želim prijaznemu mestecu, da bi bilo leto, v katerem prihaja ta knjiga na dan, ob jednem konec njegove najhujše in najnesrečnejše dobe, ter da bi oznanjal prvi pisk bobnečega železnega voza pričetek novega sijajnega časa.« Napisal je tudi nekaj učbenikov za srednjo šolo, februarja 1895 pa je bil imenovan za konservatorja zgodovinskih in posvetnih spomenikov. Novo funkcijo je z veseljem opravljal le do zime, ko je zaradi nesrečnega padca dobil kronično vnetje hrbteničnega mozga. Od takrat je nenebno bolehal in l. 1897 dokončno zapustil Novo mesto. Vrnil se je v Ljubljano, kjer je poučeval na klasični gimnaziji in nadaljeval z raziskovalnim delom, katerega rezultat so bili številni članki. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

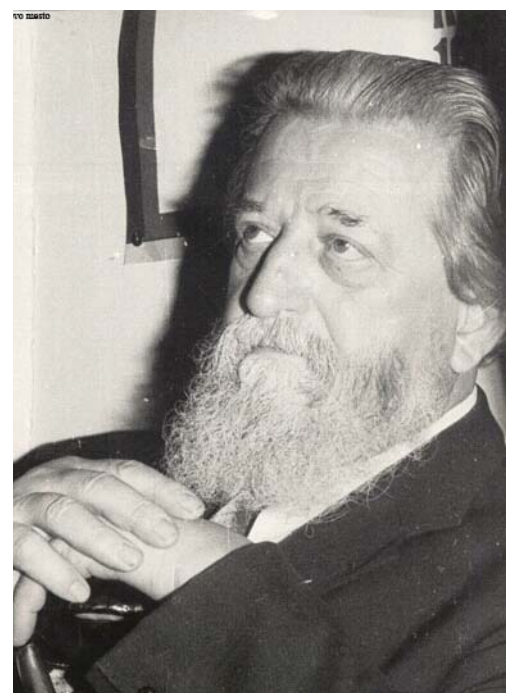
d) Božidar Jakac, član AVNOJa, grafik, Prešernov nagrajenec, slikar, Trdinov nagrajenec (Novo mesto, 16.7.1899 – Ljubljana, 20.11.1989, pokopan v Novem mestu)

V l. 1910/11-1912/13 je od tretjega do petega razreda obiskoval novomeško

Ivan Vrhovec. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

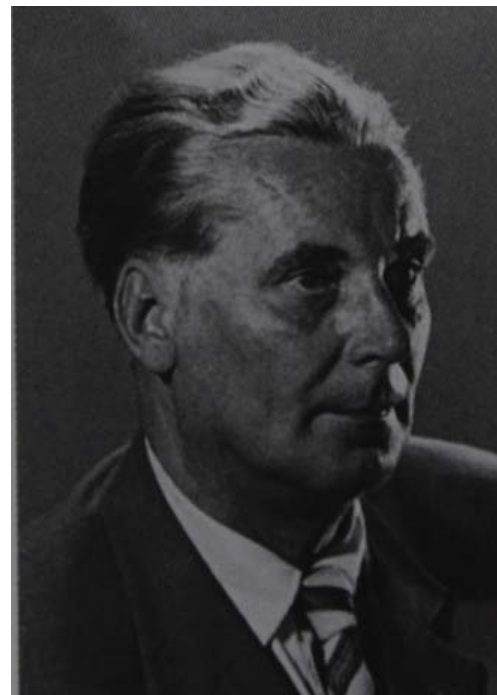

Božidar Jakac. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

gimnazijo. Šolanje je nadaljeval na idrijski realci, kjer je bil l. 1917 mobiliziran in bil v ofenzivi na Piavi. L. 1918 je opravil vojno matura. V l. 1919-1923 je študiral slikarstvo in grafiko na praški akademiji, grafično specialko je absolviral pri A. Brömseju s posebnim priznanjem. L. 1924 se je vrnil v Ljubljano, bil sedem mesecev ilustrator – lesorezec pri Jutru in od l. 1925 dve leti profesor risanja na II. državni gimnaziji, nato je bil svobodni umetnik. L. 1925 je dobil stipendijo za nekajmesečno študijsko bivanje v Parizu. Veliko je potoval po Nemčiji, Norveški, Franciji, Tunisu, Italiji, Ameriki in Madžarskem. Med 2. svetovno vojno se je l. 1941 vključil v NOB in sept. 1943 odšel v partizane. Bil je na Kočevskem zboru in II. zasedanju AVNOJ-a v Jajcu, kjer je prvič portretiral maršala Tita. V partizanih je deloval v kulturno-umetniških odborih, likovni propagandi, poučeval je mlade umetnike, risal in slikal. L. 1944 je v Semiču organiziral 1. partizansko likovno razstavo svojih del. L. 1945 je kot predsednik partizanskega Slovenskega umetniškega kluba organiziral 2. razstavo del partizanskih umetnikov. Po 2. svetovni vojni je bil med ustanovitelji Akademije za likovno umetnost, na kateri je postal redni profesor za grafiko in njen prvi rektor. L. 1949 je bil izvoljen za rednega člana SAZU. »Jakac mojster pastela in grafike in znamenit ilustrator. Posebno se odlikujejo njegovi motivi z Dolenjske. Uveljavil se je tudi kot portretist.« Imel je okoli 200 samostojnih razstav. Dobil je več priznanj: nagrado Avnoja, štirikrat Prešernovo nagrado, Trdinovo nagrado (1956) in drugo. Zbirka njegovih risb in slik je v galeriji Jakčev dom v Novem mestu, zbirka grafik in slik pa v Galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

Marjan Mušič. Iz monografije: Marjan Mušič. Arhitektura za vse čase, 2002.

e) Marjan Mušič, akademik, arhitekt, pisatelj, konservator (Novo mesto, 16.11.1904 – Portorož, 8.1.1984)

Rodil se je 16. novembra 1904 v Kandiji (brat Alojža, Draga in Jurija). Že leta 1920 je s 24 risbami sodeloval pri kulturno umetniški manifestaciji »novomeška pomlad«. Po maturi na novomeški gimnaziji se je leta 1923 vpisal na študij arhitekture v Ljubljani, kjer je bil Plečnikov učenec. Pod njegovim vodstvom je Mušič oblikoval svoje nagnjenje do kulture prostora in bivanja. Že v seminarskih delih se je lotil urbanistične problematike Novega mesta. Po vojni je bil redni profesor za zgodovino arhitekture na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani. Kot arhitekt in izvedenec za spomeniško-varstvena vprašanja je sodeloval pri obnovi rodnega Novega mesta, pa tudi v tujini. Prispeval je bistven delež pri obnovi porušenega Zadra, dokumentiral in reševal je renesančne dvorce v Dubrovački Rijeki in odločilno vplival na rešitev mednarodno pomembnega zgodovinskega spomenika Sv. Sofije na Obridu, bil je član nacionalnega komiteja UNESCO za rešitev spomenikov stare Nubije in Egipta ... Leta 1972 je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo na področju arhitekture, od leta 1979 je bil redni član SAZU-ja. V Novem mestu je v letih 1951-1953 vodil ureditev Ljubljanskih vrat, kompleksa Študijske knjižnice s spominsko ložo, preureditev Križatije v stavbo Dolenjskega muzeja, ureditev Glavnega trga, in sicer Spominskega stebra, ploščadi pred Rotovžem, vodnjaka in arkad. V letih 1960-1961 je vodil obnovo porušenega in požganega gradu Otočec. Leta 1955 je prejel Trdinovo nagrado, za zasluge k razvoju Novega mesta pa je bil imenovan za častnega občana novomeške občine (1979). Nekaj del iz njegovega bogatega opusa: Obnova slovenske vasi, zbirka člankov in razprav Arhitektura in čas, Arhitektura slovenskega kozolca, Veliki arhitekti I., II. in III. Z zadnjo knjigo Jože Plečnik se je oddolžil svojemu velikemu učitelju. Novemu mestu je poklonil Novomeško pomlad (1974), korenine svojega porekla pa je razkril z izdajo mladostnih spominov strica Karla Claricija, ki je svoja dijaška leta preživel na Dolenjskem in v Novem mestu - Spomini na mladost (1981). Umrl je 6. januarja 1984 v Portorožu, pokopan pa je v družinskem grobu na pokopališču v Šmihelu v Novem mestu. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

Ferdinand Seidl. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

f) Ferdinand Seidl, prirodoslovec, geolog (10. 3. 1856 – 1. 12. 1942)

Rodil se je 10. marca 1856 v Novem mestu, očetu steklarju Ferdinandu in materi

Alojziji roj. Kalčič. Očetovi predniki so bili iz Češke in več rodov steklarji. Po maturi na novomeški gimnaziji (1874) je v Gradcu študiral prirodopis, fiziko in matematiko. Najprej je učiteljeval na meščanski šoli v Krškem, v tem času je že objavljal prve poljudne prirodoslovne članke. Od leta 1887 do 1915 je bil profesor na realki v Gorici, kjer je nasledil Frana Erjanca, pisatelja in naravoslovca. S preselitvijo v Gorico se je pričelo njegovo najbolj ustvarjalno obdobje. Po upokojitvi, ob pričetku prve svetovne vojne, se je preselil nazaj v Novo mesto, kjer je bival njegov mlajši brat, steklar in lastnik mlina. Nekaj časa je poučeval na tukajšnji gimnaziji in trgovski šoli. To obdobje je v večji meri posvetil proučevanju geologije Dolenjske in planinstvu. Zaslužen je za poimenovanje vrha Gorjancev v Trdinov vrh, pospešitev procesa zaščite gozdov na Gorjancih, v sklopu tega je bil zaščiten tudi studenec Gospodična. Po ustanovitvi ljubljanske univerze so ga tja večkrat vabili, vendar je vse ponudbe odklonil. Bil je zelo plodovit pisatelj in širokega znanja, saj se je ukvarjal z meteorologijo in klimatologijo, seizmologijo, geologijo, filozofijo in pedagogiko ter pisal v domače in tuje strokovne liste. Njegovo najpomembnejše delo pa je monografija Kamniške in Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice. Za svoja dela je prejel številna priznanja in je bil član vrste društev in ustanov, tako Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu, Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani itd., kar je vestno naštetu na njegovem nagrobniku na ločenskem pokopališču. Umrli je 1. decembra 1942. Novomeščani so se mu oddolžili tudi s poimenovanjem ulice že leta 1930, torej še za časa njegovega življenja, in z izdajo tematske številke Dolenjskega zbornika, kjer so priznani strokovnjaki potrdili njegov prispevek k razvoju slovenskega naravoslovja. V Knjižnici Mirana Jarca, v posebnih zbirkah Boga Komelja, je shranjena njegova razmeroma obsežna zapuščina rokopisov in tipkopisov (nekaj dokumentov, diplom, autobiografijo, rokopisov del in korespondenco (Dolenjski biografski leksikon).

-Nove herme je potrebno izdelati v sodobni likovni govorici, kamnite podstavke pa iz identične vrste kamna (npr. marmor *gialo reale*) in po detajlu obstoječih dveh. Za hermami je potrebno ponovno rekonstruirati zastor iz gabrove žive meje, ki mora segati nad višino herm.

- Ohraniti je potrebno oba drogova za zastavi.

2. Spomeniško območje Na vratih:

- Potrebno je v celoti ohraniti arhitektonsko, urbanistično in likovno zasnovano spomeniškega območja »Na vratih« z vsemi motivi in detajli.

- V območju kulturnega spomenika niso dovoljene dodatne arhitekturne in funkcionalne intervencije, kot je npr. izgradnja klančin za gibalno ovirane osebe, sprememba podobe ali namembnosti zelenice ob knjižnici, ipd. Gibalno ovirani obiskovalci knjižnice imajo omogočen neoviran dostop do vseh prostorov skozi glavni vhod knjižnice.

- V območju kulturnega spomenika so dovoljena le vzdrževalna, sanacijska in restavratorska dela.

- Skladno z originalnim načrtom in po obstoječem detajlu bo potrebno v celoti zamenjati kulir plošče na spominski ploščadi med Kandijsko ulico in Prešernovim trgom.

- S širšim družbenim soglasjem je dovoljena intervencija v območju spominske ploščadi z razširitvijo stopnišča ob hiši Rozmanova ulica 15 (glej poglavje 01-9.1.A), s čimer se skrajša zeleni del ploščadi s klopni, torej del ploščadi, ki ga je avtor zasnove namenil javnemu obisku in ki ni nikoli zaživel. Po razširitvi stopnišča je potrebno rekonstruirati kamniti oporni zid spominske ploščadi po obstoječem detajlu.

- Kamniti oporni zidovi spominske ploščadi so zelo prizadeti zaradi kislega dežja (žveplovega trioksida – SO₃) in jih je potrebno na podlagi raziskav očistiti in utrditi s pomočjo mikropeskanja, kemičnega čiščenja in utrjevanja.

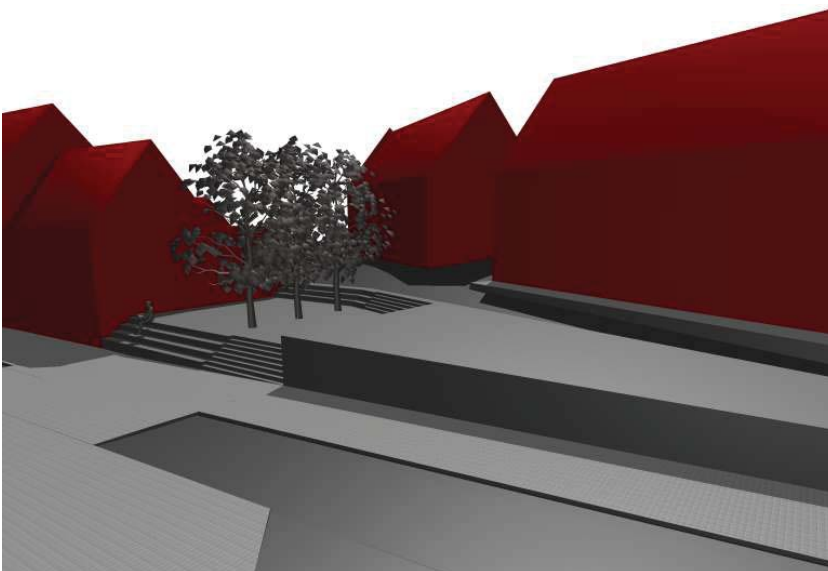
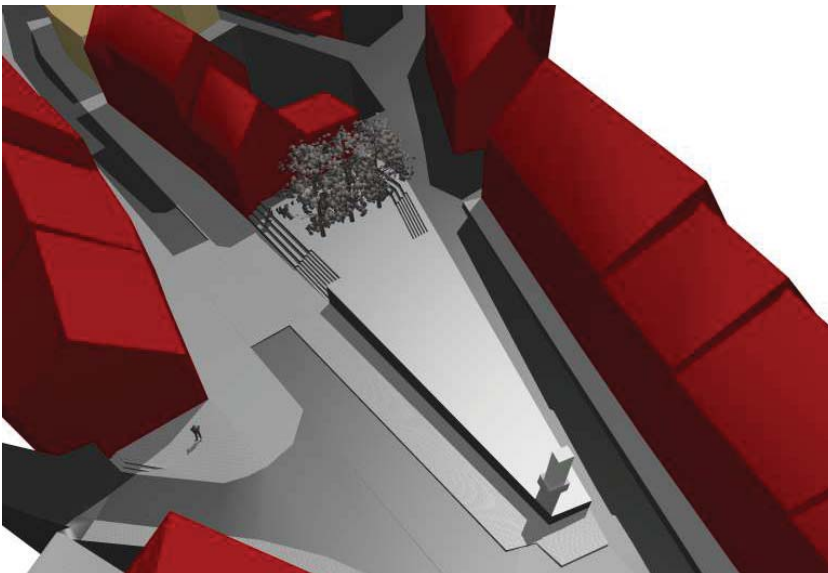
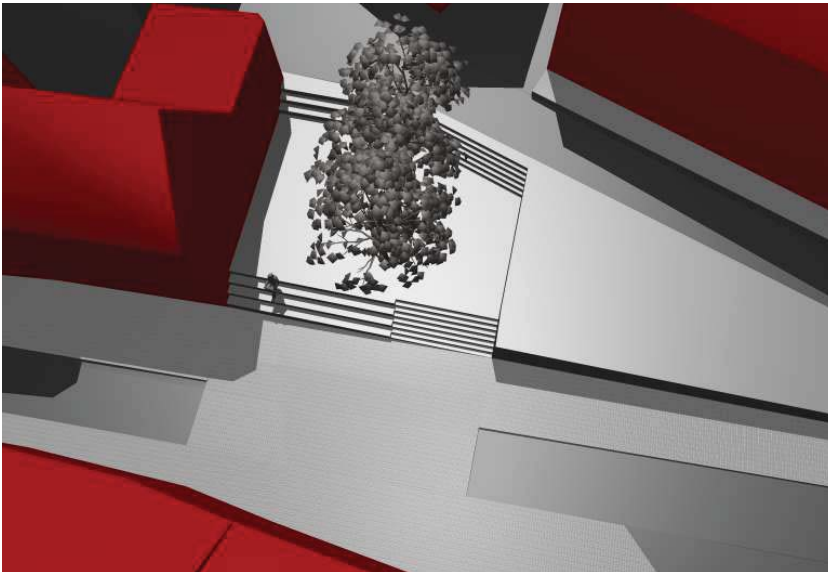
Fotografija iz okoli leta 1970, ko so ob mestni hiši še rasli topoli in za hermama – sicer zanemarjena – gabrova živa meja. Dolenjski muzej Novo mesto.

Potrebno je rekonstruirati stebriščno ulično svetilko, medtem ko bi bila ponovna postavitve droga za zastavo iz kompozicijskega in estetskega vidika moteča. Foto: Vladimir Braco Mušič, Dolenjski muzej Novo mesto (detajl).

List 42: Predlog preureditve stopnišča med spominsko ploščadjo in Podbevškovo hišo.

Detajl tlaka iz pranih betonskih plošč na ploščadi spomeniškega območja »Na vratih«. Foto: Marjan Mušič, Dolenjski muzej Novo mesto.

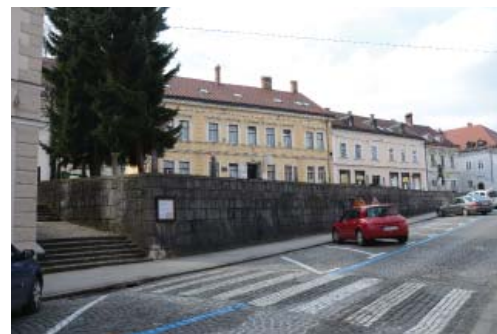

- Potrebno je izvesti korektno rekonstrukcijo opornega zidu in betonskih stebričkov na pločniku Prešernovega trga in tako popraviti nedoslednosti, ki so bile izvedene ob zadnjih vzdrževalnih delih obravnavanega dela spomenika.

- Pri rekonstrukciji cestišča je potrebno ohraniti v cestišču označeno linijo mestnega obzidja in Gorenjih mestnih vrat pred stopniščem, ki vodi na plato pred starim vhodom v knjižnico (Rozmanova ulica 28).

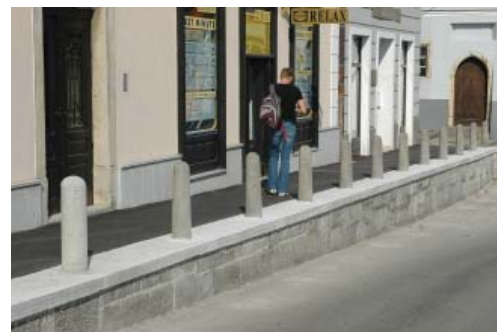
Stopnišče je mogoče razširiti na račun spominske ploščadi, kamnite oporne zidove pa očistiti in utrditi z utrjevalcem za kamen. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

Sanirati je potrebno nepravilno izvedeno rekonstrukcijo betonske grede in stebričkov po obstoječem detajlu. Foto: Tomaž Golob, 2009, ZVKDS OE NM.

Ohraniti je potrebno v kamnu izveden zaris mestnega obzidja »Na vratih«. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

01-9.2.2 Usmeritve za ohranitev uličnih tlakov

- V celoti je potrebno ohraniti in vzdrževati, oziroma po potrebi obnoviti:
 1. v tlaku izvedeno slavnostno preprogo pred mestno hišo;
 2. s prodrom tlakovane robne površine v pokritem hodniku za pešce v hišah Rozmanova ulica 1 in 3;
 3. prehode za pešce se naj označi linijsko z medeninastimi ploščicami po obstoječem detajlu »Na vratih«.

Primer označevanja prehoda za pešce »Na vratih«. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

01-9.2.4 Usmeritve za ohranitev spominskih objektov

- V celoti je potrebno ohraniti *in situ* ter vzdrževati vodnjak in spominski steber z betonskimi stebrički na Glavnem trgu.
- V zimskem obdobju je potrebno oba spominska objekta zaščititi s steklenima konstrukcijama, ki pa morata biti izvedeni na način, ki bo omogočal naravno prezračevanje obeh objektov v izogib pojavljanja kondenza. Stekla morajo imeti UV in infrardečo zaščitno folijo.

01-9.2.5 Usmeritve za ohranitev dreves in zelenih površin

Glavni trg:

- Predlagamo nadomestitev obstoječih dreves v skladu s prvotno zasnovo arhitekta Marjana Mušiča.
- Na vsaki strani rotovža je potrebno skladno z Mušičevim načrtom ponovno zasaditi po tri topole. Zaradi alergij se lahko topol nadomesti z drugo vrsto dreves stebraste rast (npr. stebri hrast).
- Za hermami na ploščadi pred rotovžem je potrebno zasaditi gabrovo živo mejo.
- Pred zasaditvami svetujemo, da se pridobi še dodatno ekspertno mnenje strokovnjaka arboristične stroke. Zasaditve naj izvaja za to pooblaščen organizacija, ki za svoje delo jamči.
- Nasproti Rotovža pri spomeniku sta bili pred petimi leti posajeni dve robiniji, ki se lahko ohranita.
- Drevesne kompozicije pri vodnjaku posebej ne varujemo. Če prevlada interes po ohranitvi drevesne vegetacije na tem mestu zaradi poletne sence nad gostinskim vrtom, bi bilo smiselno čez čas obstoječa drevesa nadomesti s primerno (isto) drevesno vrsto (koprivovec).
- Javor, ki raste kot soliter na nasprotni strani ceste, je sam po sebi lepo drevo, zato naj se ohrani. - Linija gabrov v spodnjem delu trga je že nekoliko prerasla optimalno velikost glede na proporce trga. Po obrezovanju v pred dvema letoma je eno drevo (predzadnje) propadlo in je že bilo odstranjeno, eno pa je na poti propada. Če se bo ta trend nadaljeval bi bilo treba razmišljati o zamenjavi celotne poteze. Pri tem pa bi bilo treba zagotoviti boljše rastiščne pogoje za nova drevesa (manj parkirnih mest pod njimi).

- Stebrasti hrast je potrebno posaditi tudi pred objektom Glavni trg 12 (bivša blagovnica).
- Kakršnokoli dodatno zasajanje Glavnega trga izven Mušičevega koncepta je iz zgodovinskega vidika sporno. Namesto zakrivanja fasad je potrebno fasade oblikovati tako, da jih ne bo treba zakrivati. Vloga vegetacije naj bo predvsem v poudarjanju arhitekturne členitve Glavnega trga, ne pa v nadomeščanju manjkajočih zelenih površin v mestu.
- Potrebno je zasaditi že primerno velike in izoblikovane rastline – višina vsaj 4 metre ter zagotoviti ustrezne rastiščne pogoje (omejitev parkiranja).

Rozmanova ulica:

- Zelenica med Kastelčevo in Rozmanovo ulico se lahko pozida v skladu z že izvedenim javnim natečajem, do tedaj pa je lahko začasna rešitev tudi odstranitev propadajoče stavbe podjetja Kremen in ureditev prostora kot manjše zelene piazzete.
- Smreke na koncu Mušičeve ureditve "Na vratih" so sekundarnega značaja in niso del originalne zasaditve in tudi ne predstavljajo posebne kakovosti. Predlagamo prevrednotenje in preureditev tega dela uredite. Tudi obstoječe zasaditve na platoju za spomenikom Svobodi so plod sprotnega vrtnarskega (ne)urejanja, tako da se jih lahko prevrednoti in spremeni. Originalno Mušičevo ureditev predstavljajo le grajeni deli: poleg spomenika, zidov in konfinov tudi tlakovanja in oblike grednih polj. Zaradi gubanja terena in dotrajanosti materialov, bi bilo treba plato rekonstruirati po izvornih načrtih.
- V stiku Vrhovčeve in Rozmanove ulice je manjša zelenica trikotnega tlorisa, na kateri raste ambrovec (*Liquidambar styraciflua*). Zelenica z drevesom kot arhitektonskim poudarkom v stičišču dveh cest je sicer zamisel Marjana Mušiča, vendar je že zdavnaj zgubila prvotni pomen in vlogo v prostoru ter je danes obremenjena s smetnjaki, klopjo, oglasnim stebrom in informacijsko tablo. Prostor se tlakuje in namení za postavitev javne plastike.
- Hrast graden (*Quercus petraea*) ob Skabernetovi hiši (Rozmanova ulica 19) je bil posajen po načrtu Marjana Mušiča, toda preblizu hiše in zaradi neustreznega rastiščnega prostora visi nad cestišče. Drevo je očitno trdoživo, toda potrebno bo pričeti razmišljati o njegovi zamenjavi, npr. s primernejšim stebrastim hrastom.

01-9.2.6. Usmeritve za ohranitev fasad

- Nujne prenove, tako zaradi dotrajanosti oz. poškodb na ometih in beležih kot zaradi neustrezne barvne podobe, je potrebno izvesti na fasadah sledečih objektov:

Zap. št.	Objekt	barvna podoba fasade	materialno stanje fasade
1	Glavni trg 2	✓	✗
2	Glavni trg 5	✗ (barvna podoba fasadne dekoracije)	✓
3	Glavni trg 8	✗	✗
4	Glavni trg 11	✗ (zeleno toniran cokel v območju LokalPatriota je potrebno ponovno prebeliti v sivem barvnem tonu ostale fasade)	✓
5	Glavni trg 14	✓	✗ (poškodbe so posledica poškodb na žlebovih in neustreznih akrilnih premazov)
6	Glavni trg 16	✓ (na tržni strani, stransko fasado pa je potrebno barvno prilagoditi podobi čelne fasade)	
7	Glavni trg 19	✗ (fasado je potrebno barvno poenotiti v svetlejšem sivem tonu)	✓
8	Glavni trg 21	✓	✗
9	Glavni trg 25	✓	✗
10	Glavni trg 26	✓	✗
11	Rozmanova 1	✓	✗
12	Rozmanova 3	✓ (barvno je potrebno poenotiti stransko fasado)	✗
13	Rozmanova 6	✗ (barvna podoba fasadne dekoracije)	✗
14	Rozmanova 10	✗	✗
15	Rozmanova 11 (predvidena za rušenje)	✗ (fasado je potrebno barvno poenotiti)	✗
16	Rozmanova 12	✗ (fasado je potrebno barvno poenotiti v tonu siene naravne)	✗
17	Rozmanova 13	✓	✗
18	Rozmanova 14	✓	✗
19	Rozmanova 15	✗ (fasado je potrebno barvno poenotiti)	✓

- Pri obnovi fasad se pozablja na sanacijo požarnih zidov, ki so praviloma v slabem stanju.
- Pri vzdrževalnih delih je potrebno na fasadah ohranjati fasadno členitev ter razmestitev in velikost odprtin.
- Pri vzdrževalnih delih je potrebno na fasadah, kjer so še ohranjene plasti zgodovinskih ometov, obnavljati le njihov zaključni sloj (fini omet in beleže), in sicer po navodil pristojne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Pri vzdrževalnih delih in celovitih obnovah fasad je potrebno uporabljati izključno paropropustne mineralne materiale, ki ne vsebujejo vodotopnih soli, in paropropustne beleže v svetlejših zemeljskih tonih, zaradi česar uporaba portland cementa in akrilnih beležev ni dovoljena.
- Pri statični in protipotresni sanaciji objektov ter sanaciji zidne vlage je potrebno zaradi upoštevanja gradbene fizike in kemije konstrukcijskih materialov vgrajevati injekcijsko maso, ki mora biti izdelana na osnovi pucolanov in belega cementa.

Primer barvno nepravilno izvedene fasade na Rozmanovi ulici. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

- Dovoljena je le enotna barvna obravnava fasad ne glede na etažno lastništvo.
- V območju obravnave ni dovoljena toplotna izolacija fasad. Zaradi tehnologije gradnje je potrebno zagotavljati čim večjo paropropustnost obodnih zidov, ki so v spodnjih delih pravilom tudi obremenjeni z destruktivnim delovanjem kapilarne vlage in vodotopnih soli. Toplotno izolacijo praviloma onemogočajo tudi bogate členitve fasad in strehe brez napuščev. Poleg tega pa debelina zidov velike večine objektov zagotavlja zadostno izolativnost in ustrezne energetske, delovne in bivalne pogoje.
- Toplotno izolacijo fasad je dovoljeno izvesti le na objektih: Glavni trg 12, Rozmanova 10, Rozmanova 18, na požarnih zidovih in na dvoriščnih fasadah, če za to obstajajo pogoji.
- Čelnih fasad ni dovoljeno obremenjevati z nadometnimi inštalacijskimi razvodi, omaricami, reflektorji, sončnimi kolektorji, klima in drugimi strojnimi napravami, ipd.
- Stavbno pohištvo mora biti na zgodovinskih objektih leseno, izvedeno v originalnih oblikah, dimenzijah in barvah. Zaradi večje energetske učinkovitosti objektov je dovoljena termopanska zasteklitev oken, ki pa ne sme vplivati na zunanji videz oken.
- Pri naslednji spremembi in dopolnitvi Odloka o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto (Uradni list 101/2009) je potrebno zgoraj navedene pogoje smiselno upoštevati za celotno mestno jedro in v tem pogledu dopolniti poglavji: »Podrobnejši PIP za območje centralnih dejavnosti/11.CU/ mestno jedro Novega mesta« in »Posebni PIP/ EUP historično jedro«.

01-9.2.7 Usmeritve za ohranitev streh in kritin

- Ohranjati je potrebno obstoječe gabarite streh, dovoljeno pa je spreminjati konstrukcijsko zasnovo streh za potrebe funkcionalne prenove podstrešij.
- Obstoječe strehe in novogradnje morajo imeti naklon od 38 – 49 stopinj.
- Dovoljena kritina je naravno rdeči opečni zareznik ali bobrovec. Uporaba slednjega je nujna v primeru sofinanciranja prenove s strani evropskih, državnih ali lokalnih proračunskih virov in na strehah javnih objektov. Opečna kritina je obvezna tudi pri vseh novogradnjah v mestnem jedru.
- Snegolovi morajo biti praviloma linijski in v barvnem tonu kritine.
- Izjemoma je dovoljena bakrena ali druga ustrezna barvna pločevina za prekrivanje nizkih naklonov, frčad, stolpičev in specifičnih streh zgodovinskih objektov, kot je npr. rotovž.
- Pri vgradnji novih frčad se je potrebno oblikovno in materialno zgledovati po obstoječih in jih v primeru funkcionalne prenove podstrešij ustrezno dimenzijsko prilagoditi. Frčade so lahko izvedene le v razmaku dveh špirovcev (90 – 100 cm) in celotna konstrukcijska višina frčad ne sme biti višja od oken v zgornjih etažah objektov.
- Frčade so lahko klasične z dvokapno streho (Glavni trg, Rozmanova ulica, kandijsko križišče), pultne v primeru t.i. anonimne arhitekture v zalednih ulicah in na Bregu, izjemoma tudi zidane in postavljene v centralni osi fasad z dvokapnimi strahami (npr. Prešernov trg).
- Okna v klasičnih frčadah morajo biti pokončno pravokotna ter izdelana na način oken v zgornjih etažah objektov, v primeru pultnih frčad pa kvadratna ali ležeče pravokotna.
- V primeru, da volumen podstrešja omogoča dvoetažno izrabo prostora, je potrebno v drugi liniji obvezno vgraditi posamezna strešna okna. Vgradnja posameznih strešnih oken je dovoljena tudi na dvoriščnih in stranskih strešinah ter na podstrešjih objektov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici z visokimi kolenčnimi zidovi (npr. Rozmanova 2). Strešna okna morajo biti strogo vgrajena v liniji strehi ter posamično. Vgradnja linijskih frčad in linijskih strešnih oken ni dovoljena.
- Na čelne in vizualno izpostavljene strešine ni dovoljeno vgrajevati sončnih kolektorjev, klimatskih in drugih strojnih naprav, reflektorjev, ipd. Na strehah tudi ni dovoljeno postavljati baznih postaj, električnih razvodov, ipd.
- Stavbno pohištvo mora biti na zgodovinskih objektih leseno, izvedeno v originalnih oblikah, dimenzijah in barvah. Zaradi večje energetske učinkovitosti objektov je dovoljena termopanska zasteklitev oken, ki pa ne sme vplivati na zunanji videz oken.
- Pri naslednji spremembi in dopolnitvi Odloka o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto (Uradni list 101/2009) je potrebno zgoraj navedene pogoje smiselno upoštevati za celotno mestno jedro in v tem pogledu dopolniti poglavji: »Podrobnejši PIP za območje centralnih dejavnosti/11.CU/ mestno jedro Novega mesta« in »Posebni PIP/ EUP historično jedro«.

Primer zidanih centralnih frčad iz Prešernovega trga. Foto: Tomaž Golob, 2013, ZVKDS OE NM.

Primer ustrezno izvedenih frčad na Glavnem trgu. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

01-9.2.8 Usmeritve za izložbena okna in vrata

- Izložbe so obrazi butikov in trgovin. Komunicirajo s potencialnimi kupci na ulici. Nagovarjajo, vzbujajo zanimanje, vabijo in hkrati odpirajo vrata. Z reflektorskimi svetilkami na tokovnih tračnicah in s funkcionalnimi vgradnimi svetilkami lahko svetlobno razporejenost v izložbenem oknu fleksibilno, gospodarno in predvsem učinkovito prilagodimo predstavljenim izdelkom. Dinamična in razgibana svetloba vzbudi pozornost, konturni žarometi pa posamezne izdelke učinkovito postavijo v središče. S selektivno usklajenimi elementi razsvetljave se oblikuje nezamenljiva identiteta. Izložbeno okno in z njim tudi cela hiša postaneta urbana atrakcija. Lepo aranžirana izložba naredi dober vtis na morebitne mimoidoče stranke, katere kar vabi, da vstopijo v lepo urejeno trgovino, hkrati pa daje lep videz celotni ulici in okolju v katerem se nahaja. Za dobro atrakcijo je potrebno izložbo nenehno spreminjati in jo aranžirati primerno praznikom oziroma letnim časom. Kakovostno izdelana in aranžirana izložba je slika trgovine in mesta.
- Tradicija lesenih izložbenih oken in zlasti škatlastih lesenih izložb v Novem mestu sega v obdobje merkantilizma, ki je naše mesto doseglo nekoliko pozno, šele v 19. stoletju in je v dobršni meri tudi spremenilo prodajne in nakupovalne navade in standarde. To je obdobje, ko so trgovci s ciljem povečanja trgovskih lokalov zazidavali arkadne hodnike in v njih vgrajevali izložbena okna.
- V obravnavanem območju je potrebno ohraniti vsa obstoječa lesena izložbena okna in lesene škatlaste izložbe.
- Škatlasta izložbena okna so vgrajena v fasade sledečih objektov:
 - 1) Glavni trg 12;
 - 2) Glavni trg 14;
 - 3) Glavni trg 17;
 - 4) Glavni trg 18;
 - 5) Rozmanova ulica 5;
 - 6) Rozmanova ulica 12;
 - 7) Rozmanova ulica 14;
 - 8) Prešernov trg 9;
 - 9) Kandijska cesta 13.

Primeri lesenih škatlastih in z lesenimi profili obrobjenih zložbenih oken na Kandijski cesti, Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. Foto: Dunja Gerić, 2005, ZVKDS OE NM.

- Kakovostno oblikovana lesena izložbena okna so vgrajena v sledeče objekte:

- 1) Glavni trg 6;
- 2) Glavni trg 9;
- 3) Glavni trg 15;
- 4) Glavni trg 16;
- 5) Glavni trg 22;
- 6) Glavni trg 24;
- 7) Glavni trg 27;
- 8) Glavni trg 29;
- 9) Rozmanova ulica 1 (gostinski lokal);
- 10) Rozmanova ulica 11;
- 11) Rozmanova ulica 15;
- 12) Rozmanova ulica 26;
- 13) Hladnikova ulica 1.

Primer izložbenega okna s kovanimi vratnicami na Glavnem trgu 18. Foto: Mojca Verčec Rems, 2009, ZVKDS OE NM.

- V območju obravnave so zabeleženi tudi trije lokali s kovanimi vratnicami:

- 1) Glavni trg 10;
- 2) Glavni trg 14 (pri zadnji obnovi so bile kovane vratnice odstranjene, zaradi česar je potrebno pri sledeči prenovi izvesti rekonstrukcijo kamnitih okvirov s kovanimi vratnicami);
- 3) Glavni trg 18.

- Lesena škatlasta izložbena okna je potrebno na novo vgraditi v sledeče izložbe z neustrezno arhitekturno podobo;

- 1) Glavni trg 12 (v primeru rekonstrukcije fasadnega ovoja in stavbnega pohištva);
- 2) Glavni trg 32;
- 3) Rozmanova ulica 2;
- 4) Rozmanova ulica 4;
- 5) Rozmanova ulica 12;
- 6) Rozmanova ulica 13;
- 7) Kastelčeva ulica 1;
- 8) Kandijska cesta 13.

- Lesena izložbena okna je potrebno vgraditi v vse lokale v območju arkadnih hodnikov.

- V izložbena okna s kamnitimi ali v ometu profiliranimi okenskimi in vratnimi okviri je dovoljeno vgraditi fiksna okna z minimalno širino kovinskega profila v sivem ali belem barvnem tonu. V primeru, da se v omenjena izložbena okna vgrajujejo fiksna okna z nadsvetlobo, ki se bodo zaradi potrebe po naravnem prezračevanju lokala odpirala na ventus, morajo biti okna lesena z minimalnim profilom in zaščitena z rjavim lazurnim premazom.

01-9.2.9 Usmeritve za arkadne hodnike

- Odstraniti je potrebno leseni vetrolov v arkadnem hodniku objekta Glavni trg 23.
- Rekonstruirati je potrebno arkadni hodnik v pritličju objekta Glavni trg 26.

01-9.3 Usmeritve za razvoj, spremembe in predelave

01-9.3.1 Usmeritve za tlakovane površine

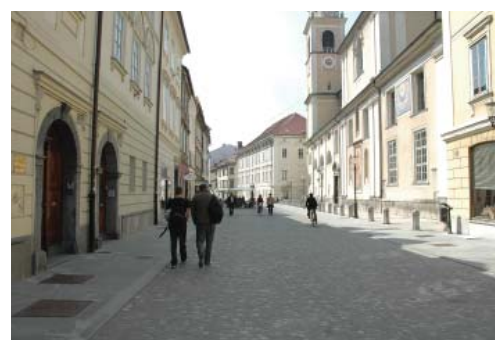
Glavni trg:

- Enopasovno cestišče na Glavnem trgu mora biti vpeto proti robnima muldama ter izvedeno z granitnimi kockami. Pomembno je, da so zaradi zagotavljanja kakovostne pohodnosti fuge in granitne kocke ravninsko izenačene. Cestišča je potrebno tlakovati z granitnimi kockami (8 x 8 x 8 cm) slovenskega izvora (npr. s pohorskim tonalitom podjetja Mineral d.o.o.) s sledečim ustrojem:
 - epoksi fugiranje;
 - suha cementna zmes z mivko (v položene kocke je potrebno »pomesti suho cementno zmes«, in nato zaliti z epoksidno smolo s polnilom iz granitnega peska);
 - granitne kocke 8 x 8 x 8 cm;
 - zelo vlažen estrih granulacije: 8 – 10 cm;
 - drenažni asfalt – 15 cm;
 - tampon;
 - infrastruktura.
- Pri rekonstrukciji cestišča je potrebno zlasti v spodnjem delu trga preveriti možnosti manjšega dviga nivelete cestišča s ciljem ublažitve višinskih razlik med cestiščem in pločniki.
- Z granitnimi kockami je potrebno tlakovati tudi obojestranski muldi cestišča in vsa cestišča zalednih ulic v območju Glavnega trga, ki se navezujejo nanj.
- Na Glavnem trgu bo potrebno pri tlakovanju razširjenih pločnikov, drugih peščevih površin in parkirišč v osnovi slediti ideji arhitekta M. Mušiča, ki je pohodne ploskve z granitnimi kockami razdelil na posamezna polja, v katerih je predvidel tlak iz drobnega rečnega proda.
- Priporočamo vgradnjo večjih nedrskih (brušenih) teraco plošč pravokotnega tlorisa (cca. 200 x 50 x 8 cm) z videzom prodnatega tlaka s sledečim ustrojem:
 - teraco plošče – 8 cm;
 - podložni beton cca 10 cm (polnilo 4 – 8 mm) – vezni sloj;
 - drenažni asfalt 15 cm
 - tampon;
 - infrastruktura.
- Vse tlakovane pohodne površine na trgu je potrebno izvesti od hiš proti cestišču v maks. 2% naklonu.
- Plošče je potrebno polagati v polja po še ohranjenem detajlu v spodnjem delu trga, ki jih omejujejo cezure iz granitnih kock. Z granitnimi kockami je potrebno tudi zamejiti parkirna mesta.
- Vse robne površine muld, kolesarske steze, ipd. je potrebno izvesti iz potopljenih granitnih robnikov.
- Arkadne hodnike je potrebno ne glede na lastništvo tlakovati enotno

Potrebno je rekonstruirati arkadni hodnik v objektu Glavni trg 26. Foto: Dunja Gerić, 2005, ZVKDS OE NM.

Primer tlakovanja ulic z granitnimi kockami iz Ljubljane. Foto: Tomaž Golob, 2010, ZVKDS OE NM.

z nedrsečimi ščetkanimi kamnitimi ploščami iz svetlejšega apnenca domačega porekla (npr. litotamnijski apnenec).

- Med cestiščem in pločniki je potrebno zgraditi mulde iz granitnih kock.
- Kolesarskim stezam, ki jih je potrebno tlakovati z granitnimi kockami, je potrebno nameniti prostor ob robu cestišča brez talnih oznak. Kolesar mora biti sestavni del cestnega prometa.
- Pločnike na Rozmanovi ulici je potrebno tlakovati s fino štokanimi kamnitimi ploščami s sestavo ustroja kot v primeru peščevih površin na Glavnem trgu. Priporočamo vgradnjo domačega kamna (npr. sivega apnenca iz kamnoloma Vrh Peč – sv. Ana pri Mirni Peči).

Rozmanova ulica:

- Cestišče je potrebno tlakovati z granitnimi kockami na način cestišča na Glavnem trgu.
- Pločnike na Rozmanovi ulici je potrebno tlakovati s fino štokanimi kamnitimi ploščami s sestavo ustroja kot v primeru peščevih površin na Glavnem trgu. Priporočamo vgradnjo domačega kamna (npr. sivega apnenca iz kamnoloma Vrh Peč – sv. Ana pri Mirni Peči).
- Z granitnimi kockami tlakovane površine v hodniku za pešce v objektih Rozmanova ulica 1 in 3 je potrebno z izjemo robnih površin iz prodca zamenjati z zgoraj predpisanimi tlaki. Isti pogoj velja tudi za tlakovanje piazzette v nadaljevanju podhoda (pred objektom Rozmanova ulica 5 -Foto Asja), obenem pa si bo potrebno - ne glede na lastništvo - zaradi javnega značaja prostora prizadevati za enotno podobo uličnega prostora.
- Razširjeno stopnišče s podestom ob hiši Rozmanova ulica 15 je potrebno tlakovati z granitnimi kockami. Del stopnišča je mogoče nameniti tudi posedanju in se v ta namen namesti lesene klopi brez naslonov.

Kandijsko križišče:

- Ob zadnji prenovi komunalne infrastrukture in cestišča v kandijskem križišču se je z gradbenimi deli poseglo tudi v zelenico med cesto in Ragovsko ulico. Pri vzpostavljanju nove prometne ureditve v križišču z izgradnjo desnega zavijalnega pasu iz kandijskega križišča na Kandijski most so nekoliko dvignili talni nivo cestišča in pločnika, zaradi česar se v območju pločnika srečujemo s prevelikim naklonom in neustrezno rešenimi robnimi površinami, ki predstavljajo potencialno nevarnosti in veliko prepreko gibalno oviranim osebam.
- Po končanih delih so pristopili k povrnitvi zelenice v prvotno stanje, vključno z rekonstrukcijo kamnitih opornih zidov. Novost pa je monumentalni, iz kamna zidani podstavek, na katerega so postavili kip Leona Štuklja. Rešitev lahko zaradi svoje nedorečenosti razumemo zgolj kot sanacijo stanja po gradbenih posegih v kandijskem križišču brez vsakršne dodane vrednosti končni arhitekturni, urbanistični, vsebinski in likovni rešitvi križišča oz. Trga Novomeške pomladi.
- Predlog celovite arhitekturne in likovne rešitve kandijskega križišča je predstavljen v poglavju 01-9.4.2 Javna plastika.

Preveriti je potrebno možnost rekonstrukcije cestne nivelete v spodnjem delu Glavnega trga s ciljem omilitve višinskih razlik med cestiščem in pločnikoma. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

Prostor v stičišču Rozmanove in Linhartove ulice je potrebno preurediti v enotno zasnovano piazzetto s kiparsko kompozicijo baletnikov Pie in Pina Mlakarja. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

Sanacija zelenice v kandijskem križišču s kipom Leona Štuklja po rekonstrukciji Kandijske ceste. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.

01-9.3.2 Usmeritve za javno plastiko

Glavni trg:

- Predlagamo, da se pred objektom Glavni trg 32, v katerem je delovala Tandlerjeva tiskarna, postavi stoječi ali sedeči kip Janeza Krajca, s pogledom obrnjenim proti hiši Rozmanova ulica 2, v kateri je delovala njegova tiskarna. Mikrolokacija postavitve in likovna zasnova kipa morata upoštevati neposredno bližino gostinskega vrta ter vzpostaviti neposredno komunikacijo med kipom in obiskovalci obravnavanega dela trga.

- Janez Krajec, tiskar, založnik (Ljubljana, 10.5.1843 – Novo mesto, 26.9.1921)

Tiskarske obrti se je izučil v tiskarni Eger, nato pa je l. 1870 odšel k takrat najuglednejšemu tiskarju na Slovenskem Jožetu Blažniku. Po Blažnikovi smrti je Krajec postal poslovodja Blažnikove tiskarne, kar je bila za devetindvajsetletnika izjemna čast. Avgusta l. 1876 je na dražbi kupil tiskarno Vincenca Bobna v Novem mestu. Janez Krajec je izjemno zaslužen za razvoj tiskarstva in založništva na Dolenjskem. Njegov prvi založniški projekt je bil ponatis Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske, zaradi česar je prejel častno diplomo na svetovni razstavi v Parizu l. 1878. Prijateljeval je z nekoliko starejšim Franom Levstikom, ki je kot podnajemnik bival pri Krajičevih v Ljubljani. Ohranjala sta stike in kasneje razvila prijateljstvo, ki je vplivalo tudi na njegovo založniško dejavnost. L. 1880 je pričel z izdajanjem prevedenih pravljič Tisoč in ene noči, ki so se izredno dobro prodajale. K njegovim večjim izdajam sodijo tudi povesti za mladino Krištofa Schmida in knjižna zbirka Narodna biblioteka, v kateri je izšlo 58 snopičev izvirnih slovenskih del in prevodov tujih avtorjev. Tiskal je tudi stenske, žepne in praktične koledarje, tiskovine za razne urade in šole ter izvestja (v nemškem jeziku) za novomeško gimnazijo. Natisnil je tudi Malovrhove pesmi (l. 1880) in deli p. Ladislava Hrovata Karmelska bratovščina sv. škapulirja in Mati božja Bistriška. L. 1885 je po zaslugi Janeza Krajca Dolenjska dobila svoj časnik Dolenjske novice, ki ga je zasnoval kot nepolitični list, izhajale pa so 35 let. 25 let je bil osrednja tiskarska osebnost na Slovenskem, saj je iz njegove tiskarne prišlo 248 monografskih in serijskih publikacij. L. 1901 je tiskarno prodal Tiskovnemu društvu v Ljubljani, ki je nato delovala pod imenom »J. Krajec! nasl.« Vključeval se je v javno življenje Novega mesta; večkrat je bil izvoljen v mestni svet, bil je sodnik-prisednik za trgovske zadeve pri novomeškem okrožnem sodišču, eden od ravnateljev Mestne branilnice v Novem mestu, odbornik ali ustanovni član različnih društev itd. Že v Ljubljani je bil član sokolske organizacije in ima zasluge tudi pri ustanovitvi novomeške sokolske organizacije, zidavi Narodnega doma in ustanovitvi Mestne branilnice v Novem mestu. Pokazal je izredno skrb za kulturno dediščino Novega mesta, reševal umetnine in zapuščine ter bil velik ljubitelj in zbiralec knjig. Novomeška Knjižnica Mirana Jarca v svojih posebnih zbirkah brani obsežen del zapuščine Janeza Krajca, ki poleg naštetih najpomembnejših del obsega še drobni tisk, razglednice, molitvenike, podobice, letake, gradivo za sokolsko društvo, nekaj predmetov Frana Levstika (pohodna palica, očala, črnilnik, ura) in rokopise (delovne knjige, korespondenca, dopisi), ki sta jih knjižnici podarila njegov sin Janko Krajec in pranečakinja Emilija Fon. Umrl je 26. septembra 1921 na svojem posestvu na Grmu v Novem mestu. Pokopan je na šmihelskem pokopališču. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

Rozmanova ulica:

- Na razširjenem stopnišču med Rozmanovo ulico in Prešernovim trgom je mogoče na eno izmed klopi posesti celopostavni bronasti kip pesnika in prevajalca Severina Šalija, ki je priženjen živel v znani novomeški Perovi gostilni na drugi strani ulice (danes Pri slonu).

Janez Krajec. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

- Severin Šali, pesnik, prevajalec in urednik (22.10.1911, Polisec pri Doberniču - 24.10.1992, Novo mesto)

Severin Šali je osnovno šolo obiskoval v Nemški vasi, gimnazijo v Varaždinu in si služil kruh z ročnim delom. Ko je od l. 1938 služboval v Jugoslovanski knjigarni kot prodajalec, kasneje kot lektor in urednik, je začel v revijah Dejanje ter Dom in svet objavljati pesmi in izdal zbirke Slap tišine (1940) ter Srečavanja s smrtjo (1954). Bil je tudi urednik znane zbirke Slovenčeva knjižnica. Po vojni je živel v Novem mestu kot svobodni književnik in prevajal iz skoraj vseh slovanskih jezikov in iz francoščine (J. Modra Leksikon novejšega prevajanja beleži do leta 1983 kar 115 Šalijevih prevodov). Vidno je njegovo delo pri prvi povojni Dolenjski založbi, od leta 1956 pa pri Mladinski knjigi v Ljubljani, kjer je bil lektor in urednik do upokojitve. Po vojni je izdal še pesniške zbirke: Pesek in zelenice, Pesnik na večerni poti, Sijoče mračine (1983), izbor dotedanjih zbirke, s spremnimi besedami Draga Šege. Priznanja: nagrada mesta Ljubljane 1940, Trdinova nagrada 1954. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

- Javno spominsko obeležje je predvideno tudi pred fasado novega objekta (UN »Kremen«) v stiku Rozmanove in Kastelčeve ceste, kjer se lahko postavi bronasto hermo Borisa Andrijaniča, ustanovitelja in dolgoletnega direktorja Tovarne zdravil Krka, ki je domoval na drugi strani ceste (Rozmanova ulica 16).

- Boris Andrijanič, farmacevt, gospodarstvenik (Novo mesto, 8.12.1910 – Novo mesto, 19.12.1993)

Rodil se je 8. decembra 1910 v Novem mestu. Tu je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1937 je na zagrebški fakulteti diplomiral iz farmacije. Njegov rod izhaja iz stare in ugledne družine pomorščakov iz Bakra na Hrvaškem. Oče je leta 1906 prišel v Novo mesto, kjer je odprl lekarno. Tik pred drugo svetovno vojno pa je oče odprl za takratne čase zelo moderno lekarno na Rozmanovi ulici, kjer je delal skupaj s sinom. Med vojno je Boris Andrijanič odšel v partizane (leta 1943), kjer je bil lekarniški referent 14. divizije 7. korpusa, nato referent za nabavo sanitetnega materiala pri sanitetnem odseku GŠ NOV in POS. Že decembra je blizu Babnega polja organiziral partizansko lekarno, imenovano Planjava. Na osvobojenem ozemlju je organiziral tri terenske lekarne na Notranjskem in Primorskem, lekarno vojne bolnišnice v Zadru ter skladišči sanitetnega materiala v Zadru in Splitu. Po vojni so Andrijaničevo lekarno nacionalizirali. Sam je po osvoboditvi sprva deloval v sanitetnem oddelku Glavnega štaba v Ljubljani in Trstu ter na ministrstvu za narodno zdravje LRS. V letih 1946 do 1949 je bil zaposlen v lekarni v Novem mestu, katere laboratorij je po njegovi zaslugi prerasel v Tovarno zdravil Krka. Direktor Krke je bil od leta 1954 do 1984. Velik poudarek je dal pridobivanju kadrov, tako je imela Krka že konec petdesetih let več študentov kot zaposlenih. Pod njegovim vodstvom je Krka izoblikovala osnovni razvojni načrt, lastno surovinsko bazo, se uveljavila v državnem okolju in prodrla na tuje trge. Imel je tudi velik poslub za umetnost in je zaslužen za razvoj kulture, turizma in športa ter zavarovanja kulturnih in zgodovinskih spomenikov Dolenjske. Bil je prejemnik številnih nagrad in priznanj, med drugim je leta 1979 prejel Kraigherjevo nagrado za izjemne gospodarske dosežke in Minařikovo odličje za posebne uspehe pri razvoju farmacije na pedagoškem, znanstveno-raziskovalnem in strokovno organizacijskem področju. Umril je 19. decembra 1993 v Novem mestu, pokopan je na pokopališču v Ločni (Dolenjski biografski leksikon).

- Predlagamo, da se na piazzeti pred objektom Rozmanova ulica 5 (Foto Asja postavi celopostavno plastično kompozicijo znamenitih novomeških baletnikov Pie in Pina Mlakar, ki se bo vsebinsko nanašala na njuno znano baletno koreografijo Korak v dvoje (Pas de deux). Kip mora biti samostojno avtorsko delo, po velikosti in likovni zasnovi prilagojeno odprtemu javnemu prostoru, in ne replika galerijskega tipa kipa, ki je delo znanega slovenskega kiparja Franca Goršeta.

Severin Šali. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

Boris Andrijanič. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

- Kip mora pripovedovati zgodbo o paru, ki se je z dušo in telesom predal plesni umetnosti; o paru, ki si je vse življenje trdo prizadeval, da bi oplemenitil baletno umetnost in ji povrnil dostojanstvo; o paru, ki je z notranjim žarom napolnjeval koncertne dvorane in z osebnim zgledom utelešal predanost, skromnost, trdo delo, disciplino, odrekovanje, odločnost, pogum, vitalnost, neugasljiv entuziazem, ljubezen in odgovornost do prihodnjih rodov.

Pino in Pia Mlakar sta s svojim delovanjem želela pokazati, da je balet nekaj več od zunanjega razkazovanja, da s svojo lepoto lahko odraža tisto neizrekljivo, da lahko odslikava Dobro in Resnično v Platonovem pomenu besede. Z medsebojno ljubeznijo in predanostjo, ki ju je družila več kot 70 let, sta premagovala vse življenjske preizkušnje. Čeprav njune skupne poti niso zaznamovale le zmage, temveč tudi porazi, številne ovire in razočaranja, sta si neutrudno prizadevala za uresničitev svojih sanj. Plodovi njune ljubezni in naporov so bili oplemenitena plesna umetnost, ogenj navdiha, ki sta ga zaneli v svojih učencih, da so tudi sami ubrali plesno življenjsko pot, ter občutek nečesa vzvišenega, neizrekljivega, ki sta ga ob svojih nastopih zbudila v občinstvu. (Blažun).

- Oteževalna okoliščina predloga je, da je večji del piazzete v zasebni lasti (1649/2, del parcele 1650/1), ki je bil obnovljen sočasno z omenjenim objektom leta 2009 po načrtih arhitekturnega biroja ARHITEKTON iz Novega mesta. Ker obravnavamo odprti zasebni prostor z javno namembnostjo si je potrebno za postavitev kipa in enotno ureditev piazzette prizadevati pridobiti soglasje s strani lastnika.

- Pino Mlakar, koreograf, plesalec, profesor, režiser (Novo mesto, 2.3.1907 – Novo mesto, 30.9.2006); Pia Mlakar, baletna plesalka, koreografinja (Hamburg, 28.12.1910 – Novo mesto, 24.3.2000)

Pino Mlakar se je rodil leta 1907 v Novem mestu očetu sodnemu uradniku in materi gosposinji. Najprej je študiral fiziko, matematiko in kemijo, ker pa se ni čutil poklicanega za to, je leta 1926 je študij v Ljubljani prekinil in se odpravil študirat ples k znamenitemu Rudolfu von Labanu v Hamburg.

Pia Beatrice Marie Luise Scholz se je rodila leta 1910 v Hamburgu očetu doktorju kemije in materi pianistki. Mati jo je še kot deklico usmerila v ples. Leta 1926 se je vpisala na von Labanovo šolo v svojem rodnem mestu.

Tako sta se življenjski poti Pina in Pie usodno prepletli v von Labanovi šoli v Hamburgu. Odtilej sta svoje plesne in življenjske korake ubirala skupaj. Poročila sta se leta 1929, leta 1935 se jima je rodila hči Veronika, leta 1942 pa še sin Tomo.

Kmalu sta postala par evropskega slovesa. Izkazala sta se kot baletna solista, koreografa, pedagoga in vodji baletov v Dessau, Münchnu, Zürichu, Ljubljani ter vseh večjih gledaliških središčih Jugoslavije. Po drugi svetovni vojni sta se posvetila vzgoji in poučevanju mladih plesalcev. Ljubljanski balet sta po vojni postavila na profesionalne temelje in osnovala slovensko državno baletno šolo. Pia je postala umetniški vodja ljubljanskega baleta, Pino pa redni profesor na Akademiji za film gledališče in televizijo ter prvi predsednik Društva baletnih umetnikov Jugoslavije. Za svoj bogat opus, ki ga uvrščajo v gesla vse svetovne enciklopedije, sta prejela veliko priznanj.

Ker sta želela znanje in izkušnje prenesti na prihodnje rodove, sta z velikim zanosom zgradila idilično hiško, ki sta jo poimenovala Pas de deux (Korak v dvoje) na obrežju reke Krke pri Novem mestu. Sanjala sta o tem, da bi baletna domačija postala svetovno raziskovalno in umetniško baletno središče.

Toda sreča jima pri tem načrtu žal ni bila naklonjena. Čeprav sta za gradnjo domačije porabila vse svoje premoženje in vložila veliko let truda, zaradi političnih in finančnih ovir svojega cilja nista mogla uresničiti (Dolenjski biografski leksikon, Blažun).

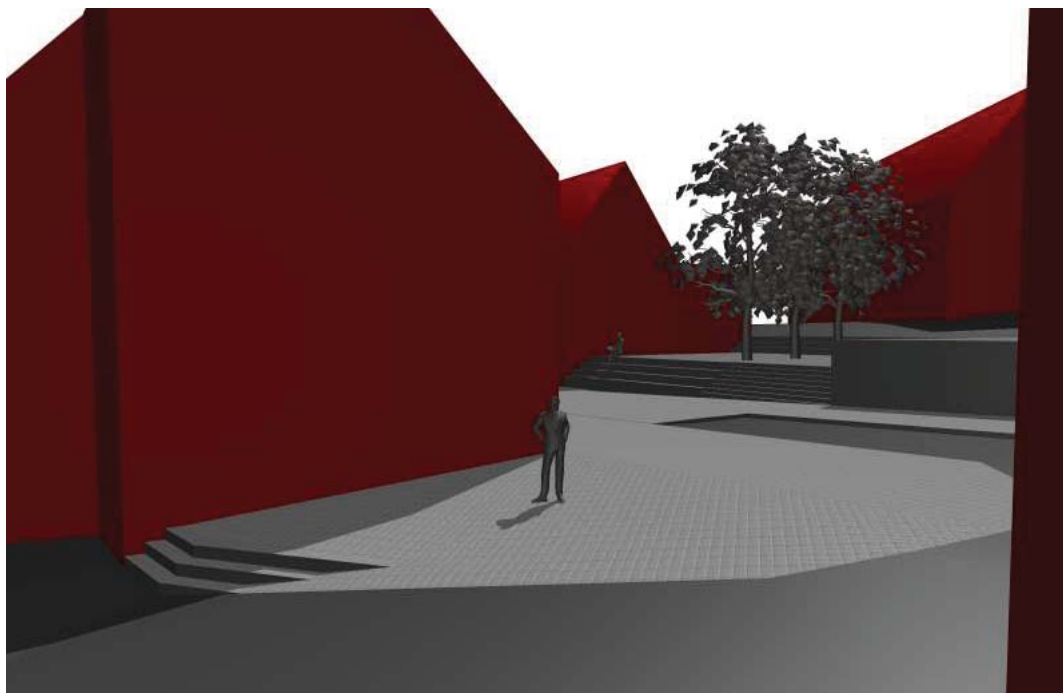
Pia in Pino Mlakar. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

Bogo Komelj. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

List 43: Predlog preureditve zelenice pred Študijsko knjižnico Mirana Jarca v tlakovani parter s celopostavnim kipom Boga Komelja.

- Zelenico z drevesom v stiku Rozmanove ceste in Vrhovčeve ulice je potrebno zamenjati s tlakovano stopniščno površino, na katero se umesti celopostavni bronasti kip Boga Komelja, ustanovitelja in dolgoletnega ravnatelja novomeške knjižnice, ujetega v koraku proti vhodu v knjižnico.

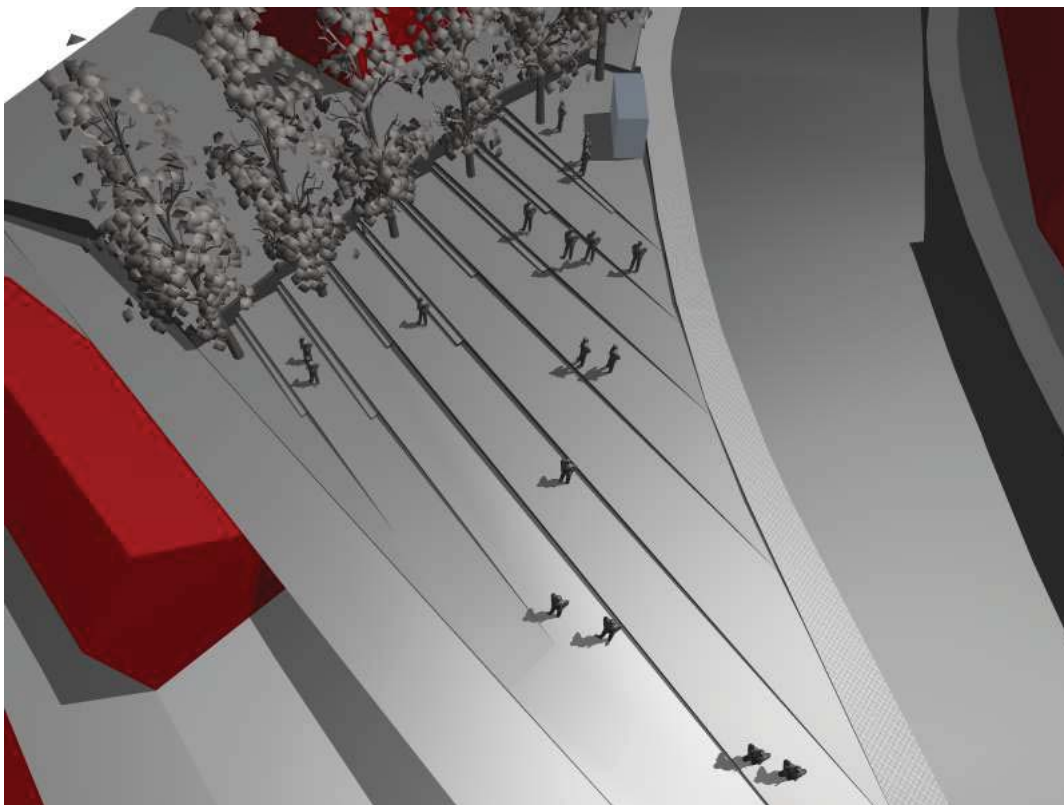
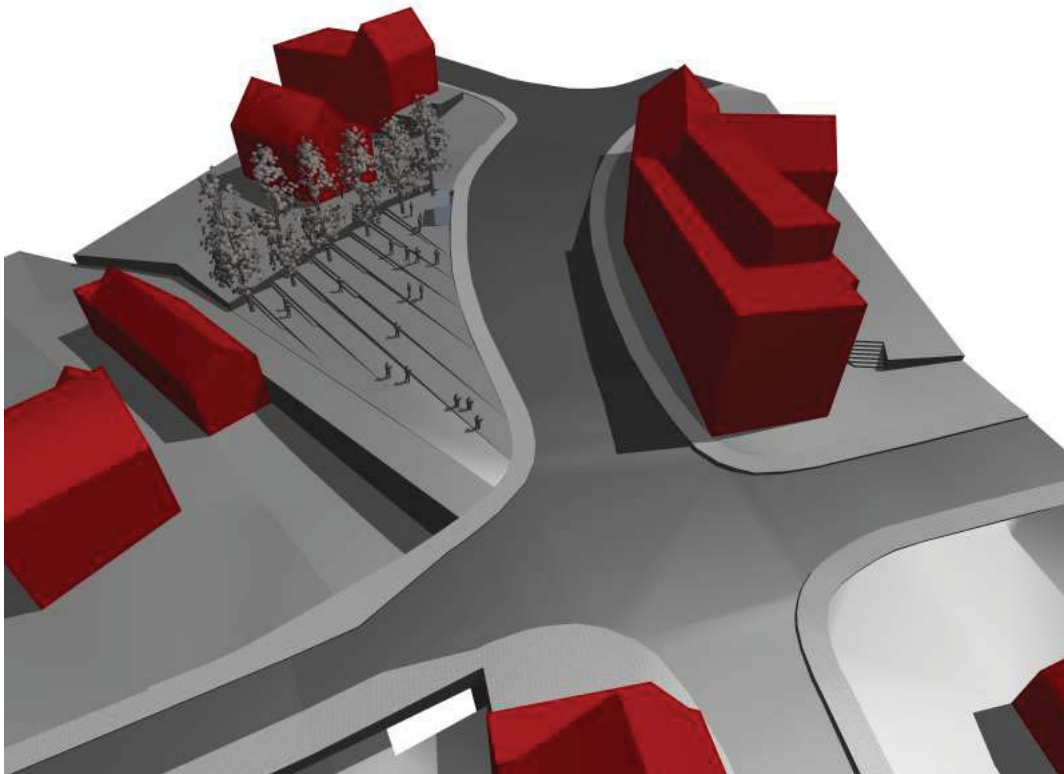
- KOMELJ Bogo, bibliotekar, publicist, urednik, Čopov nagrajenec, Trdinov nagrajenec (25. 5. 1915 - 18. 9. 1981)

R. 25. maja 1915 v Novem mestu, u. 19. sept. 1981 prav tam. V Novem mestu je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Po maturi se je vpisal na pravno fakulteto, po tretjem semestru je zaradi pomanjkanja denarja študij opustil in šel k vojakom. Že kot dijak in študent se je zavezal knjižničarstvu, saj je že davnega leta 1927 začel delovati kot knjižničar v knjižnici Narodne čitalnice, kasneje preimenovani v Javno čitalnico Sokolskega društva, kjer je ostal do leta 1940. L. 1943 je postal varuh knjižnic in arhivov na osvobojenem ozemlju. Prvo službo je nastopil leta 1945 kot član Komisije za ugotavljanje škode na kulturnih in zgodovinskih predmetih za vso Dolenjsko. L. 1946 pa je bil imenovan za upravnika Študijske knjižnice v Novem mestu, ki jo je vodil do upokojitve leta 1978. V knjižnici je Bogo Komelj postavil temelje domoznanske dejavnosti, vodil je matično službo ter načrtoval in razvijal mrežo krajevnih knjižnic. Posebno skrb je namenil razstavnim dejavnostim knjižnice ter pridobivanju redkega in dragocenega knjižnega in neknjižnega gradiva. Pod njegovim vodstvom se je Študijska knjižnica Mirana Jarca Novo mesto razvila v izjemno pomembno kulturno ustanovo za celotno Dolenjsko in Belo krajino, po svoji odličnosti prepoznavno v celotnem slovenskem prostoru. Napisal je vrsto publikacij, v katerih je obravnaval položaj knjižničarstva, npr.: *Kulturni delež Dolenjske* (1957), *Sto let javnega knjižničarstva v Novem mestu* (1965), *Trideset let Študijske knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu* (1976), *Knjižnice v občini Novo mesto ob koncu leta 1976* (1977). Kot publicist je objavil tudi naslednje publikacije: *Dr. Niko Županič* (1972), *Devetdeset let telovadbe v Novem mestu* (1977), *130 let Godbe na pibala* (1979), *25 let ŠSD Pionir Novo mesto* (1979). Za svoje delo je prejel vrsto nagrad in priznanj: odlikovanje svobod III. stopnje (1955), orden dela III. razreda (1957), orden zaslug za narod s srebrno zvezdo (1962), Čopovo diplomo (1967), orden zaslug z zlatim vencem (1967), Trdinovo nagrado (1972), diplomo Saveza društva bibliotekara Jugoslavije (1974), priznanje OF slovenskega naroda (1975) itd (Dolenjski biografski leksikon).

Kandijsko križišče:

- Zatravljen prostor med cestiščem in Ragovsko ulico, ki ga na spodnji strani zamejujejo oporni zidovi, na zahodni pa kip Leona Štuklja na monumentalnem, s kamnom zidanim podstavku, je potrebno ob upoštevanju geometrije prostora preoblikovati v terase, ki se enakomerno spuščajo tako proti Ragovski ulici kot proti cestišču pred Kandijskim

List 44: Predlog preureditve kandijskega križišča v Trg Novomeške pomladi.

mostom. Obstoječe stopnišče ob vzhodni stranici zelenice se odstrani in se ga smiselno vključi v novo arhitekturno in likovno ureditev obravnavanega prostora.

- Ker je trg proti vzhodu odprt, torej brez stavbnih kubusov, ki bi ga določali, se na meji obravnave linijsko posadi lipe v funkciji zelene zavese, ki bo obenem nudila tudi senco obiskovalcem na novo urejenega spominskega obeležja.
- Novo ureditev moramo namreč razumeti predvsem kot spomenik kulturno-umetniški manifestaciji iz leta 1920, ki jo poznamo pod imenom Novomeška pomlad. Spomin na ta enkratni dogodek, ki se je odvijal v Windischarjevi gostilni, bi obeležili s postavitvijo skupinske kiparske figuralne kompozicije tvorcev Novomeške pomladi. Ključni protagonisti Novomeške pomladi so bili Josip Vidmar, Božidar Jakac, Fran Tratnik, Anton Podbevšek, Miran Jarc, Karel Dernovšek, Marjan Mušič, Marij Kogoj, Emil Pureber, Leon Štukelj, Karel Pleiweis, Stanko Schweiger, Fric Gebauer, Viktor Schweiger, Karel Barborič, Lojze Mušič in Zdenko Skalicky.

Ključni protagonisti Novomeške pomladi: od leve proti desni sedijo Josip Vidmar, Božidar Jakac, Fran Tratnik, Anton Podbevšek, Miran Jarc, Karel Dernovšek in Marjan Mušič, stojijo pa Marij Kogoj, Emil Pureber, Leon Štukelj, Karel Pleiweis, Stanko Schweiger, Fric Gebauer, Viktor Schweiger, Karel Barborič, Lojze Mušič in Zdenko Skalicky. Fotografija je nastala 26. septembra 1920, ko je bila v Novem mestu odprta prva umetniška razstava, ki ji je sledil literarni večer Mirana Jarca in Antona Podbevška. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.

- Kot podlago za umestitev kiparske figuralne kompozicije v prostor spominskih teras lahko uporabimo znano skupinsko fotografijo članov Novomeške pomladi, ki je nastala 26. 9. 1920 pred Windischarjevo gostilno in jo hrani Domoznanski oddelek in Posebne zbirke Boga Komelja v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto. Zaradi terasaste ureditve prostora je postavitve kipov seveda lahko bolj neformalna, lahko se jih posede po terasah in klopeh, ustvari med njimi navidezno komunikacijo, ipd. Tudi ni potrebno, da je njihova postavitve povsem strnjena, temveč se jih lahko razvrsti po večjem delu spominskega območja.

- Josip Vidmar, slovenski kritik, prevajalec, esejist in politik (Ljubljana, 14.10.1895 - Ljubljana, 11.4.1992)

Uveljavil se je najprej kot prevajalec, sprva iz ruske, nemške (maturitetni jezik), francoske, angleške, hrvaške književnosti, največ dramatike: Gogolja, Gribojedova, Krležo, Molièrea, Nušića, Puškina, Aleksėja Tolstoja in dela drugih pisateljev. Prevod I. N. Andrejeva Črne maske je postal libreto Kogojeve opere. Njegovo najplivnejše delo je verjetno Kulturni problem slovenstva, izdano med diktaturo kralja Aleksandra leta 1933, v katerem se je zavzel za slovensko nacionalno samobitnost. Po 2. sv. v. pa Obrazi, svojevrstni avtobiografski spomini. Kot kritik se je uveljavil v Ljubljanskem zvonu (LZ), zlasti pa 1924 s kar uničujočo kritiko Župančičeve drame Veronika Deseniška. 1922. je ustanovil z A. Podbevškom in M. Kogojem revijo Trije labodje, kjer je začel razvijati esejistiko, z revijo Kritika (1925–27), ki jo je pisal sam. V LZ je polemiziral s katoliškimi intelektualci (A. Ušeničnik, A. Vodnik, B. Vodušek), kjer je odločno branil stališče, da svetovni nazor ni torišče umetniške presoje, velja le estetsko merilo, ki je strukturirano v vsečloveški univerzalnosti.

S knjižico Kulturni problem slovenstva se je postavil na stran slovenske samobitnosti in avtonomnosti proti t. i. naprednim liberalnim razumnikom, ki so zagovarjali »jugoslovenarstvo« (povod je bil esej O. Župančiča Adamič in slovenstvo, posledica pa Speranova/Kardeljeva knjiga Razvoj slovenskega narodnega vprašanja), hkerati pa sprožil krizo v Ljubljanskem zvonu (COBISS), zato je 1933 s somišljeniki ustanovil »neodvisno« revijo Sodobnost. Jeseni 1934 je postal dramaturg ljubljanske Drame in služboval do 1942, ko je šel v ilegalo in nato v partizane.

V literaturo se je vrnil z estetsko in »politično« odklonilno kritiko knjige E. Kocbeka Strah in pogum in s kritiko J. Kozaka Lesena žlica. Od 1961 do 1968 je kritično spremljal uprizoritve v ljubljanski Drami. Podobno kot v književni kritiki je tudi tu prisegal na literarno gledališče, ni prenašal izmišljenih, »neživljenjskih« konstruktor, odrskega življenja, ki ni upoštevalo vseh treh človeških dimenzij (jaz–moja ožja okolica–družba), degradacijo in nihilizem. Sem sodi polemika o vprašanjih moderne drame z V. Kraljem (1961) in kritika režije M. Koruna Cankarjevega Pohujšanja v dolini šentflorjanski (1965). Polemično kulturno-aktualni so bili tudi članki Iz dnevnika in K našem trenutku (Delo, 1965–67, 1971–73), kjer je obravnaval zanj problematična vprašanja v kulturi in umetnost, zlasti svoj odnos do mlajših umetniških ustvarjanj (Internet 2).

- Božidar Jakac, član AVNOJa, grafik, Prešernov nagradjenec, slikar, Trdinov nagradjenec (Novo mesto, 16.7.1899 – Ljubljana, 20.11.1989, pokopan v Novem mestu)

- Fran Tratnik, slovenski slikar, (Gornji Grad, 11.6.1881, Ljubljana, 10.4.1957)

Tratnik je med leti 1901 in 1911 študiral slikarstvo na akademijah v Pragi, na Dunaju in v Münchnu. Diplomiral je na praški akademiji leta 1917. Velja za prvega slovenskega ekspresionista, ki je v svojem prvem obdobju v risbah prikazoval revščino in socialne krivice (Internet 3).

- Anton Podbevšek, pesnik, publicist (Novo mesto, 13.6.1898 – Ljubljana, 14.11.1981)

Anton Podbevšek se je rodil 13. junija 1898 na Grmu pri Novem mestu in velja za prvega slovenskega avantgardnega književnika, vzornika Srečka Kosovela in kasneje slovenskih modernistov. Po maturi na novomeški gimnaziji leta 1917 je odšel na italijansko fronto, po vojni pa je nadaljeval šolanje na Filozofski fakulteti v Zagrebu in v Ljubljani, kjer je študiral slavistiko. Deloval je večinoma kot časnikar, med leti 1952 in 1972 pa kot oskrbnik SAZU. Septembra leta 1920 je še z nekaj drugimi vidnejšimi novomeškimi kulturniki pripravil avantgardistično prireditev, znano kot Novomeška pomlad, katere plod je bila tudi prva pokrajinska umetniška razstava v Novem mestu, nad katero je nekakšno pokroviteljstvo prevzel takrat že uveljavljeni slikar Rihard Jakopič. Otvoritev te razstave je bila 26. septembra 1920, dogodek pa je spremljal koncert Marija Kogoja in recitacijski nastop Antona Podbevška in Mirana Jarca. O Novomeški pomladi je bil leta 1989 posnet tudi film z naslovom Veter v mreži, ki ga je režiral Filip Robar Dorin. V filmu med mladimi intelektualci izstopa zlasti Anton Podbevšek, ki je tako kot v polautobiografskem romanu Mirana Jarca Novo mesto upodobljen v liku Andreja Vrežca. Anton Podbevšek je imel pomembno vlogo pri izdajanju revije Trije labodje, ki so jo leta 1921 začeli izdajati ekspresionisti v Novem mestu in je bila logično nadaljevanje Novomeške pomladi. Revija naj bi Podbevšku služila kot odskočna deska za izgradnjo lastne generacije, a se je že kmalu po izidu prve številke sprl z Josipom Vidmarjem, ki si je prizadeval za uveljavitev in objavljanje »čiste umetnosti«. Podbevšek je izstopil iz uredništva ter ustanovil lastno revijo Rdeči pilot. Leta 1925 je izšla njegova edina pesniška zbirka Človek z bombami, ki kot posledica njegove mladostne zagnanosti predstavlja vrhunec njegove lirike. Uredil je etnološko-historični zbornik Dolenjska metropola Novo mesto in antologijo Slovenska lirika, pisal pa je tudi o impresionistih Ivanu Grobarju in Rihardu Jakopiču. Del njegove rokopisne zapuščine hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu. Leta 2005 ustanovljeno Gledališče Novo mesto, je leta 2006 dobilo ime po pesniku A. Podbevšku - Anton

Podbevšek Teater, po njem pa je poimenovana tudi ulica v Novem mestu. Umril je 14. novembra 1981 v Ljubljani (Dolenjski biografski leksikon).

- Miran Jarc, dramatik, glasbenik, literarni kritik, lutkar, pesnik, pisatelj, prevajalec (Črnomelj, 5.7.1900 – Pugled pri Starem Logu, 24.8.1942)

V l. 1910/11-1917/18 je obiskoval novomeško gimnazijo. V l. 1918-1922 je študiral slavistiko in romanistiko v Zagrebu in Ljubljani, vendar študija ni dokončal. L. 1923 je opravil enoletni tečaj na Trgovski akademiji v Ljubljani. V l. 1923-1942 je bil bančni uradnik na Krediti banki v Ljubljani. Med 2. svetovno vojno, 28. jun. 1942, je bil aretiran in poslan v internacijo v Italijo. Partizani so med prevozom napadli vlak in tako je prišel v partizane, kjer je padel med Roško ofenzivo. Njegovo prvo tiskano delo je bila pesem Večerni pogovor, objavljena v Ljubljanskem zvonu l. 1918. S pesmimi, dramami, črticami, novelami, esejji idr. je sodeloval pri različnih časnikih in revijah, največ in z najboljšimi deli pri Ljubljanskem zvonu in Domu in svetu. Poleg S. Kosovela, A. Podbevška, A. Vodnika idr. je ustvaril enega od vrhov slovenske ekspresionistične lirike. Bil je eden od protagonistov pomembnega umetniškega gibanja v Novem mestu, novomeške pomladi, ki se je odvijalo v Novem mestu l. 1920. Izdal je več pesniških zbirk dramskih in proznih del. Njegove pesniške zbirke so: Človek in noč (1927), Novembrske pesmi (1936), Lirika (1940). Njegova prozna dela so: Novo mesto (1932), Zakopani zakladi (1940), Jalov dom (1941) idr. Po avtobiografskem romanu Novo mesto je bil l. 1989 posnet film Veter v mrežji (režija F. Robar Dorin). Drame in dramske pesnitve: Izgon iz raja (1922), Ognjeni zmaj (1923), nedokončana dramska pesnitev Vergerij, ki je v knjižni obliki izšla leta 1983 (urednik Bojan Štib) idr. Veliko je tudi prevajal, največ iz francoščine, pa tudi iz nemščine in ruščine. Po njem se od leta 1953 imenuje knjižnica v Novem mestu (do l. 1992 Študijska knjižnica Mirana Jarca) (Dolenjski biografski leksikon).

- Karel Dernovšek, pianist (Novo mesto, 14.11.1903 - ?)

Bil je brat partizanske pesnice Marije Dernovšek - Šprajcar. Obiskoval je novomeško gimnazijo (Dolenjski biografski leksikon).

- Marjan Mušič, akademik, arhitekt, pisatelj, konservator (Novo mesto, 16.11.1904 – Portorož, 8.1.1984)

Rodil se je 16. novembra 1904 v Kandiji (brat Alojža, Draga in Jurija). Že leta 1920 je s 24 risbami sodeloval pri kulturno umetniški manifestaciji »novomeška pomlad«. Po maturi na novomeški gimnaziji se je leta 1923 vpisal na študij arhitekture v Ljubljani, kjer je bil Plečnikov učenec. Pod njegovim vodstvom je Mušič oblikoval svoje nagnjenje do kulture prostora in bivanja. Že v seminarskih delih se je lotil urbanistične problematike Novega mesta. Po vojni je bil redni profesor za zgodovino arhitekture na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani. Kot arhitekt in izvedenec za spomeniško-varstvena vprašanja je sodeloval pri obnovi rodnega Novega mesta, pa tudi v tujini. Prispeval je bistven delež pri obnovi porušenega Zadra, dokumentiral in reševal je renesančne dvorce v Dubrovački Rijeki in odločilno vplival na rešitev mednarodno pomembnega zgodovinskega spomenika Sv. Sofije na Ohridu, bil je član nacionalnega komiteja UNESCO za rešitev spomenikov stare Nubije in Egipta ... Leta 1972 je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo na področju arhitekture, od leta 1979 je bil redni član SAZU-ja. V Novem mestu je v letih 1951-1953 vodil ureditev Ljubljanskih vrat, kompleksa Študijske knjižnice s spominsko ložo, preureditev Križatije v stavbo Dolenjskega muzeja, ureditev Glavnega trga, in sicer Spominskega stebra, ploščadi pred Rotovžem, vodnjaka in arkad. V letih 1960-1961 je vodil obnovo porušenega in požganega gradu Otočec. Leta 1955 je prejel Trdinovo nagrado, za zasluge k razvoju Novega mesta pa je bil imenovan za častnega občana novomeške občine (1979). Nekaj del iz njegovega bogatega opusa: Obnova slovenske vasi, zbirka člankov in razprav Arhitektura in čas, Arhitektura slovenskega kozolca, Veliki arhitekti I., II. in III. Z zadnjo knjigo Jože Plečnik se je oddolžil svojemu velikemu učitelju. Novemu mestu je poklonil Novomeško pomlad (1974), korenine svojega porekla pa je razkeril z izdajo mladostnih spominov strica Karla Claricija, ki je svoja dijaška leta preživel na Dolenjskem in v Novem mestu - Spomini na mladost (1981). Umril je 6. januarja 1984 v Portorožu, pokopan pa je v družinskem grobu na pokopališču v Šmibelu v Novem mestu. Po njem se imenuje tudi ulica v Novem mestu (Dolenjski biografski leksikon).

Marij (Julij) Kogoj, slovenski skladatelj (Trst, 20.9.1892 – Ljubljana, 25. 2. 1956)

Rojen kot Julij, je bil kot otrok sirota, njegovi krstni dokumenti pa so bili pomotoma poimensko zamenjani z dokumenti njegovega pokojnega brata Marija (1895–1896). Kogoj je bil v začetku glasbeni samouk in začel komponirati leta 1910, še preden je prejel formalno glasbeno izobrazbo. Med letoma 1914 in 1917 je kompozicijo študiral na Dunaju (Franz Schreker) in leta 1918 na Schwarzwaldski šoli pri Arnoldu Schoenbergu. V Ljubljani je deloval kot glasbeni kritik in korepetitor v operi. Bil je glavni predstavnik slovenske glasbene avantgarde med letoma 1919 in 1922, vendar se je njegov ustvarjalni zagon ustavil zaradi bolezenskih znakov shizofrenije. Od leta 1932 do smrti je živel v bolnišnici za duševne bolezni. Bil je oče tenorista Marija Kogoja. Njegova dela uvrščamo med glasbeni ekspresionizem, ki ga dopolnjuje s komponističnimi prvini pozne romantike politonalnosti in osamosvojenih disonanc. Vrhunec njegovega opusa predstavlja opera Črne maske (1928), po tem letu pa se skladatelj začne nagibati k glasbenem neoklasicizmu. Mnogo njegovih skladb in glasbeno-teoretskih del je ostalo nedokončanih. V spomin skladatelju je vsako leto prirejen mednarodni glasbeni festival Kogojevi dnevi (Internet 4).

- Leon Štukelj, častni občan Novega mesta, olimpijski šampion, pravnik (Novo mesto, 2.11.1898 – Maribor, 8.11.1999)

Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in po maturi l. 1918 študiral pravo na Dunaju, v Zagrebu in Ljubljani, kjer je l. 1924 opravil sodniški izpit. Kot sodnik je služboval v Novem mestu, pri Lenartu, v Črnomlju, Žužemberku in Mariboru in bil l. 1965

*upokojen. S telovadbo se je začel ukvarjati pri novomeškem Sokolu in l. 1922 na svetovnem tekmovanju v Ljubljani dosegel 2. mesto. L. 1924 je na olimpijskih igrah v Parizu zmagal v telovadnem mnogoboju in na drogu. L. 1928 je v Amsterdamu zasedel 3. mesto v mnogoboju in zmagal na krogih, l. 1936 v Berlinu pa zasedel 2. mesto v vajah na krogih. Bil je član jugoslovanske vrste, ki je dosegla 2. mesto na svetovnem prvenstvu v Lyonu l. 1926. Je prejemnik številnih domačih in tujih odlikovanj. Pisal je tudi članke gospodarskopravne vsebine in je avtor knjige *Mojih sedem svetovnih tekmovanj* (1989). Kot najstarejši olimpijonek na svetu je bil zlasti zadnja leta svojega življenja deležen velike svetovne pozornosti (Dolenjski biografski leksikon).*

- Alojz Mušič, publicist (Novo mesto, 4.9.1900 – Celje, 11.12.1985)

*Obiskoval je novomeško gimnazijo ter končal srednjo gozdarsko šolo v Sarajevu. Bil je med prvimi levičarsko usmerjenimi dijaki na novomeški gimnaziji in prvi predsednik dijaške organizacije Prosveta. S članki in razpravami iz gozdarstva in kmetijstva je sodeloval v *Kmetovalcu*, *Gozdarskem vestniku*, *Šumarskem listu* itd. (Dolenjski biografski leksikon).*

- Zdenko Skalicky, pesnik, slikar (Novo mesto, 11.7.1903 – Ljubljana, 7.3.1933 – pokopan v Novem mestu)

*Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, maturiral l. 1921 in na ljubljanski univerzi diplomiral iz kemije. Kot inženir je služboval kot prokurist in tehnični vodja v tovarni Šešir v Škofji Loki. Kot osmošolec je s 13-imi slikami sodeloval na I. pokrajinski umetniški razstavi v Novem mestu l. 1920. Z ekspresionističnimi pesmimi je sodeloval v reviji *Trije labodje* (Dolenjski biografski leksikon).*

- Kip Leona Štuklja, ki ga je Novemu mestu poklonila akademska kiparka Stanislava Kalinina in je bil v kandijskem križišču postavljen v okviru Evropske prestolnice kulture leta 2012, je potrebno prestaviti na drugo lokacijo, ker dimenzijsko ne ustreza merilu mimoidočega pešca oz. je premalo monumentalen za izredno zračen in odprti prostor kandijskega križišča. Predlagamo, da se kip s soglasjem lastnika po obnovi premesti na Windischarjev vrt, v katerem je naš olimpijonek svoje dni vadil, torej v odprti zasebni prostor z javno namembnostjo.

01-9.3.3 Usmeritve za oblikovanje mestne opreme

01-9.3.3/1 Splošni pogoji

- V okviru projekta prenove obravnavanih odprtih mestnih prostorov je potrebno izdelati katalog mestne opreme.
- Pri načrtovanju in umeščanju urbane opreme v odprte javne prostore zgodovinskega jedra Novega mesta je potrebno upoštevati sledeče kriterije:
 - a) urbana oprema mora biti s funkcionalnega in estetskega vidika sestavni del nove celostne podobe odprtih javnih prostorov;
 - b) v prostore mora biti umeščena senzibilno s ciljem zagotavljanja vizualnega reda in ohranjanja njihovih varovanih urbanističnih, arhitekturnih in likovnih vrednot;
 - c) urbano opremo je potrebno oblikovno prilagoditi prostorski hierarhiji posameznih odprtih javnih prostorov v mestnem jedru: npr. na Glavni trg se lahko umesti bolj ambiciozno zasnovane kose urbanega pohištva kot na Rozmanovo ulico ali v Kandijsko križišče;
 - d) urbana oprema mora smiselno vsebovati grafične elemente mestnega logotipa in barvne palete (glej poglavje 01-7.2);
 - e) zaradi zgoraj navedenih kriterijev priporočamo, da je arhitekturna in likovna zasnova urbane opreme v celoti unikatna in oblikovno prilagojena značaju in zgodovinski tradiciji odprtih javnih prostorov ter sočasno skladna z novo arhitekturno zasnovo celostne ureditve mestnega parterja.

01-9.3.3/2 Pogoji za oblikovanje posameznih elementov urbane opreme

Označevanje kulturnih spomenikov

- Pri označevanju kulturnih spomenikov v zgodovinskem jedru Novega mesta je potrebno dosledno upoštevati:
 - a) Pravilnik o označevanju kulturnih spomenikov (Uradni list RS, 57/11), katerega sestavni del je Priročnik za označevanje kulturnih spomenikov;
 - b) Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto (Uradni list RS št. 38/92);
 - c) Označitev nepremičnih kulturnih spomenikov v Mestni občini Novo mesto – 1. faza, marec 2012, Tomaž Levičar po naročilu Zavoda za turizem Novo mesto.
- Prostostoječi označevalni tabli, ki sta bili leta 2012 postavljeni na Glavnem trgu v stiku Muzejske ulice in Glavnega trga ter na izteku Glavnega trga na Kandijski most, je potrebno ohraniti na obstoječih lokacijah, označevalno tablo, ki stoji na robu zelenice ob objektu Rozmanova ulica 24, pa je potrebno zaradi predvidene nove ureditve omenjenega prostora premestiti v območje razširjenega stopnišča ob objektu Rozmanova ulica 15.

Infomati

- Infomate je dovoljeno postavljati le v vizualno neizpostavljenih območjih odprtih ali zaprtih javnih prostorov, kot so arkadni hodniki, javnosti namenjena dvorišča hiš, območje pokrite tržnice, pasaže ipd., ki jih določi pristojni konservator Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območne enote Novo mesto.
- Infomatov ni dovoljeno postavljati znotraj spomniškega območja Na vratih in v odprtih prostorih Glavnega trga.

Posode z rožami in grmovnicami

- V območju Glavnega trga in spomeniškega območja Na vratih posod z rožami in grmovnicami ni dovoljeno uporabljati kot pregradnih elementov v prostoru, npr. v funkciji stebričkov ali ograj, za potrebe zamejitve gostinskih vrtov, ipd. Izjemoma se jih lahko uporablja kot dodatni likovni poudarek izložbam prodajnih in drugih artiklov, ki jih bodo trgovci in drugi ponudniki storitev, galerije, ipd., postavili v javni prostor pred svojimi lokali oz. za okrasitev gostinskih vrtov.
- Posode morajo biti izdelane iz naravnih materialov in v sozvočju z ostalo urbano opremo.

Stebriček, čok, ograja

- Betonski stebrički, izdelani po načrtu arhitekta Marjana Mušiča, stojijo na Novem trgu ob Hotelu Krka, znotraj kompleksa Na vratih, okoli spomenika NOB na Glavnem trgu ter pred vhodom v LokalPatriot (Glavni trg 11). Z novimi betonskimi stebrički se lahko zamenja le obstoječe dotrajane oziroma dopolni manjkajoče, pri čemer morajo biti novi izdelani na način obstoječih. Postavitev stebričkov iz betona oziroma umetnega kamna na drugih lokacijah znotraj historičnega jedra mesta ni dovoljena.
- V območju obravnave je potrebno ohraniti in obnoviti sledeče ograje:
 - a) kovano ograjo s kamnitim slopom med objektom Rozmanova ulica 30 in stopniščem, ki vodi iz Rozmanove ulice k sodišču;
 - b) kovano ograjo na ploščadi med Glavnim trgom in objektom Glavni trg 17;
 - c) armiranobetonsko ograjo z železnimi šipkami v izteku Sokolske ulice na Glavni trg;
 - d) kovano in s kamnom zidano ograjo z vsemi obstoječimi detajli na Kandijskem mostu.
- Vgradnja kovinskih stebričkov je dovoljena le izjemoma v območju nevrtažnih prometnih ožin za potrebe zagotavljanja potrebne varnosti pešca.
- Za potrebe prometne regulacije in za ograjevanje določenih mestnih predelov in dvorišč v historičnem jedru mesta je dovoljena vgradnja potopnih stebričkov. Uporaba dviznih zapornic v mestnem jedru ni dovoljena.

Oglaševalni stebri in panoji

- Potrebno je ohraniti obstoječe oglasne stebre v obliki prostostoječega valja, ki so avtorsko delo arhitekta Petra Simiča, in jih smiselno postaviti v prostoru v odnosu do ostale mestne opreme.
- V primeru potreb po dodatnih prostostojećih in stenskih oglaševalnih panojev in tabel morajo biti le-ti oblikovno skladni z ostalo mestno opremo.
- Postavljanje jumbo plakatov v območju zgodovinskega mestnega jedra ni dovoljeno.

Komunalna infrastruktura, hidranti, vodomerne omarice, električne, plinske in druge zidne omarice, ipd.

- Pri prenovi komunalne infrastrukture v območju obdelave je potrebno upoštevati kulturnovarstvene pogoje št. 35105-0521/2013/2 z dne 11. 7. 2013, ki jih je ZVKDS OE Novo mesto podal s strani investitorja, Mestne občine Novo mesto, pooblaščenemu podjetju ACER Novo mesto d.o.o., Šentjernejska cesta 43, 8000 Novo mesto, za potrebe načrtovanja prenove komunalne infrastrukture na Glavnem trgu, v delu Rozmanove ulice in na Pugljevi ulici:
 1. Danes razvejano infrastrukturno omrežje na obravnavanem območju je potrebno združiti v skupni koridor (kolektor) z možnostjo kasnejšega dopolnjevanja omrežja brez naknadnih fizičnih posegov v na novo urejeni odprti javni parter Glavnega trga, dela Rozmanove ulice in v projektu tangiranih stranskih ulic. Končni cilj projekta mora biti odstranitev vseh obstoječih zračnih in nadometnih infrastrukturnih vodov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici ter izgradnja novih podzemnih.
 2. AB razbremenilnik z dušilko na Pugljevi ulici mora biti podzemne izvedbe in vizualno nemoteč. Prav tako mora biti vizualno nemoteče zgrajen tudi kanal komunalne odpadne vode z iztokom med razbremenilnikom in reko Krko.
 3. Na obravnavanem območju je dovoljena vgradnja le podzemnih hidrantov.
 4. Preveriti je potrebno obstoječe mikrolokacije odtočnih cevi iz žlebov in njihovo ustreznost.

5. Vodomerne jaške je potrebno v največji možni meri vgrajevati v javno dostopne veže, arkadne hodnike in hodnike med trgom in notranjimi dvorišči, oz. preveriti možnost, da se jih vgradi na zaledni strani objektov, v kolikor to omogoča obstoječa infrastruktura in obstoječi notranji razvodi v posameznih objektih. Načeloma vodomernih jaškov naj ne bi vgrajevali na območju odprtih javnih prostorov, vsekakor pa je potrebno v ta namen izdelati oz. pridobiti kataster obstoječih vodovodnih razvodov in števecv po posameznih objektih.
6. Elektroinštalacije je potrebno pred končno ureditvijo javnega parterja umestiti v podzemni kolektor in sočasno, skladno z načrtom prenove Glavnega trga in Rozmanove ulice, zgraditi podzemni razvod električnih priključkov za potrebe javnih prireditev in javne razsvetljave.
7. Električnih omaric ni dovoljeno vgrajevati na ulične fasade objektov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. Preveriti je potrebno možnost, da se jih vgradi na zaledni strani objektov, v kolikor to omogoča obstoječa infrastruktura in obstoječi notranji razvodi v posameznih objektih, sicer pa v javno dostopne veže, stranske stene arkadnih hodnikov ter v javno dostopne hodnike med trgom in notranjimi dvorišči.
8. TK omarice je potrebno vgrajevati v veže in hodnike med trgom in notranjimi dvorišči.
 - Pogoji za vgradnjo plinskih omaric so identični pogojem za vgradnjo električnih in TK omaric.
 - Zgoraj navedeni pogoji veljajo za celotno območje obravnave.

Stojnice, montažne hišice za adventni sejem

- Zunanje stojnice trgovskih in drugih lokalov morajo biti oblikovane enotno za celotno mestno jedro. Biti morajo lesene, zložljive in z dvokapnim nadstreškom iz vodoodpornega naravnega materiala (nikakor pa ne iz plastičnega, sintetičnega, ipd.). Tovrstne stojnice je mogoče postavljati na piazzetti pred Narodnim domom, na trgu pred Jakčevim domom, ipd. Izjemoma pa jih je dovoljeno postavljati na Florjanovem trgu (npr. v primeru prireditve na trgu), pred Knjižnico Mirana Jarca za potrebe bukvarne na prostem in na Glavnem trgu za potrebe biotržnice, kulturnih in drugih prireditev, ipd..
- Predlagamo, da so zložljive stojnice izključno v lasti Mestne občine Novo mesto oz. javnega podjetja, ki upravlja z javnimi prostori, in ki jih zainteresiranim strankam oddaja v neprofitni najem. Enako velja za ute, v katerih se sezonsko prodaja kostanj.
- V zgodovinskem jedru Novega mesta ni dovoljeno postavljati kioskov za časopis, hrano, ipd. Dovoljene so le ročne premične naprave za prodajo sladoleda in drugih živil, zlasti tradicionalne slovenske hrane, ki se jih po končani prodaji odstrani.
- Za potrebe adventnega sejma je potrebno po vzoru drugih mest oblikovati enotno oblikovane montažne ute z vgrajenimi elektroinštalacijami in razsvetljavo. Primerne lokacije za postavitev tovrstnih ut so Glavni trg, Florijanov trg, Novi trg in trg pred Jakčevim domom. Ute, ki so v lasti Mestne občine Novo mesto oziroma upravljavca prostora, postavlja in hrani lastnik.

Svetilke in akcentna razsvetljava ansamblov v mestnem jedru

- Pri osvetljevanju odprtih javnih in zasebnih prostorov v mestnem jedru je potrebno upoštevati določila Uredbe o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja okolja (Uradni list RS, št. 81/2007).
- Pri izboru svetilk in svetlobnih teles je potrebno slediti sledečim ciljem (Mikuž, 2010):
 - a) stilne svetilke, bodisi v konzolni bodisi v prostostoječi obliki, naj zaradi zagotavljanja nočnega miru stanovalcem v mestnem jedru gabaritno ne presežejo višino stanovanj in naj imajo zasenčena svetila;
 - b) fasad bivalnih objektov se ne sme osvetljevati, ker s tem prekinemo tvorbo melatonina (svetloba ponoči je namreč lahko kancerogena: organizem ponoči potrebuje temo in vsiljena svetloba preprečuje tvorjenje melatonina, kar

posledično pomeni povzročanje rakovih obolenj);

c) osvetljenost fasad kulturnih spomenikov, poslovnih stavb, športnih objektov, ipd., je dovoljena tudi od spodaj, vendar mora biti pod 1 cd/m^2 , s čimer bomo dosegli, da bo količina izgubljene svetlobe ob objektu pod zakonsko dovoljenimi 10% (razsvetljava fasad z več kot okoli 1 cd/m^2

močno privlači žuželke in pajke, slednji povzročajo škodo, zaradi česar je potrebno posledično pogosteje obnavljati fasade);

d) v mestnem jedru ni dovoljena vgradnja za ljudi in živali motečih belih LED svetil.

- Ker se je v Novem mestu že uveljavil tip konzolne in samostoječe svetilke tipa »Stara Ljubljana«, je potrebno s postavitvijo tovrstne svetilke nadaljevati tudi ob nadaljnji obnovi ulic in trgov v mestnem jedru. Ker imajo obstoječe svetilke različne barvne odtenke (na Novem trgu ob hotelu so bele, na Strmi poti črne, na Vrhovčevi sive) jih je potrebno barvno poenotiti v grafitno sivi barvi, v kateri je potrebno prebarvati tudi ostale kovane elemente mestne opreme.
- Za zgornji del Glavnega trga je potrebno predvideti tip prostostoječe svetilke, ki pa ne sme preseči višine spodnjega roba oken v nadstropjih objektov na trgu. Svetilka je lahko enojna, dvojna ali trojna. Tovrstni tip svetilke se lahko izpelje iz že uveljavljenega tipa »Stara Ljubljana« ali pa se v ta namen izbere nov tip svetilke, ki se mora v osnovi oblikovno dopolnjevati z zasnovo že uveljavljene ulične svetilke v mestnem jedru.
- V mestnem jedru ni dovoljeno postavljati monumentalnih svetilk, ki bi svojimi masami in arhitekturnim oblikovanjem postale osrednji vizualni moment v prostoru.
- Viseče ulične svetilke v mestnem jedru niso dovoljene.
- Svetilke na Kandijskem mostu je potrebno ohraniti in po potrebi obnoviti. Priporočamo, da se za potrebe osvetlitve pločnikov v držalo ograje vgradijo trakaste svetilke z rumeno LED svetlobo.
- Izvesti je potrebno razsvetljavo pred leti prenovljene Dilančeve ulice v stiku z Glavnim trgom.
- Ker v mestnem jedru ni parkovnih površin ne vidimo potrebe po izboru parkovne svetilke. Izjema je le Zupančičevo sprehajališče ob Krki, ki je bilo pred leti osvetljeno s samostoječimi svetilkami. V izogib svetlobnemu onesnaževanju rečnega obrežja predlagamo, da se sprehajališče osvetli z nizkimi svetilkami za osvetlitev poti.
- Pomembnejše kulturne spomenike in arhitekturne ansamble v mestnem jedru je potrebno skladno z Uredbo o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja okolja dodatno osvetliti s t.i. akcentno razsvetljavo: rotovž, frančiškansko cerkev, Kompleks na Vratih, Mušičevi spomeniški obeležji na Glavnem trgu (pred rotovžem in spomenik NOB), kompleks Dolenjskega muzeja, morda tudi Narodni dom, Dom kulture...).

Praznična okrasitev in osvetlitev starega mestnega jedra

- Sedanja praznična okrasitev in osvetlitev starega mestnega jedra je likovno, arhitekturno in svetlobno neustrezna.
- Praznično osvetliti je potrebno osrednje odprte javne mestne prostore, kot so Glavni trg, Rozmanova ulica, Novi trg, Prešernov trg, Florjanov trg, Sokolsko ulico, kandijsko križišče in Kandijski most.
- Osvetlitev mora biti subtilna iz drobnih točkovnih enobarvnih ali večbarvnih lučk, oz. v primeru osvetljevanja uličnih potez iz svetlobnih verig. Z modro reflektorsko svetlobo je dovoljeno dodatno praznično osvetliti pomembnejše stavbe in ansamble v mestnem jedru.
- Izdelati je potrebno arhitekturni načrt osvetljenih in neosvetljenih novoletnih okraskov, na eni strani monumentalnih, ki se jih obesi na kovinske vrvi nad cestišči, v območju trgov, v križiščih, ipd., kot manjših, s katerimi se okraši ulične svetilke, drevesa, ipd.

- Slavnostno okrašeni smreki se lahko postavi na Glavnem trgu pred objektom Glavni trg 30 in na Novem trgu.
- V sodelovanju z lastniki in najemniki lokalov v mestnem jedru si je potrebno prizadevati za bolj kakovostno praznično okrasitev izložbenih oken po vzoru drugih mest in v ta namen uvesti inštrument nagrajevanja najbolj domiselno in kakovostno okrašenih izložb.

Gostinski vrtovi

- Predlagamo, da se za območje zgodovinskega mestnega jedra določi opremo gostinskih vrtov po katalogu mestne opreme ter da je lastnik osnovnih elementov gostinske opreme, kot so mizice, stoli in senčniki, Mestna občina Novo mesto oz. upravljavec javnih prostorov, ki jih nato skladno z Odlokom o posebni in podrejeni rabi javnih površin oddaja v (neprofitni) najem ponudnikom gostinskih storitev.
- Senčniki morajo biti premični, iz naravnih materialov, v barvi naravnega platna, brez reklamnih napisov ali spuščenihih vertikalnih zavihkov ter ne smejo biti med seboj povezani. V zgodovinskem jedru Novega mesta ni dovoljeno v okviru gostinskih vrtov postavljati ali vgrajevati tend.
- Z zgoraj omenjenim občinskim odlokom je potrebno določiti sezono postavljanja gostinskih vrtov v zgodovinskem mestnem jedru. Oprema gostinskih vrtov ne sme biti postavljena ali shranjena na javnem prostoru izven sezone obratovanja gostinskega vrta.
- Oprema gostinskih vrtov mora biti v celoti premakljiva.
- Gostinski vrtovi morajo biti brez ograj. Ograje so dovoljene le v primerih, ko gostinski vrt neposredno meji na cestišče oz. v primeru potrebe po postavitvi podesta.
- Oprema gostinskega vrta se sme postaviti na javno površino brez podlage, kot so podest, preproga ali podobno. Podesti so dovoljeni le v primerih večjega naklona terena ali dotrajane talne površine, če je to določeno s pogodbo. Podesti morajo biti izključno leseni, izdelani iz trpežnega lesa (npr. macesna) in ustrezno impregnirani.
- Ograje morajo biti izdelane iz naravnih materialov, kot sta les ali kovina. Kovani deli morajo biti prebarvani v grafitno sivi barvi.
- Gostinski vrtovi imajo lahko tudi lastno razsvetljavo z vgrajenimi svetlobnimi telesi v konstrukcije ograj in senčnikov. Pri izvedbi tovrstne razsvetljave je potrebno paziti, da ni agresivna do obiskovalcev vrta in da svetlobno ne onesnažuje neposredne okolice gostinskega vrta.

Nadstreški in markize

- Postavljanje nadstreškov in markiz nad lokali v historičnem jedru mesta ni dovoljena.
- Izložbene vitrine je mogoče zaščititi z vgradnjo posebnih stekel, ki ne prepuščajo UV in infrardečih žarkov.

Reklamni izveski in napisi

- Pogoji za oblikovanje oglaševalnih izveskov in napisov morajo biti sestavni del kataloga mestne opreme.
- Oglaševalni napisi na fasadah in nad izložbenimi okni morajo biti izvedeni v ploskovni obliki in se morajo s svojo velikostjo in obliko podrežati velikosti in členitvi fasad. Napisi so lahko opremljeni tudi z vizualno nemotečimi svetlobnimi telesi, ki morajo biti vgrajeni v konstrukcijo izložbenih oken in lahko le diskretno osvetlujejo reklamni

napis.

- Reklamni izveski so lahko izvedeni le v konzolni obliki, brez svetlobnih teles in dimenzijsko prilagojeni velikosti in členitvi fasad. Njihovo ogrodje mora biti iz kovanega železa, ki ga je potrebno tonirati v grafitno sivi barvi.

Stojala za kolesa

- V območju obravnave oziroma v stranskih ulicah bo potrebno določiti več lokacij za namestitev stojal za kolesa: namesto na Glavnem trgu se lahko postavijo v stiku Muzejske ulice z Glavnim trgom; v gasi ob LokalPatriotu, ki povezuje Glavni trg in frančiškanski samostan; na razširjenem pločniku nad Pugljevo ulico v izteku Sokolske na Glavni trg; morda še v območju galerije Simulaker oz. Hostla Situla.

Potopni smetnjaki

- V območju obravnave je potrebno vgraditi potopne smetnjake za različne vrste odpadkov (običajno jih je postavljenih pet v vrsti s potrebnim razmikom, ki ga narekuje podzemna 200 litrska zbiralna posoda).
- Mikrolokacije potopnih smetnjakov morajo biti skrbno izbrane. Potopne smetnjake vsekakor ne smemo vgrajevati na vizualno izpostavljenih delih odprtih prostorov in pred eminentnimi kulturnimi spomeniki, po drugi strani pa moramo zadostiti njihovo funkcionalnost oz. relativno bližino do uporabnikov. Ti bodo lahko koristili smetnjake s pomočjo elektronskih kartic.
- Na tržišču je potrebno preveriti dobavljivost potopnih smetnjakov z večjimi odprtinami za potrebe odpadne embalaže večjih dimenzij, katere potrošniki so zlasti gostinski lokali.
- Izvajalec komunalne javne službe bo moral zaradi manjše kapacitete smetnjakov le-te dnevno prazniti in v ta namen tudi kupiti v ta namen prilagojeno (električno) vozilo.

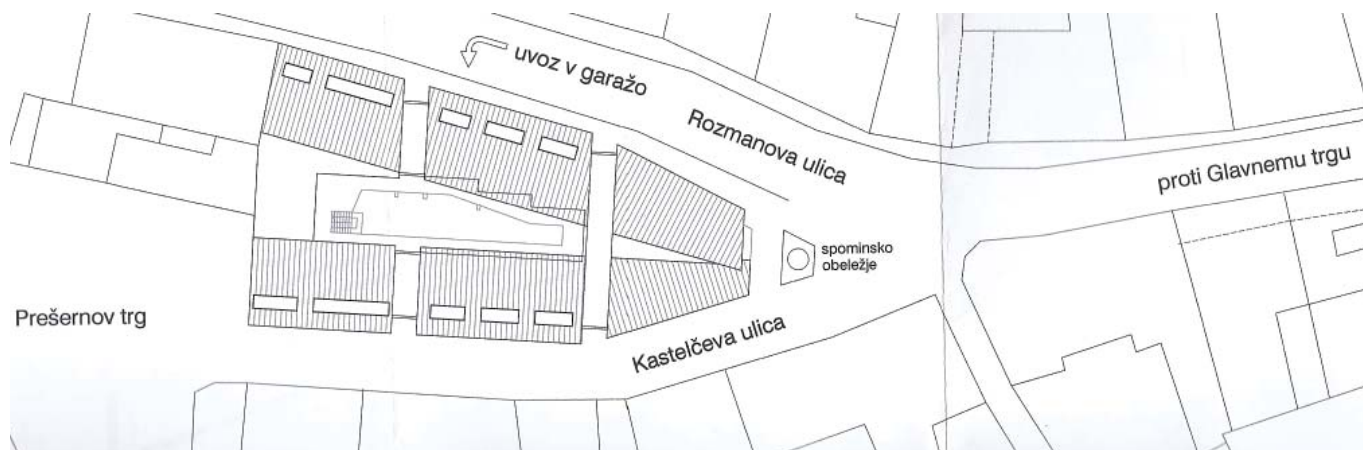
Prometna signalizacija in usmerjevalne table

- Prizadevati si moramo, da prometna signalizacija v zgodovinskem mestnem jedru ne bo osrednji vizualni poudarek prostorov, skratka, da bo vgrajena skrajno premišljeno in v največji možni meri v obliki talnih oznak.
- Usmerjevalne table, ki so sedaj tako po velikosti kot krajih njihove namestitve prilagojene avtomobilskemu prometu, je potrebno prilagoditi pešču.
- Nadstreški na postajališčih mestnega avtobusa morajo biti sestavni del kataloga mestne opreme in opremljeni z vsemi potrebnimi informacijami za uporabnike mestnega prometa.

01-9.3.4 Usmeritve za interpolacijo novih stavbnih volumnov

- Interpolacijo novih stavbnih teles v območju zelenice in poslovnega objekta »Kremen« med Rozmanovo in Kastelčevo ulico je potrebno izvesti skladno z Odlokom o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 3/01) in Odlokom o spremembah in dopolnitvah Odloka o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 68/07).

List 45: Arhitekturni načrt novega objekta »Kremen« med Kandijsko in Kastelčevo ulico, delo arhitekta Marjana Zupanca.

01-9.4 Ostale usmeritve in predlogi

01-9.4.1 Sodelovanje z drugimi zgodovinskimi mesti na nacionalnem in evropskem nivoju

- Mestna občina Novo mesto je članica **Združenja zgodovinskih mest Slovenije**, ki je bilo ustanovljeno 12. junija 2001 na Ptuj in ima sedež na Mestnem trgu 15 v Škofji Loki. Združenje je v bistvu gospodarsko interesno združenje slovenskih mestnih občin, ki se srečujejo s problemom oživljanja zgodovinskih mestnih jeder. Namen, cilji, naloge in aktivnosti združenja so dostopni na spletni strani: <http://zgodovinska-mesta.si/sl/>.
- Za razliko od večine slovenskih zgodovinskih mest Novo mesto ni včlanjeno v izredno vplivno **Evropsko združenje zgodovinskih mest in regij** (*The European Association of Historic Towns & Regions*; <http://www.historic-towns.org/>), kot tudi ne v **Organizacijo evropskih obzidnih mest** (*European Walled Towns*; <http://walledtowns.com/>).

Svet Evrope je ustanovil »Heritage Europe« oktobra 1999 kot »The European Association of Historic Towns and Regions« in kot del iniciative »Europe – A Common Heritage«. Danes je v združenje povezanih več kot 1000 evropskih zgodovinskih mest in regij iz 30 evropskih držav. Osnovni cilji združenja so zagovarjanje interesov evropskih zgodovinskih mest z:

- a) mednarodnim sodelovanjem med dediščinskimi organizacijami ter zgodovinskimi mesti in regijami;
 - b) prenosom izkušenj in primerov dobre prakse med zgodovinskimi mesti in regijami;
 - c) promocijo razvojno usmerjenega in trajnostnega upravljanja z zgodovinskimi mesti in regijami.
- Združenje organizira mednarodne simpozije, izdaja strokovne priročnike in vodiče, ki temeljijo na primerih dobrih praks, organizira študijske obiske in izmenjavo strokovnjakov ter sodeluje pri izvajanju vrste evropskih projektov, med katerimi sta najbolj znana:

1) **INHERIT** – »Investing in Heritage: a Guide to Successful Urban Regeneration« je evropski Interreg IIC projekt, v katerem je »Heritage Europe« vodilni partner. Projekt podaja natančna navodila za uspešno regeneracijo zgodovinskih mest.

2) **HerO – Heritage as Opportunity – URBACT** projekt, v katerem partnerji razvijajo integralne upravljalne strategije za zgodovinske mestne kraje.

- Nekaj primerov vključevanja slovenskih mest in mestnih občin v evropske projekte s področij prenove in upravljanja z zgodovinskimi mestnimi območji in urbano kulturno dediščino:

1) V projekt **INTERREG IIB – ADHOC** (*Adapted Development of Historical Old Towns in Central and Eastern Europe*) je bilo vključena Mestna občina Ptuj. Projekt v vrednosti 1.494.643,00 €, v katerega je bilo vključeno dvanajst partnerjev iz šestih evropskih držav, je trajal od aprila 2006 do februarja 2008.

Projekt se je osredotočil na iskanje integralnih rešitev za razvoj posebnih mestnih področij, ki so podvržena strukturnim, demografskim in ekonomskim spremembam (npr. staranje prebivalstva, neustrezne ekonomske politike, itd.). Cilji projekta so bili sledeči:

- razvoj in implementacija inovativnih pristopov pri obnovi zgodovinskih mestnih središč;
- premagovanje nasprotujočih si zahtev/razvoj in spodbujanje komunikacij/ pri varstvu kulturne dediščine in urbanističnem načrtovanju s ciljem doseganja sprejemljive prenove in ekonomskega razvoja kulturne dediščine;
- spodbujanje javno-zasebnih partnerstev ter iskanje inovativnih modelov na področju dolgoročnega vlaganja v obnovo kulturne dediščine.

Mestna občina Ptuj je v sklopu projekta izdelala Strateški načrt izvedbe revitalizacije ptujkega mestnega središča. Več na:

<http://www.ptuj.si/API/download.php?fid=2927>

2) Mestna občina Ptuj je bila vodilna partnerica v projektu **INTERREG IVB - ViTo** (*Integrated Urban Development of Vital Historic Towns and Regional Centres in South East Europe*) in temelji na izkušnjah in rezultatih projektov INTERREG IIB – ADHOC in »Hist.Urban« ter dodatno razvija strategije in pristope za dolgoročno in trajnostno ohranjanje življenja ter dejavnosti v starih mestnih jedrih. V projektu, ki je trajal od septembra 2009 do avgusta 2012, je sodelovalo deset partnerjev iz osmih evropskih držav. Mala in srednje velika mesta so stabilizatorji naselbinske strukture v jugovzhodni Evropi, centri javnih storitev, nosilci bogate kulturne dediščine in žarišča lokalne in regionalne identitete. Spričo tega so ključni elementi za izvajanje lizbonske in göteborgske strategije. Projekt podpira trajnostni urbani razvoj sodelujočih zgodovinskih mest in njihovih regij in prispeva k ekonomski in socialni koheziji v zelo raznoliki jugovzhodni Evropi. Kot navaja Leipziška deklaracija, je v procese urbane regeneracije potrebno vključevati javne in zasebne partnerje, najti ravnotežje med njihovimi interesi in vzpostaviti sisteme upravljanja ukrepov. Zato se projekt osredotoča na izgradnjo struktur upravljanja in izvajanje pilotnih ukrepov na lokalni ravni. Poleg tega se projekt osredotoča na povezave med starimi mestnimi jedri, zgodovinskimi mesti in regijami, ki pripadajo mestom. Poleg prepoznavanja in ohranjanja funkcij v mestnih središčih, je potrebno prepoznati, uporabiti in razvijati učinke prelivanja in sinergije med mestnimi središči in okoliško regijo.

Mestna občina Ptuj je v sklopu projekta pristopila k:

- a) izdelavi idejne zasnove prenove trgov v zgodovinskem jedru Ptuja;
- b) izvedbi urbanistično-arhitekturne delavnice »Arheološki muzej« (ob dominikanskem samostanu);
- c) dopolnitvi lokalnega energetskega koncepta mestne hiše na Ptuju;
- d) izdelavi kataloga detajlov za učinkovito energetske sanacije objektov kulturne dediščine;
- e) izdelavi konservatorskega načrta za mestno hišo na Ptuju.

Več na: <http://www.see-vito.eu>

3) Mestna občina Celje je sodelovala v mednarodnem neinvesticijskem projektu **EPOurban** (Omogočanje vključevanja zasebnih etažnih lastnikov stanovanjskih objektov v proces mestnega prestrukturiranja/*Enabling Private Owners of Residential Buildings to Integrate them into Urban Restructuring Processes*), ki je eden od projektov Mestne občine Celje na področju starega mestnega jedra. S projektom so želeli pomagati pri pripravi projektov prenove in spodbuditi lastnike k prenovi zgradb, da bi skupaj prispevali k boljšemu videzu starega mestnega jedra. Projekt je sofinanciral Evropski sklad za regionalni razvoj, sredstva za sofinanciranje pa so bila pridobljena na tretjem razpisu programa Srednja Evropa.

Vrednost celotnega projekta je bila 2.069.350 EUR. Projekt je trajal od septembra 2011 do novembra 2014 in je združeval devet partnerjev iz sedmih držav.

Cilj projekta za partnerje je revitalizacija urbanih območij, izboljšanje privlačnosti območij, zvišanje vrednosti nepremičnin, izboljšanje ekološkega efekta z zvišanjem energetske učinkovitosti (menjava oken, fasad, streh) in posledično znižanje stroškov ter izboljšanje kvalitete življenja.

Vrednost projekta za Mestno občino Celje je 242.000 EUR, od tega je 85 % sredstev v višini 205.680 EUR sofinanciranih, lastni delež Mestne občine Celje pa je 36.320 EUR.

Rezultat sodelovanja Mestne občine Celje v projektu je vzpostavljen svetovalni sistem, pripravljeni bodo projekti prenove za 10-15 zgradb, kratko -, srednje - in dolgoročni načrti, kaj narediti z nepremičnino, ter konzultantska poročila o pripravljenih projektih prenove zasebnih zgradb.

Več na: <http://www.epourban.eu/index.php/en/> in <http://moc.celje.si/projekti/960-epourban>.

EPOurban

Enabling Private Owners of Residential Buildings to
Integrate them into Urban Restructuring Processes

4) Mestna občina Celje je sodelovala tudi v projektu **INTERREG IVC – SUGAR** (*Trajnostna logistika v urbanih središčih*). Vrednost projekta je znašala 3,6 mio. EUR in v njem je sodelovalo 17 partnerjev iz več evropskih držav. Celoten projekt je bil za Mestno občino Celje vreden 143.720 EUR, od katerih je 85% sofinanciral Interreg, 10% država, 5% Mestna občina Celje. Projekt je trajal od marca 2009 do februarja 2012. Projekt je namenjen managementu logistike v mestnih jedrih s poudarkom na izboljšanju neučinkovite dostave v mestna jedra, ki je vir zastojev in onesnaževanja ter obremenitve mestnih jeder. Gre za prenose dobrih praks iz izkušenih mest v manj izkušena mesta (vloga Celja), povečanje znanja za planiranje in implementacijo boljših pristopov k urbani logistiki v mestih/regijah, izboljšanje lokalnih in regionalnih politik na tem področju in pripravo lokalnih akcijskih planov.

Več na: <http://www.sugarlogistics.eu> in <http://moc.celje.si/zakljuceni-projekti/966-sugar-oz-trajnostna-logistika-v-urbanih-srediscih>.

SUGAR

Sustainable Urban Goods Logistics Achieved by Regional and Local Policies

5) Maja 2012 je Podjetniško trgovska zbornica pri GZS končala pilotni projekt **TCM** (*Town City Management*), v okviru katerega so v sodelovanju z avstrijskimi strokovnjaki iz CIMA GmbH tri slovenska mesta, Ljubljana, Koper in Celje, iskala načine za ohranjanje in izboljšanje ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja mestnih jeder. Z analizo kakovosti bivanja v mestu, ekonomskih struktur, delavnic s podjetji in mestnimi akterji ter sestankov na ministrstvih in razvojnih agencijah je bil pripravljen model **mestnega marketinga**, ki bi v obliki formalnega ali neformalnega javno-zasebnega partnerstva skrbel za profesionalno upravljanje mestnih središč. S tem bi lahko v sodelovanju s podjetji okrepili marketing trgovin na drobno, turistično ponudbo, upravljanje praznih prostorov in povezavo med mestom, podjetniki in turizmom. Projekt želijo razširiti tudi na druga slovenska mesta, ki si želijo ohraniti in izboljšati ekonomski, socialni in kulturni razvoj svojih mestnih jeder. Cilj projekta je bil vzpostavitev upravljanja mestnega središča v sklopu posebne družbe, ki jo ustanovijo lokalni podjetniki in mestna uprava, ta pa nato skrbi za marketing trgovine na drobno in turistične ponudbe, upravljanje s praznimi prostori ter povezovanje med mestom, podjetniki in turizmom. Upravljanje mestnih središč se kot inštrument za trajnostni razvoj mest že trideset let uspešno izvaja v drugih evropskih mestih, npr. v Angliji, na Švedskem, na Nizozemskem, v Nemčiji, Avstriji in Švici. Mestna menedžerka v Ljubljani, ga. Irena Razpotnik, zaposlena v kabinetu župana Mestne občine Ljubljana, ima med drugim nalogo, da ustvari koalicijo med mestnimi službami, četrtimi skupnostmi, prebivalci in drugimi deležniki, ki v mestnem središču opravljajo gospodarske dejavnosti, s ciljem ustvarjanja javnega prostora, kjer so lahko trgovine, kultura, kulinarika, socialne interakcije in prostočasne dejavnosti pomešane v zanimiv in za vse udeležence prijazen bivanjski prostor. Cilji, ki si jih zastavlja ljubljanska mestna uprava, zahtevajo stalno spremljanje dnevnega utripa, potreb, tehnoloških in kulturoloških novosti staroselcev, dnevnih in večdnevnih turistov ter uporabnikov in dnevnih migrantov vseh starostnih razredov. Zato so to področje sistemsko uredili in vzpostavili sistemski nadzor z enim ciljem: zagotoviti še višje kakovostne ravni življenja čim večjemu številu ciljnih skupin prebivalcev in dnevnih obiskovalcev mesta, kar se odraža tudi v vrsti uspešno izvedenih projektov, kot so mestni mostovi, urejena in dograjena obrežja ob Ljubljani, zaprtje dela središča mesta za promet, itd.). Mestna menedžerka kakovostno sodeluje z Združenjem trgovcev mesta Ljubljana, z njimi usklajuje dogodke in prireditve, med drugim so uskladili enotno podobo trgovin s cvetličnimi aranžmaji, izoblikovali skupno geslo LJ Center-kupuj&živaj, za vsak mesec v letu 2014 izdelali podroben program dogodkov, ipd. V naslednjih letih nameravajo natančno analizirati prostore v mestnem središču, tako tiste, ki so v lasti MOL, kot tudi druge, zasebne (trgovine, gostinske lokale, galerije), da bo mestni arhitekt (prof. Janez Koželj) izdelal grafične karte, s katerimi bodo lahko sledili spremembam in potrebam po storitvenih dejavnostih v mestnem središču.

Primeri vodenja in organiziranosti v mestih so znani od osemdesetih let prejšnjega stoletja v Združenih državah Amerike, v Evropi pa so znani v Londonu (Association of Town & City Management – ATCM; https://www.atcm.org/about_atcm/what_is_tcm), avstrijskih mestih Gradec in Weiz, nemškem Aalenu, ipd. Ker je Gradec vpisan na listo svetovne kulturne dediščine pri UNESCO, ima tudi izdelan načrt upravljanja za celotno zgodovinsko mestno jedro (<http://www.graz.at/cms/beitrag/10067402/3410409>). Navedeni primeri kažejo, da so se s takšnim organizacijsko-vsebinskim pristopom ideje hitreje razvijale in zaživele, saj so se skrajšale poti od želja, predlogov in zahtev do uresničitve, in Razpotnikova je pri tem še posebej poudarila vlogo mestnih uprav, ki nastopajo kot informatorji, predlagatelji in nadzorniki sprejetih predlogov na ravni lokalnih skupnosti (vir: <http://www.finance.si/8353481/Intervju-Mestni-mened%C5%BEer-je-skrbnik-bivanja-v-sredi%C5%A1%C4%8DU-mest>).

Predlog ZVKDS:

Mestna občina Novo mesto naj po zgledu številnih evropskih in vedno bolj tudi slovenskih mest odpre strokovni delovni mestni mestnega arhitekta in mestnega menedžerja z natančno določenimi delovnimi nalogami in pooblastili, ki ne smeta biti vezani na mandat župana.

6) V projektu **SUSTCULT** (*achieving sustainability through an integrated approach to the management of cultural heritage*) je sodelovalo 12 partnerjev iz 7 evropskih držav, med njimi tudi Univerza v Novi Gorici in Regionalna razvojna agencija severne Primorske d.o.o. Nova Gorica, ki sta izdelala načrt upravljanja za Vipavsko dolino. Projekt je bil namenjen predvsem iskanju metodologij in orodij za izdelavo načrtov upravljanja za zgodovinska mesta in kulturno krajino. Zaključek projekta v vrednosti 1.707.080,78 EUR, ki se je pričel 1. 1. 2011, je bil 8. aprila 2014 v Ljubljani. Projekt se bo nadaljeval tudi v bodoče. Več na: www.suscult.eu.

Predlog ZVKDS:

Mestna občina Novo mesto se naj podrobneje seznaniti z rezultati omenjenega in sorodnih mednarodnih projektov s področij upravljanja z zgodovinskimi urbanimi območji ter se v bodoče v njih tudi vključuje.

7) Piran je v letih 2004 – 2007 sodeloval v evropskem projektu **Interreg IIIC – ARCHWAY**. Skupna vrednost projekta je bila 792.000 Eur, od tega je Piranu kot članu Organizacije evropskih obzidnih mest (*Walled Towns Friendship Circle*; <http://walledtowns.com/>) pripadlo 109.000 EUR (po ključu 43.000 EUR občina in 66.000 EU sredstva).

Projekt Archway, ali po naše obokana pot, je vključeval 10 partnerjev iz Anglije, Nizozemske, Italije, Malte, Slovenije, Nemčije, Madžarske in Španije. Namen le-tega je bil pomagati obzidnim mestom pri obravnavi problematičnih področij kot so prenova, transport, turizem, prostorsko planiranje in kulturna dediščina. Cilj projekta je bila priprava petih priročnikov z usmeritvami za lokalne oblasti v obzidnih mestih. Partnerji so organizirali delavnice za izmenjavo izkušenj in strokovnih mnenj, ter na podlagi teh pripravili priročnike. Tema Pirana je bil razvoj turizma in management gostov. Prva uspešna delavnica je bila organizirana konec aprila 2005 v mestu Den Bosch na Nizozemskem. Piran je dve delavnici organiziral v letu 2006. Delavnice pa so se odvijale tudi in v ostalih partnerskih mestih, kot so Lucca v Italiji, Valletta na Malti, in Vitoria - Arabarri v Španiji. Poleg evropske organizacije obzidnih mest so pri projektu sodelovali tudi štirje podporni partnerji, in sicer mesto Lörrach iz Nemčije, Pecs iz Madžarske, Verona iz Italije in angleška univerza University of West of England iz Bristol, ki so sodelovali pri pripravah dokumentov in pri akademskem svetovanju v tem projektu. Chester je kot glavni partner vodil celoten projekt in zaključke delavnic v obliki 5 priročnikov dobre prakse skupaj z ostalimi partnerji predstavil na sklepni konferenci leta 2007.

Vir:

<http://www.piran.si/index.php?page=static&item=465>

<http://global-cities.info/wp-content/uploads/2013/12/European-Walled-Towns.pdf>

<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-58GWZJEB/3f34bca1-bcb8-423f-a028-60d99dbc7610/PD>

http://www.interreg4c.eu/uploads/media/pdf/ARCHWAY_3W0083N.pdf

Predlog ZVKDS:

Mestna občina Novo mesto se naj kot obzidno mesto včlani v **Organizacijo evropskih obzidnih mest** (*Walled Towns Friendship Circle*) in si prizadeva v Novo mesto pripeljati mednarodne projekte, v katerih sodelujejo obzidna mesta omenjenega združenja.

01-9.4.2 Obstoječi in novi inštrumenti za spodbujanje vlaganj v stavbno dediščino in prenavo večjih naselbinskih območij (Mihelič, 2008)

- **Urbanistični inštitut RS** je v poročilu, ki predstavlja zaključno tretjo fazo dvoletnega projekta *Prenova mesta: metodološka orodja za določanje in vrednotenje prednostnih območij in tipov prenove (CRP Konkurenčnost Slovenije 2006-2013)*, predstavil nabor inštrumentov za spodbujanje in izvajanje prenove. Nabor obsega obstoječe inštrumente, ki so se že uveljavili v praksi in nove inštrumente, ki jih predlagajo za uspešnejše izvajanje prenove.
- Poročilo ima dva dela. V prvem obravnavajo obstoječe inštrumente, ki so jih evidentirali, analizirani in ovrednotili na osnovi razpoložljivih podatkov. Predlagajo izboljšave za tiste, ki so se izkazali za problematične ali pomanjkljive, ne dosegajo ciljev oziroma povzročajo dodatne probleme. V drugem delu so pripravili predlog novih inštrumentov, za katere smatrajo, da bi lahko dopolnili obstoječe in reševali probleme, ki doslej niso bili ustrezno rešeni in na ta način pripomogli k izvajanju prenove, ki jo kot enega od strateških ciljev urejanja prostora definirajo tako smernice EU kot Strategija prostorskega razvoja Slovenije in MOL in leta 2007 sprejeti Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt).
- Projekt se je izvajal v času sprejemanja uredbe o strukturnih skladih 2007 – 2013 in uredbe o Evropskem skladu za regionalni razvoj (ESSR):

a) ESSR namenja pomoč za odpravljanje največjih razvojnih neravnovesij v regijah Skupnosti. Med območji, kjer se kažejo izrazita razvojna neravnovesja so posebej navedena tudi mestna območja (osnova so podatki projekta Urban Audit -predstavitev mest; http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/urban/audit/index_sl.cfm).

b) Uredba o Evropskem skladu za regionalni razvoj eksplicitno navaja, da je treba »v okviru projekta celostnega urbanega razvoja podpirati ukrepe za prenavo stanovanjskih objektov na območjih, ki se srečujejo s fizičnim poslabšanjem in družbeno izključenostjo ali pa jim to dvoje grozi". S ciljem zmanjševanja regionalnih neravnovesij so do navedenih sredstev upravičene le tiste članice, ki so se Evropski uniji pridružile 1. maja 2004 ali kasneje«. Financiranje prenove stanovanjskih objektov oz. investicije na stanovanjskem področju je bila pomembna novost te uredbe.

c) To področje je bilo namreč doslej povsem izključeno iz neposrednega financiranja.

- Inventarizacija in analiza obstoječih inštrumentov je pokazala, da se je tudi pri nas že uveljavila vrsta finančnih inštrumentov v obliki subvencij in kreditov, ki so namenjeni lastnikom za izboljšanje njihovega stanovanjskega standarda in fizičnega stanja stanovanjskega okolja. Obstaja tudi vrsta inštrumentov za izboljšanje načrtovanja, odpravljanje ovir in upravljanja območij celovite prenove. Večina teh inštrumentov se je izkazala za uspešne in jih ocenjujejo kot primere dobre prakse.

Za nekatere manj uspešne ali pomanjkljive pa na Urbanističnem inštitutu smatrajo, da bi jih bilo mogoče z manjšimi spremembami in dopolnili bistveno izboljšati. Kljub temu pa po njihovem mnenju ostaja še vrsta problemov, slabosti in pomanjkljivosti, ki ovirajo prenavo in ki zahtevajo dodatne ukrepe. Med njimi so:

- pomanjkljive podatkovne baze, ki otežujejo spremljanje stanja v prostoru in onemogočajo hitro odzivanje na probleme;
- neustrezni oziroma pomanjkljivi urbanistični in arhitekturni standardi, zaradi katerih je težko določiti konkretne cilje prenove.
- vztrajanje na točkovni prenovi posameznih objektov;
- slaba obveščenost prebivalcev o možnostih in načinu koriščenja finančnih spodbud in uporabi strokovne pomoči pri prenovi;
- neosveščenost lastnikov nepremičnin, ki se ne zavedajo potrebe po rednem vzdrževanju objektov in pravočasnem izvajanju potrebnih prenovitvenih del, kar je posledica 50-letne tradicije družbene lastnine;
- nerazvite metode participacije prebivalcev v procesu urejanja prostora in prenove.

- Za reševanje teh problemov in slabosti država oziroma občine še niso razvile ustreznih ukrepov, zato predlagajo nove inštrumente, ki so se v tujini izkazali kot dobre prakse v urejanju prostora in prenovi in za katere smatrajo, da bi bili ob ustrezni prilagoditvi našim razmeram in zakonodaji, uspešni tudi pri nas. Pri pripravi predloga novih inštrumentov so izhajali iz zakonodaje s področij prostorskega urejanja in varstva kulturne dediščine, upoštevali pa so tudi rezultate

predhodnih raziskav, ki so jih izvajali v okviru mednarodnih in domačih projektov in primerov dobrih praks v tujini.

- **Zakon o prostorskem načrtovanju** (ZPNačrt), ki je bil sprejet 2007 in **Zakon o varstvu kulturne dediščine** (ZVKD), ki je bil sprejet 2008, prinašata vrsto sprememb in novosti, ki so dobra podlaga za razvijanje novih pristopov k prenovi in prehod od točkovne prenove posameznih objektov k celoviti prenovi območij. Celovito prenavo definira ZPNačrt kot sklop različnih dejavnosti, s pomočjo katerih se z ustreznim prostorskim načrtovanjem izboljšajo razmere v prostoru in dodaja, da je v območjih kulturne dediščine potrebno s celovito prenavo ohranjati identiteto prostora in njegove kulturne vrednote. ZVKD pa celovito prenavo definira kot sklop različnih gospodarskih, socialnih in kulturnih ukrepov, s pomočjo katerih se ob ustreznem prostorskem načrtovanju zagotovita ohranitev in oživljanje dediščine, skratka oba zakona poudarjata potrebo po prenovi območij in nujnost ohranjanja in prenove kulturne dediščine z inštrumenti prostorskega načrtovanja. Oba zakona določata, da morajo biti območja celovite prenove prostorsko usklajena z enotami urejanja prostora, za katera ZPNačrt predvideva izdelavo **podrobnega prostorskega načrta (OPPN)**. OPPN pa mora biti po določilih obeh zakonov dopolnjen s **konservatorskim načrtom za prenavo**, kadar gre za posege v območja kulturne dediščine ali varstvena območja dediščine (VOD), ki so po ZVKD zaščiteni z ministrskim odlokom. Občinski podrobni prostorski načrt, po potrebi dopolnjen s konservatorskim načrtom za prenavo, je torej podlaga za urejanje prostora tako v območjih celovite prenove po ZPNačrt kot v varstvenih območjih dediščine po ZVKD.
- Pomembno izhodišče za pripravo predloga novih inštrumentov za spodbujanje in izvajanje prenove so bili tudi rezultati predhodnih raziskav, ki so jih na Urbanističnem inštitutu izvajali v okviru domačih in mednarodnih projektov in so se ukvarjali s problematiko prenove, regeneracije oziroma reurbanizacije (npr. **REURBAN MOBIL**, **RESTATE**, Prenova stanovanjskih sosesk v Ljubljani, Prenova mestnih središč idr.). Rezultati teh raziskav so pokazali, da je prenova in regeneracija mest in stanovanjskih sosesk kompleksen pojem, ki daleč presega zgolj prostorske probleme in sega na področje sociologije in demografije, ekonomije in ekologije. Vse te raziskave so med drugim tudi opozorile na nujnost spremljanja stanja v prostoru, kajti le dobro poznavanje razmer v prostoru zagotavlja pravočasno odzivanje na negativne pojave in ustrezno ukrepanje. Tako projekti, v katerih so sodelovali, kot tudi nekateri drugi mednarodni projekti s področja urejanja prostora in mest (npr. **Urban audit**, v katerega je vključena tudi Ljubljana) in tudi priporočila Združenih narodov (*Urban indicator tool kit, Istanbul +5*) namenjajo posebno pozornost določanju najpomembnejših kazalcev prostorskega razvoja in spremljanju urbanih procesov, t.j. **monitoringu**. Tudi ZPNačrt določa, da mora ministrstvo za okolje in prostor zagotavljati in vzdrževati prostorsko informacijsko sistem za prikaz stanja v prostoru, ki je obvezna podlaga za pripravo prostorskih aktov. Vendar pa so vse dosedanje raziskave in tuje izkušnje pokazale, da je za potrebe prenove, ki praviloma zadeva nižjo lokalno raven, potreben informacijski sistem na nivoju občine.
- Različni projekti in tudi tuje izkušnje so tudi potrdili pomen **participacijskih metod** pri planiranju prostora in zlasti pri spodbujanju prenove. Sodelovanje uporabnikov prostora pri pripravi in realizaciji programov prenove je ključnega pomena tudi za uspeh prenove. Uporabnikom mora biti zagotovljena možnost soodločanja o dogajanju v njihovem bivalnem oziroma delovnem okolju. Motiviranje prebivalcev in priprava pogojev za partnerski odnos z njimi predstavlja temelj za učinkovito sodelovanje med načrtovalci in uporabniki prostora. Tretji pomemben vir informacija za pripravo predloga novih inštrumentov so bili tuji **primeri dobre prakse**. Zlasti pri predlogu programiranih akcij prenove so se zgledovali pri francoskih vzorih (*Secteurs sauvegardés*, **ZPPAUP** in **OPAH**), ki imajo med vsemi evropskimi koncepti prenove najdaljšo tradicijo in so se v več kot štiridesetih letih obstoja (Zakon o zavarovanih območjih- secteurs sauvegardés je bil sprejet leta 1964, prve programirane akcije za izboljšavo stanovanj - OPAH pa so bile realizirane v sedemdesetih letih) izkazale kot izjemno uspešne.
- Na osnovi analize zakonskih podlag, rezultatov prejšnjih raziskav in na osnovi tujih izkušenj so na Urbanističnem inštitutu izdelali predlog novih inštrumentov, za katere smatrajo, da bi lahko odločilno prispevali k prenovi in oživljanju mestnih območij:
 - upravljalni svet območja prenove.
 - informacijski in monitoring sistem za spremljanje stanja v prostoru, ki bi deloval na ravni občine in bi vključeval podatke na detajlni ravni, ki jo zahteva prenova.
 - ustanovitev tehnično informacijske pisarne za prenavo, ki bi nudila brezplačno pomoč investitorjem pri prenovi stanovanj in stavbnega fonda.
 - programirane akcije prenove, ki bi omogočale učinkovito prenavo večjih naselbinskih območij.

1) Sofinanciranje rekonstrukcij večstanovanjskih stavb (z najmanj štirimi stanovanji) v starih mestnih jedrih mestnih naselij s 3000 in več prebivalci

Namen inštrumenta:

- Modernizacija stavbnega fonda.
- Izboljšanje bivalnih pogojev z upoštevanjem določil »Pravilnika o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev stanovanjskih stavb in stanovanj« (UL RS, št. 1/11).
- Statična oz. konstrukcijska ojačitev starih stanovanjskih stavb (predvsem zidanih) v skladu s »Pravilnikom o mehanski odpornosti in stabilnosti objektov« (UL RS, št. 101/05).

Vrsta instrumenta:

Finančni

Kako inštrument deluje?

Sofinanciranje zagotavlja Stanovanjski sklad RS z dodeljevanjem ugodnih dolgoročnih posojil preko občasnih javnih razpisov. Posojila se dodeljujejo za rekonstrukcijo, kot jo definira veljavni Zakon o graditvi objektov (7.2. točka 1. odstavek 2 člena): *»Rekonstrukcija« je spreminjanje tehničnih značilnosti objekta in prilagajanje objekta spremenjeni namembnosti in spremenjenim potrebam oziroma izvedba del, s katerimi se bistveno ne spremeni velikost, zunanji izgled in namembnost objekta, spreminjajo pa se njegovi konstrukcijski elementi, zmogljivost ter izvedejo druge izboljšave.*

Osebe iz prejšnjega odstavka morajo biti lastniki objektov ali njihovih zaključenih delov (etažni lastniki) ali njihovi ožji družinski člani (zakonec, izvenzakonski partner, njuni otroci oziroma posvojenci, starši ali posvojitelji) s pisnim dovoljenjem lastnika, najemniki objektov ali njihovih zaključenih delov s pisnim dovoljenjem lastnika.

Višina posojila, ki se odobri po posamezni vlogi se izračuna od obračunske vrednosti prijavljene

investicije in obsega prijavljene rekonstrukcije večstanovanjske stavbe in je vezana na s strani SSRS določeno primerno ceno za primer celotne rekonstrukcije objekta po tem razpisu ter se določi po preučitvi vloge prosilca in predložene dokumentacije. Višina posojila lahko zneso do največ 50% obračunske vrednosti investicije, izračunane po prejšnjem odstavku.

Višina posojila je največ 50% investicije, odplačilna doba je največ 25 let.

Katere probleme rešuje?

- dotrajanost in fizično propadanje objektov,
- dotrajanost materialov, slabo kvaliteto gradnje, ki povzroča večje stroške vzdrževanja,
- neustrezne (zastarele) gradbene standarde,
- slab stanovanjski standard,
- slabo energetska učinkovitost zgradb,
- potresno ogroženost.

Raven:

- Državna

Problemi:

- Ker so sredstva namenjena izključno rekonstrukciji, kot jo definira Zakon o graditvi objektov (ZGO), do njih niso upravičeni številni prosilci oz. skupine etažnih lastnikov, ki bi želeli zgolj obnoviti fasado, streho, menjati okna ipd.

brez posegov v samo konstrukcijo objektov.

- Zaradi neurejene etažne lastnine (vpisov v zemljiško knjigo) lastniki oz. skupine lastnikov ne morejo zaprositi za sofinanciranje rekonstrukcij.
- Težavno sprejemanje dogovorov in soglasij, ter slaba komunikacija med etažnimi lastniki, ki je v naših razmerah še vedno na relativno nizki ravni. Probleme delno regulira Zakon o spremembah in dopolnitvah stanovanjskega zakona (Uradni list RS, št. 57/2008).

Predlogi Urbanističnega inštituta za izboljšave:

- Razširitev sofinanciranja Stanovanjskega sklada RS tudi na posege, za katere zaprosi skupina lastnikov in ki ne potrebujejo gradbenega dovoljenja (obnova fasade, strehe, menjava oken...) Financiranje tovrstnih posegov iz občinskih sredstev je zaradi številnih drugih postavk v proračunu občin, običajno relativno omejeno, sredstva Stanovanjskega sklada pa so bistveno večja.
- Razširitev sofinanciranja tudi na posege, ki izboljšujejo dostopnost v objekte in v stanovanja v več stanovanjskih objektih. Predlog na Urbanističnem inštitutu utemeljujejo z dejstvom, da so številni večnadstropni objekti brez dvigal funkcionalno zastareli in z vidika kvalitete bivanja le omejeno primerni, tako za starejše kot tudi za nekatere druge skupine prebivalcev (gibalno ovirane, mlade družine z otroci...). Demografske študije dokazujejo, da se dviga delež starejših prebivalcev, posebej v soseskah, v katere so se v 60-ih in 70-ih naseljevale (takrat) mlade družine in v mestnih središčih. Funkcionalna prenova - vgraditev ali dograditev dvigal, bi:
 - omogočila starejšim, da ostanejo v istem bivalnem okolju;
 - dvignila kvaliteto bivanja vsem stanovalcem;
 - s približevanjem sodobnim standardom izboljšala kvaliteto bivanja v širši okolici;
 - preprečila izseljevanje iz mestnega središča v moderne soseske na periferiji in s tem prispevala k ohranjanju rezidenčne funkcije mestnega središča in njegovi ponovni oživitvi.

Ker gre za finančno relativno zahtevne posege, starajoče prebivalstvo v teh objektih pa je pretežno ekonomsko šibko, bi posodobitev lahko omogočila namenska posojila SS RS. Po mnenju Urbanističnega inštituta je najprej potrebno izboljšati informiranje o možnostih sofinanciranja prenove, npr. z ustanovitvijo informacijskih pisarn.

Več informacij je dostopno na:

<http://ssrs.si/si/653/pozivi-in-razpisi/zaprta-javni-pozivi,-razpisi-in-programi/razpis-za-sofinanciranje-rekonstrukcij-ve%C4%8Dstanovanjskih-stavb.html>.

2) Stanovanjska posojila za rekonstrukcijo in vzdrževalna dela na stanovanjskih hišah

Namen instrumenta:

Finančna podpora lastnikom več stanovanjskih hiš ali posameznih delov več stanovanjskih hiš in družinskih stanovanjskih hiš pri večjih rekonstrukcijah in vzdrževalnih delih na stanovanjskih stavbah.

Vrsta instrumenta:

Finančni

Kako instrument deluje?

Posojila dodeljuje Javni stanovanjski sklad Mestne občine Ljubljana preko javnih razpisov.

Upravičenci do posojila so državljani RS, ki so na območju MOL lastniki večstanovanjskih hiš ali posameznih delov večstanovanjskih hiš ali družinskih stanovanjskih hiš. S pooblastilom lastnikov lahko urejajo dokumentacijo in vlagajo vloge tudi upravniki.

Posojilo se dodeljuje za posege, kot so:

- modernizacija stavb,
- prenova skupnih prostorov (stopnišča, klet, kolesarnica...)
- obnova ali zamenjava skupnih delov (dvigala, strojnice za dvigala, hidroforne postaje in kotlovnice...),
- obnova ali zamenjava skupnih napeljav (vodovod, kanalizacija, elektrika, odtoki, plin, centralno ogrevanje, kabel, internet,...),
- sanacija konstrukcije,
- obnova ali zamenjava stavbnega pohištva (okna, vrata...),
- obnova ali zamenjava strešne konstrukcije,
- obnova fasade (fasadne obloge, toplotna izolacija, balkoni...).

Razpisni pogoji med drugim določajo, da mora biti med lastniki sklenjen dogovor o rekonstrukciji, da morajo lastniki zagotoviti najmanj 20% lastnih sredstev, da mora biti izkazana nujnost vzdrževalnih ali obnove del ter, da mora biti objekt starejši od 20 let. Upravičenec lahko dobi posojilo v višini do 80% predračunske vrednosti. Odplačilna doba je največ 25 let.

Katere probleme rešuje?

- dotrajanost in fizično propadanje objektov,
- dotrajanost materialov in konstrukcij,
- slabo vzdrževanje objektov,
- slabo kvaliteto gradnje, ki povzroča večje stroške vzdrževanja,
- slabo energetska učinkovitost zgradb,
- neurejenost in dotrajanost skupnih prostorov (slabo vzdrževanje),
- slab stanovanjski standard.

Raven:

- Občinska

Katere akterje vključuje?

- lastnike nepremičnin,
- upravnike večstanovanjskih hiš,
- občine,
- občinski stanovanjski sklad.

Vir:

<http://www.jssmol.si/razpisi-za-obcane/stanovanjska-posojila-za-rekonstrukcijo-in-vzdrzevalna-dela-na-stanovanjskih-hisah/>

Problemi:

- Ob prejšnjih razpisih so sredstva pogosto ostajala neizkoriščena, ker lastniki z instrumentom niso bili seznanjeni ali pa se o posegu niso mogli uskladiti in dogovoriti.
- Razpisni pogoji ne omogočajo prijave skupini lastnikov. Tudi pristojnosti upravnika so omejene zgolj na to, da lahko s pooblastilom lastnikov v njihovem imenu in na njihov račun urejajo dokumentacijo in vlagajo vloge.

Predlogi Urbanističnega inštituta za izboljšave:

- Lastnikom nuditi pomoč v postopku medsebojnega dogovarjanja in doseganja sporazumov za posege, npr. z ustanovitvijo Upravnega odbora območja prenove.
- Lastnikom pomagati z informacijami, ne le o dostopnosti posojil, pač pa tudi o prenovi stanovanj in stavb, o postopkih, o izvajalcih ter v primeru, ko gre objekte dediščine tudi s seznanjanjem z dediščino in s postopki kvalitetne prenove stavbne dediščine, npr. z ustanovitvijo Informacijskega centra za prenavo.

Ugotovitev ZVKDS OE Novo mesto:

Mestna občina Novo mesto je stanovanjski sklad ukinila leta 2007 z Odlokom o prenehanju veljavnosti odloka o ustanovitvi stanovanjskega sklada Občine Novo mesto in je ena redkih slovenskih mestnih občin brez tovrstnega sklada. Vsekakor bi bilo potrebno razmisliti o ponovni ustanovitvi omenjenega stanovanjskega sklada saj podjetje ZARJA, ki je samostojno podjetje v večinski lasti MONM, ne opravlja nalog stanovanjskih skladov.

3) Ljubljana - moje mesto

Začetek akcije "Ljubljana - moje mesto" sega v leto 1989 oziroma v obdobje priprav na Svetovni kongres oblikovalcev ICSID, ki je leta 1991 potekal v Ljubljani. Mestna vlada je takrat sklenila, da namesto za običajni blišč ob tovrstnih prireditvah denar raje prispeva za urejenost mesta.

V osemdesetih letih je v Ljubljani sicer že bilo obnovljenih nekaj stavb. Pripravljeni so bili tudi načrti za revitalizacijo enega izmed območij Stare Ljubljane, vendar je celovita prenova zaradi družbenih sprememb in denacionalizacije, ukinitve sistemskih virov financiranja ter visoke cene prenove zastala.

Akcijo "Ljubljana - moje mesto" so torej zasnovali vzporedno s prenavo. V njej Mestna občina Ljubljana sodeluje le pri obnovi pročelij in streh, sicer pa na Oddelku za urejanje prostora v okviru te akcije celovito urejajo tudi javne površine in jih prilagajajo za gibanje invalidov – odstranjevanje arhitekturnih ovir v grajenem okolju.

Urejenost zunanje podobe mesta ostaja eden od pomembnih strateških ciljev Ljubljane. Z urejanjem javnih površin in obnavljanjem stavbnih lupin se izboljšuje javna podoba mesta, dviga se samozavest prebivalstva in ozaveščenost o pomenu kulturne dediščine.

Z obnavljanjem pročelij in streh, urejanjem odprtega mestnega prostora – trgov, ulic in nabrežij ter odpravljanjem arhitekturnih ovir sledi mesto Ljubljana vsaj delno razvojnim tokovom zahodnih evropskih mest, ki v razvojnih načrtih obravnavajo področja, kot so »City Beautification« oz. »Stadtverschönerung«. Mesto postaja namreč z večjo stopnjo urejenosti – ne le bolj prijazno, temveč tudi privlačnejše za tuje investicije, razvoj turizma, kongresno dejavnost idr. V naših razmerah pa se razen tega z obnavljanjem mesta pri prebivalcih ponovno izostri v socializmu pozabljeni čut urejenosti okolja in prostora, pri ljudeh pa raste tudi ozaveščenost o pomenu in vrednotah kulturne in naravne dediščine.

Urejenost zunanje podobe je eden pomembnih ciljev mesta Ljubljane. Z urejanjem javnih površin in obnavljanjem stavbnih lupin izboljšujemo javno podobo mesta in dvigujemo kakovost življenja v njem. Urejeno in s tem privlačno mesto omogoča celovitejši gospodarski razvoj, kar se odraža v povečanem turističnem obisku, vse večjem številu kongresov v mestu in v njegovi poslovni zanimivosti.

Kriteriji

Kriteriji za uvrstitev stavb v program obnove stavbnih lupin v okviru akcije »Ljubljana moje mesto« so naslednji:

- pomen stavbe z vidika spomeniško arhitekturne vrednosti,
 - pomen stavbe glede na njeno lego oziroma območje,
 - lega stavbe v predelu, ki je že delno urejen (zaključevanje že delno urejenih mestnih ambientov),
- pomen stavbe z vidika dejavnosti (širši pomen za mesto), dotrajanost stavbe, investicijska zahtevnost obnovitvenih del (z razpoložljivimi sredstvi želimo obnoviti čim več stavb).

Sistem financiranja

Izhodišče za oceno potrebnih sredstev je realizacija obnove direktno izbranih stavb ter stavb, ki so bile izbrane na dosedanjih razpisih. Del sredstev je predviden tudi za pridobivanje strokovne dokumentacije za ponovno ožvitev celovite preнове in za pridobitev projektne dokumentacije za prenovu pilotne stavbe, ki jih izberejo na javnem razpisu. Del sredstev je namenjen tudi za manjša dela in popravila na že obnovljenih stavbah, za odstranjevanje grafitov ter za predstavitev akcije in preнове.

Pri investicijsko zahtevnejših stavbah Mestna občina Ljubljana višino sofinanciranja omeji z maksimalnim deležem sofinanciranja (ne glede na navedene odstotke sofinanciranja). Delež pri sofinanciranju stavb v lasti MOL se določa sporazumno z drugimi uporabniki proračunskih sredstev. Izvajalce izbirajo skladno z določili Zakona o javnih naročilih in z javnim odpiranjem ponudb.

Akcijo vodi Koordinacijska skupina za vodenje akcije »Ljubljana moje mesto«. Izvajanje posameznih nalog kot javnih naročil vodita Služba za javna naročila pri Oddelku za finance in Komisija za izvajanje javnih naročil v okviru akcije »Ljubljana moje mesto«.

Namen instrumenta:

- Izboljšanje kakovosti stavbnega fonda in fizičnega urbanega prostora.
- Izboljšanje zunanje podobe mesta, dvig kakovosti življenja.
- Ohranjanje, varstvo in prenova kulturne dediščine.
- Izboljšanje dostopnosti za vse skupine prebivalstva, vključevanje gibalno oviranih v socialno življenje.
- Povečanje privlačnosti mesta, turističnega obiska.

Vrsta instrumenta:

Finančni

Kako instrument deluje?

Sofinanciranje obnove stavbnih lupin zagotavlja MOL preko letnih razpisov. Upravičenci za sofinanciranje preнове stavbnih lupin so lastniki stavb, ki so:

- zaščitene kot kulturni spomeniki ali dediščina,
- locirani znotraj zaščitenega območja kulturne dediščine,
- pomembni zaradi svoje funkcije,
- v slabem fizičnem stanju.

Sredstva so namenjena za:

- financiranje obnove stavbnih lupin (fasade in strehe),
- urejanje javnih mestnih površin,
- odpravljanje ovir v grajenem prostoru.

Obnova stavbnih lupin se sofinancira:

- v višini 25% vrednosti pogodbenih del za stavbe, ki bodo vključene v akcijo po merilih iz 5. člena javnega razpisa kot kulturna dediščina (arhitekturna ali druga),
- v višini 33 % za stavbe na območjih, ki so bila razglašena za kulturni spomenik (npr.: staro mestno jedro ter na območjih, ki jih je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana, uradno predlagal za razglasitev za naselbinski kulturni spomenik),
- v višini 50 % za stavbe s statusom kulturnega spomenika (arhitekturnega ali drugega).

Katere probleme rešuje?

- dotrajanost in propadanje objektov,
- neurejenost in zanemarjenost zunanjih prostorov,
- dostopnost.

Raven:

Občinska

Katere akterje vključuje?

- lastnike stavb,
- Mestno občino Ljubljana,
- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Vir:

- Mestna občina Ljubljana

<http://www.ljubljana.si/si/mol/mestna-uprava/oddelki/urejanje-prostora/javne-povrsine-in-prenova/akcija-ljubljana-moje-mesto/>

Problemi:

V preteklih letih obnova na razpisu izbranih stavb večkrat ni bila realizirana, ker lastniki niso uspeli zagotoviti zahtevanega deleža lastnih sredstev. Položaj se je v zadnjih letih spremenil z uvedbo ugodnih kreditov Javnega stanovanjskega sklada Mestne občine Ljubljana.

Predlogi Urbanističnega inštituta RS za izboljšave:

- Razširitev upravičenih stroškov na celovito prenovo stavbne lupine, ne samo na ulične, ampak tudi na dvoriščne fasade.
- Sankcioniranje neustrezne prenove. Pogoji za pridobitev subvencije iz programa Ljubljana- moje mesto sicer zahtevajo, da se lastniki pri prenovi držijo smernic, ki jih pripravi ZVKDS OE Ljubljana, ker pa sredstva pridobijo pred končano prenovo, le-ta pogosto ni v skladu z smernicami, pogosto pa prenova ostane tudi nedokončana. Mesto Barcelona ta problem rešuje na ta način, da sredstev ne da pred izvršitvijo del in jih deponira do konca prenove v banki.

Predlog ZVKDS OE NM:

Mestna občina Novo mesto skladno s primerom dobre prakse v Ljubljani ustvari podoben inštrument za prenovo posameznih objektov kulturne dediščine in odprtih javnih prostorov v mestnem jedru, v ta namen zagotovi namenska proračunska sredstva in določi odgovorno osebo (pisarno) v okviru občinske uprave. V Mestni občini Ljubljana je kontaktna oseba za predmetni inštrument g. Karel Pollak (karel.pollak@ljubljana.si).

4) Ekološki sklad RS

Kreditiranje okoljskih naložb občanov in pravnih oseb

Namen instrumenta:

- Podpora različnim okolje - varstvenim naložbam občanov in pravnih oseb ter podpora celoviti prenovi objektov.
- Naložbe v izboljšanje energetske učinkovitosti objektov, v nadomeščanje gradbenih materialov, ki vsebujejo nevarne snovi, v zmanjševanje emisij toplogrednih plinov, v vgradnjo sodobnih sistemov za ogrevanje prostorov in priprave sanitarne vode, v rabo obnovljivih virov energije.
- Neposredno je vezan tudi na pomoč pri sofinanciranju celovite prenove objektov, saj daje možnost kreditiranja večjih okoljskih naložb na več stanovanjskih objektih z namenom spodbujanja razvoja varstva okolja (npr. vgradnja oken in vrat z ustrezno nizko toplotno prehodnostjo, toplotna izolacija zunanje lupine itd. za zmanjševanje toplotnih izgub).

Vrsta instrumenta:

Finančni

Kako instrument deluje?

Ekološki sklad Republike Slovenije izvaja vsakoletne javne razpise za dodeljevanje sredstev proračuna države za sofinanciranje okoljskih naložb občanov in pravnih oseb - ekokrediti.

Do kredita so upravičene:

- Fizične in pravne osebe s stalnim prebivališčem v RS.
- V primeru naložb v objekte oz. njihove zaključene dele so upravičeni lastniki objektov oz. njihovih zaključnih delov, njihovi ožji družinski člani s pisnim dovoljenjem lastnika ter najemniki objektov oz. njihovih zaključenih delov s pisnim dovoljenjem lastnika.
- Na razpise se lahko organizirano prijavi tudi več upravičencev za posamezno naložbo (npr. etažni lastniki več stanovanjske stavbe lahko pooblastijo upravnika za vodenje in organiziranje projekta).

Kreditni so strogo namenski in nadzorovani ter so ugodni zaradi nizke efektivne obrestne mere, ki je določena ob vsakokratnem razpisu, nizkih stroški odobritve in vodenja ter brez upravne takse.

Katere probleme rešuje?

- slabo energetska učinkovitost zgradb,
- slab stanovanjski standard,
- onesnaževanje zraka,
- posredno rešuje tudi ekonomske probleme (nezmožnost lastnikov za večje naložbe v prenovi objektov).

Raven:

Državna

Katere akterje vključuje?

- Ekološki sklad RS,
- fizične in pravne osebe,
- lastnike objektov ali zaključenih delov,

- najemnike objektov ali zaključenih delov.

Vir:

- Ekološki sklad RS

<http://www.ekosklad.si>

Problemi:

Pomanjkanje razpoložljivih sredstev, predvsem za kreditiranje na področju naložb v zmanjševanje emisij toplogrednih plinov.

Predlogi Urbanističnega inštituta RS za izboljšanje

- Izboljšanje informacij med upravičenci ter administrativna, pravna in organizacijska pomoč pri pridobivanju posojila.
- Povečati sklad za dodeljevanje finančnih subvencij za naložbe v varovanje okolja.

5) Subvencioniranje obrestnih mer za najeta posojila za izgradnjo, prenovo in nakup stanovanj ter stanovanjskih hiš – primer Občine Medvode**Namen instrumenta:**

Sofinanciranje najetih posojil za izgradnjo, prenovo in nakup stanovanj in stanovanjskih hiš, ki so jih občani najeli pri banki.

Vrsta instrumenta:

Ekonomski

Kako instrument deluje?

Občina subvencionira obrestno mero za že najeta posojila za izgradnjo, prenovo in nakup stanovanj in stanovanjskih hiš.

Upravičenci do posojila so:

- Lastniki ali solastniki stanovanj ali stanovanjskih hiš na območju občine Medvode, ki so za izgradnjo, nakup ali prenovo stanovanj najeli posojilo pri banki in imajo za rekonstrukcijo pravnomočno gradbeno dovoljenje, za vzdrževalna dela pa lokacijsko informacijo.
- Prednostne kategorije so mlade družine, družine z večjim številom šolajočih se otrok, občani, ki prvič rešujejo stanovanjski problem ter prosilci, ki živijo v neprimernih stanovanjih. Najvišji znesek posojila za katerega občina subvencionira obrestno mero posameznemu prosilcu je 25.000 €. Najdaljši rok vračila posojila je 10 let.

Katere probleme rešuje?

Zmanjšuje finančna bremena lastnikov, ki so za nakup, izgradnjo ali prenovo najeli komercialne kredite.

Raven:

Občinska

Katere akterje vključuje?

- Občino,
- lastnike nepremičnin.

Vir:

- Pravilnik o Subvencioniranju obrestnih mer za najeta posojila za izgradnjo, prenavo in nakup stanovanj ter stanovanjskih hiš v občini Medvode (UL RS, št.139/04).
- Pravilnik o postopkih za izvrševanje proračuna Republike Slovenije (UL RS, št. 50/07).

Primeri drugih občin:

- Pravilnik o subvencioniranju obrestne mere za najete stanovanjske kredite v Občini Ajdovščina (UR RS, št. 5/2012).
- Pravilnik o subvencioniranju obrestnih mer za najeta posojila za izgradnjo, prenavo in nakup stanovanj ter stanovanjskih hiš v Občini Brda (Uradno glasilo slovenskih občin, št. 11/2008).
- Subvencioniranje obrestnih mer za najeta posojila za izgradnjo, prenavo in nakup stanovanj ter stanovanjskih hiš v Mestni občini Nova Gorica preko Stanovanjskega sklada Mestne občine Nova Gorica.

Predlog ZVKDS OE NM:

Mestna občina Novo mesto naj v prvem koraku uvede subvencioniranje obrestnih mer za najeta posojila za izgradnjo, prenavo in nakup stanovanj oz. stanovanjskih hiš, ki so jih občani najeli pri banki, za demografsko, socialno in gospodarsko ogroženo zgodovinsko jedro Novega mesta s prioriteto Glavnega trga in Rozmanove ulice.

6) Subvencioniranje najemnine

Za določitev subvencionirane najemnine se pri izračunavanju višine neprofitne najemnine upošteva dejanska površina stanovanja, ki jo najemnik zaseda. Upošteva se do velikosti primerne površine, glede na število oseb po pravilniku iz 87. člena Stanovanjskega zakona. V primeru, če lastnik stanovanja zaračunava nižjo najemnino kot bi jo lahko, se subvencija izračunava od nižje najemnine. Znesek subvencije se obračunava od najemnine brez vpliva rente.

Upravičenci:

Do subvencioniranja najemnine je upravičen najemnik

- v neprofitnem stanovanju,
- v bivalni enoti (namenjena začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb),
- v namenskem najemnem stanovanju (stanovanja za starejše, oskrbovana stanovanja, stanovanja za invalide,...),
- v tržnem stanovanju,
- v hišniškem stanovanju.

Meje dohodka:

Meja dohodkov za ugotavljanje upravičenosti do subvencije najemnine je ugotovljeni dohodek najemnika in oseb, ki so navedene v najemni pogodbi, ki ne presega višine njihovega minimalnega dohodka, povečanega za 30 % ugotovljenega dohodka in za znesek neprofitne najemnine, ali za znesek priznane neprofitne najemnine pri tržnih in hišniških stanovanjih.

Višina subvencije:

Pri določanju višine subvencije najemnine se upošteva mesečna najemnina brez vpliva lokacije. Upošteva se dejanska velikost stanovanja, vendar ne večja kot znaša primerna velikost glede na število oseb po pravilniku za dodeljevanje subvencionirane najemnine. Najemniku stanovanja, ki je upravičen do subvencionirane najemnine, se subvencija določi v višini razlike med neprofitno najemnino in ugotovljenim dohodkom, zmanjšanim za minimalni dohodek in za 30 % ugotovljenega dohodka. Subvencija se določi največ v višini 80 % neprofitne najemnine.

Subvencija se dodeli naslednji mesec po vložitvi vloge za dodelitev subvencije. Dodeli se za dobo enega leta, v primeru najemne pogodbe sklenjene za krajši čas, pa se dodeli za čas, do izteka najemne pogodbe.

- **Subvencija neprofitne najemnine:** lahko znaša največ 80 % neprofitne najemnine. Najemnik plača znižano najemnino, subvencionirani del pa se nakaže neposredno lastniku stanovanja.
- **Subvencija tržne najemnine:** je dodeljena najemnikom tržnih stanovanj, ki izpolnjujejo dohodkovni cenzus za pridobitev neprofitnega najemniškega stanovanja in so se prijavi na javni razpis za dodelitev neprofitnega stanovanja v občini stalnega bivališča, razen, če razpisa v občini ni bilo že več kot eno leto. Najemnik je upravičen do subvencije in lastniku plača polno najemnino.

Subvencija tržne najemnine je mesečni znesek, ki predstavlja razliko med priznano tržno najemnino in priznano neprofitno najemnino. Pri izračunu priznane tržne najemnine se upošteva najvišja tržna najemnina za kvadratni meter stanovanjske površine po statističnih regijah (12 regij – od 4 evrov za m² do največ 7 evrov za m²). Če pa je dejanska tržna najemnina nižja od priznane tržne najemnine, se upošteva dejanska najemnina. Poleg te subvencije se najemnikom tržnih in hišniških stanovanj prizna še subvencije do priznane neprofitne najemnine na način, kot je določen za subvencijo neprofitne najemnine (torej največ v višini 80 % neprofitne najemnine).

- **Subvencija v hišniškem stanovanju:** se dodeli hišnikom, ki so sklenili najemno pogodbo za hišniško stanovanje pred uveljavitvijo Stanovanjskega zakona – pred 19. 10. 1991 in v stanovanju še prebivajo, ter še opravljajo hišniška dela, ali del ne opravljajo več zaradi upokojitve ali razlogov, ki niso nastali po njihovi krivdi in za uporabo stanovanja plačujejo tržno najemnino. Po smrti najemnika hišniškega stanovanja se pravica prizna tudi njegovemu zakoncu ali zunajzakonskemu partnerju. Subvencija za hišniško stanovanje se izračuna na enak način kot subvencija za tržno stanovanje.

Namen instrumenta:

- Subvencioniranje razlike med najemnino, kakršna bi za najeto stanovanje znašala po predpisih, ki urejajo neprofitno najemnino in priznano tržno najemnino za primerno stanovanje.
- Spodbujanje lastnikov k prenovi zasedenih stanovanj. Zagotavlja lastnikom, da bodo po končani prenovi lahko s tržno najemnino svojo nepremičnino vzdrževali.

Vrsta instrumenta:

Ekonomski

Kako instrument deluje?

- Stanovanjski zakon (UL RS, št. 69/03) dopušča možnost, da lahko pristojni občinski organ v skladu z občinskim stanovanjskim programom dodeli subvencijo tudi najemniku v tržnem stanovanju.
- V praksi subvencioniranje tržnih najemnin izvajajo Mestna občina Maribor, Občina Miklavž in od 1. 1. 2012 tudi Ministrstvo za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Katere probleme rešuje?

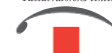
- Ekonomske probleme najemnikov, ki ne zmorejo plačevati tržnih najemnin.
- Ekonomske probleme lastnikov, ki z neprofitnimi najemninami ne morejo vzdrževati svoje nepremičnine

Raven:

Občinska, državna

Katere akterje vključuje?

- Občine,
- državo,
- lastnike nepremičnin,
- najemnike nepremičnin.

Vir:

- Stanovanjski zakon (UL RS, št. 69/03),
- Gradivo za obravnavo na 14. seji Mestnega sveta Mestne občine Maribor, 17. oktober 2007, 36004-569/2006; <http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=7477>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; http://www.mddsz.gov.si/si/veljavljanje_pravic/nova_socialna_zakonodaja/subvencija_za_najemnine/

Problemi:

Največji problem predstavlja zagotavljanje kontrole nad prejemniki subvencij (npr. sklepanje pogodb med sorodniki z namenom pridobiti subvencijo najemnine itd.). Kot kažejo izkušnje Mestne občine Maribor se povpraševanje po subvencioniranju tržnih najemnin povečuje.

Predlogi Urbanističnega inštituta RS za izboljšave:

- Zagotoviti transparentnost podatkov o finančnem stanju prosilcev ter o pridobljenih podporah, subvencijah ipd. je predpogoj za uspešno delovanje tovrstnih instrumentov, tako na stanovanjskem kot tudi na vseh ostalih področjih. Menijo, da negativne praksa oz. posamezne zlorabe najemnikov, ki na osnovi lažnih podatkov pridobijo subvencije, ne bi smele biti razlog za ukinitve posameznih instrumentov.
- Subvencioniranje najemnin v prenovljenih objektih, ki so v lasti zasebnega lastnika. Subvencioniranje najemnine je v državah zahodne Evrope dokaj običajen instrument, katerega namen je spodbuditi lastnike k prenovi lastnih stanovanj s tem, da jim država krije razliko med neprofitno in ekonomsko najemnino. Po prenovi se mora namreč dvig kvalitete odražati tudi v višini najemnine, sicer lastnik ni stimuliran, da bi izvajal prenovitvena dela. Z dodelitvijo subvencije za razliko v najemnini so lastniki zavarovani pred tem, da bi zaradi povišanja najemnine najemniki odpovedali pogodbe, ekonomsko šibkejši najemniki pa so zavarovani pred povišano najemnino in lahko ostanejo v prenovljenih stanovanjih. Država lahko predpiše postopek za spremembo višine najemnine. Tako je na primer v Nemčiji, kjer so dovoljena letna povišanja najemnine na račun izboljšav zaradi prenove so dovoljena v višini 11 odstotkov od stroškov izboljšave. Pri tem morajo biti odštete vse državne podpore, ki jih je lastnik prejel za izboljšave ter stroški vseh rednih vzdrževalnih del, ki so potekala vzporedno.
- Subvencioniranje najemnin v prenovljenih denacionaliziranih stanovanjih. V Sloveniji je približno 4000 denacionaliziranih stanovanj zasedenih z najemniki, ki so upravičeni do plačila neprofitne najemnine. Velik del teh stanovanj je v starejših stavbah. Sredstva zbrana z najemninami zaradi dotrajanosti objektov lastnikom pogosto ne omogočajo niti rednih in vzdrževalnih del, še posebno pa ne zahtevnih investicijsko rekonstrukcijskih del. Glede na določila o neprofitnih najemninah v denacionaliziranih stanovanjih lastniki niso motivirani za izvajanje prenovitvenih del, saj bi najemnina kljub dvigu kvalitete stanovanj, ostale omejena na raven pred prenovi. Če bi bil za prenovljeno stanovanje lastnik upravičen do zaračunavanja tržne najemnine oz. najemnik za prejetje subvencije za nastalo razliko, bi bili lastniki bolj motivirani za prenovi zasedenih denacionaliziranih stanovanj oz. objektov.

7) Sofinanciranje projektov s področja varstva nepremične kulturne dediščine izdela proračuna Republike Slovenije, namenjenega za kulturo

Namen instrumenta:

Subvencije so namenjene za načrtovanje in izvedbo obnovitvenih posegov ter prezentacijo kulturnih spomenikov.

Vrsta instrumenta:

Finančni.

Kako instrument deluje?

Ministrstvo za kulturo na podlagi Pravilnika o postopkih za izvrševanje proračuna RS (UL RS, št. 50/07) vsaki dve

leti po sprejetju državnega proračuna v javnih občilih objavi Javni razpis za (so)financiranje kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v dveletnem obdobju financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo. Razpis se nanaša na dva sklopa:

- sofinanciranje izvedbe gradbeno obrtniških posegov za ohranjanje kulturno varstvenih vsebin na kulturnih spomenikih in
- sofinanciranje izvedbe konservatorsko-restavratorskih posegov na kulturnih spomenikih.

Pogoji za sodelovanje na razpisu:

- da je enota razglašena za kulturni spomenik,
- da je predlagatelj lastnik objekta ali njegov pooblaščenec
- da je predlagatelj upravljalec objekta ali območja kulturne dediščine,
- da predlagatelj zagotavlja najmanj 50% upravičenih stroškov.

Upravičeni stroški so stroški gradbeno-obrtniških posegov za ohranjanje kulturno varstvenih lastnosti na kulturnih spomenikih, skladnih s kulturno varstvenimi pogoji (sklop 1) ter stroški za izvedbo vseh konservatorsko restavratorskih posegov po Katalogu konservatorsko restavratorskih del na nepremičnih spomenikih in stavbni dediščini, ki ga je pripravil ZVKDS, 2003 (sklop 2).

Katere probleme rešuje?

- slabo vzdrževanje kulturnih spomenikov,
- dotrajanost in propadanje kulturne dediščine,
- ogroženost kulturne dediščine ali njenih elementov,
- neustrezno uporabo kulturne dediščine.

Raven:

- Državna

Katere akterje vključuje?

- državo,
- občine,
- lastnike objektov, njihove pooblaščenca ali upravljavce kulturnega spomenika,
- Zavod RS za varstvo kulturne dediščine.

Vir:

- Pravilnik o postopkih za izvrševanje proračuna RS (UL RS, št. 52/07).
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (UL RS, št. 96/02).
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (UL RS, št. 16/08, 111/13).

Problemi:

- nekritično ocenjevanje ogroženosti s strani zavodov,
- nedoločene normirane cene za posamezne vrste posegov (gradbena dela, sondažne raziskave, restavratorska dela...),
- dodeljevanje zmanjšanih sredstev za predvidena dela,

- nejasna definicija vzdrževalnih in investicijskih del,
- nejasne obveznosti lastnika glede vzdrževanja prenovljenih objektov,
- pomanjkljivo spremljanje porabljenih sredstev s strani Ministrstva za kulturo (MK).

Predlogi Urbanističnega inštituta RS za izboljšave:

- normiranje cen za posege v dediščino, ki jih mora pripraviti MK,
- določitev spremenjenega obsega del v pogodbi med investitorjem in MK v primeru zmanjšanja sredstev,
- natančno spremljanje prijav in porabe sredstev pod enotno številko dediščine (EŠD) s strani MK in določitev obveznosti lastniku, da bo po prenovi objekt vzdrževal z lastnimi sredstvi,
- predhodna izdelava občinskega podrobnega prostorskega načrta, ki vključuje tudi konservatorski program za prenavo, kadar gre za območja naselbinske dediščine,
- obvezna izdelava upravljalvskega načrta in natančno spremljanje njegove realizacije s strani MK,
- preverjanje ustreznosti izvajalcev za posege v kulturno dediščino.

8) Načrt vzdrževanja večstanovanjske stavbe

Namen inštrumenta:

- skrb za redno vzdrževanje več stanovanjskih stavb,
- ohranjanje stanovanjskih stavb in stanovanj v dobrem stanju,
- ohranjanje ustreznih bivalnih pogojev.

Vrsta inštrumenta:

Upravljalvski.

Kako instrument deluje?

Načrt vzdrževanja predpisuje Stvarnopravni zakonik, ki določa, da imajo solastniki pravico in dolžnost upravljati in vzdrževati več stanovanjske stavbe v skladu z določbami o ureditvi medsebojnih odnosov glede upravljanja in vzdrževanja stvari v solastnini. Po tem zakonu je upravnik dolžan izdelati načrt vzdrževanja več stanovanjske stavbe, terminski plan izvedbe tega načrta ter skrbeti za izvedbo načrta. Načrt vzdrževanja mora biti pripravljen v skladu s Pravilnikom o standardih vzdrževanja stanovanjskih stavb in stanovanj (UL RS, št. 20/04, 18/11) za čas trajanja amortizacijske dobe t.j. 60 let. Ti standardi opredeljujejo orientacijsko dobo trajanja elementov, gradbenih konstrukcij, instalacij, naprav in opreme ter določajo dela, ki jih je treba opraviti za doseganje predvidene življenjske dobe posameznega elementa. V načrtu vzdrževanja etažni lastniki določajo vzdrževalna dela, ki se bodo opravila in način zagotavljanja denarnih sredstev z vplačili v rezervni sklad. Če etažni lastniki ne sprejmejo načrta vzdrževanja, lahko katerikoli etažni lastnik predlaga, da stanovanjska inšpekcija začasno določi etažnim lastnikom načrt vzdrževanja. Načrt vzdrževanja mora biti pripravljen za časovno obdobje najmanj enega in največ petih let.

Katere probleme rešuje?

- slabo ali neustrezno vzdrževanje,
- dotrajanost objektov, fizično propadanje objektov,
- slab stanovanjski standard.

Raven:

Državna

Katere akterje vključuje?

- lastnike stanovanj in stavb,
- najemnike posredno
- upravnike več stanovanjskih hiš.

Vir:

Stanovanjski zakon (UL RS, št. 69/03).

9) Rezervni sklad

Namen instrumenta:

Namen rezervnega sklada, ki ga morajo ustanoviti etažni lastniki, če ima nepremičnina več kot dva etažna lastnika in več kot osem posameznih delov, je kritje bodočih stroškov rednega upravljanja. Sredstva zbrana v rezervnem skladu so namenjena:

- plačilu stroškov vzdrževanja in potrebnih izboljšav, ki so predvideni v sprejetem načrtu vzdrževanja več stanovanjskih objektov,
- odplačevanju posojil, najetih za vzdrževanje in potrebne izboljšave,
- zbiranju finančnih sredstev za izboljšanje kakovosti stavbnega fonda.

Vrsta instrumenta:

Finančni.

Kako instrument deluje?

Ustanovitev rezervnega sklada predpisuje država v Stanovanjskem zakonu. Minimalna višina prispevka etažnega lastnika v rezervni sklad je določena v Pravilniku o merilih za določitev prispevka etažnega lastnika v rezervni sklad in najnižji vrednosti prispevka. Etažni lastniki lahko v načrtu vzdrževanja več stanovanjske stavbe določijo tudi višji znesek mesečnega vplačila v rezervni sklad, glede na ocenjeno vrednost vzdrževalnih del in načrt vzdrževanja. Sredstva rezervnega sklada je mogoče uporabiti samo za poravnavo stroškov vzdrževanja in potrebnih izboljšav, ki so predvidene v sprejetem načrtu vzdrževanja, za nujna vzdrževalna dela in za odplačevanje v te namene najetih posojil. Upravnik mora zagotoviti, da se vsa vplačila etažnih lastnikov v rezervni sklad vodijo na posebnem transakcijskem računu. Z denarnimi sredstvi rezervnega sklada gospodari upravnik.

Katere probleme rešuje?

- slabo vzdrževanje objektov,
- fizično propadanje objektov.

Raven:

Državna.

Katere akterje vključuje?

- Lastnike nepremičnin,
- upravnike več stanovanjskih stavb.

Vir:

- Stanovanjski zakon (SZ-1, UL RS, št. 69/03).
- Stvarnopravni zakonik (UL RS, št. 87/02).
- Pravilnik o merilih za določitev prispevka etažnega lastnika v rezervni sklad in

najnižji vrednosti prispevka (UL RS, št. 11/04).

Problemi:

- Neupoštevanje določil o obvezni ustanovitvi rezervnega sklada.
- Neplačevanje prispevkov etažnih lastnikov v rezervni sklad zaradi nediscipline ali zaradi finančne nezmožnosti etažnih lastnikov. Upravnik ima možnost le pisnega poziva, neplačevanje ni sankcionirano.
- Določba o nujnosti 100% soglasja vseh etažnih lastnikov pri odločanju o posegih, ki presegajo okvir rednega vzdrževanja.
- Prenizki in nenamenski vložki v rezervni sklad lastnikov stanovanj in stanovanjskih objektov, ki ne omogočajo celovitejše prenove.
- Neskladnost določb, ki urejajo delovanje rezervnih skladov med Stanovanjskim zakonom in Stvarnopravnim zakonikom.

Predlogi Urbanističnega inštituta za izboljšave:

- Večji nadzor in razširitev ukrepanja stanovanjske inšpekcije pri upravljanju in vzdrževanju več stanovanjskih stavb (tudi cilj novega zakona SZ-1).
- Sprememba zakonskega določila o potrebnem soglasju o poslih, ki presegajo okvir rednega vzdrževanja.
- Problem pomanjkljivega vzdrževanja rešuje tudi sprememba Zakona o graditvi objektov, ki v 6. členu določa, da lahko vzdrževalna dela namesto lastnika opravi druga oseba ali občina, ki pri tem pridobi na objektu, na katerem so se izvedla vzdrževalna dela, zakonito hipoteko v višini stroškov vzdrževalnih del.

10) Informacijski sistem za spremljanje stanja v prostoru - monitoring**Namen instrumenta:**

Spremljanje stanja in procesov v prostoru in ugotavljanje potrebe po prenovi.

Vrsta instrumenta:

Načrtovalski

Kako instrument deluje?

Občina vzpostavi, vodi in vzdržuje geografski informacijski sistem (GIS), s katerim ugotavlja, analizira in vrednoti stanje v prostoru, ugotavlja probleme in določa prioriteta območja in vrste prenove. Informacijski sistem, zasnovan z orodjem GIS, mora obsegati prostorske podatke, ki jih določa Zakon o prostorskem načrtovanju v 85. členu, poleg tega pa mora spremljati tudi določene podatke o sociodemografskih, ekonomskih in ekoloških razmerah v prostoru. Podatki morajo biti prilagojeni za raven podrobnega prostorskega načrta, torej za raven enote urejanja prostora. Pri tem mora občina zagotavljati tajnost podatkov in hkrati omogočiti deležnikom a dostop do podrobnih podatkov za potrebe načrtovanja in izvajanja prenove. Občina mora deležnikom omogočiti dostop do vseh podatkov, ki so potrebni za ugotavljanje potrebe po prenovi, za načrtovanje in izvajanje prenove, omogočiti pa mora tudi dostop do baz podatkov, ki jih vodijo različne sektorske službe (npr. vodovod, kanalizacija, plin, elektro distributerji, ...).

Katere probleme rešuje?

Nepoznavanje stanja v prostoru. Dobre podatkovne baze omogočajo dobro poznavanje razmer v prostoru in omogočajo hitro reagiranje na negativne procese.

Raven:

Občinska.

Katere akterje vključuje?

- Občine,
- prebivalce,
- lastnike nepremičnin.

Vir:

- Re Urban Mobil, WP 8 Information and Monitoring System, 2005
http://www.re-urban.com/outcomes.htm?page_part=9
- Zakon o prostorskem načrtovanju, Prostorski informacijski sistem in prikaz stanja prostora (UL RS, št. 33/07, 85. – 90. člen)

Problemi:

Po Zakonu o prostorskem načrtovanju je vzdrževanje informacijskega sistema v pristojnosti države. Zakon namreč določa, da mora ministrstvo voditi in vzdrževati informacijski sistem za opravljanje nalog države in spremljanje nalog občin na področju urejanja prostora, kar je za prenovo povsem nesprejemljivo, saj potrebuje podatke za operativno delo detajlnem nivoju enote urejanja.

Predlogi Urbanističnega inštituta RS za izboljšave:

Občine bi morale v svoj informacijski sistem vključiti statistične podatke, vzpostaviti in redno vzdrževati pa bi morale tudi svoje podatkovne baze s posodobitvami vsaj na 2 leti. Za potrebe načrtovanja in izvajanja prenove bi morale občine pridobiti dostop do sektorskih in zunanjih podatkovnih baz. Na osnovi tega bi lahko vzpostavile Geografsko informacijski sistem, ki bi omogočal spremljanje, analiziranje in vrednotenje stanja v prostoru in ocenjevanje potrebnosti prenove za posamezne enote urejanja prostora, ki jih je občinski prostorski načrt opredelil kot območja celovite prenove.

11) Tehnično informacijska pisarna za prenovo**Namen instrumenta:**

- Pomoč lastnikom in investitorjem pri prenovi stanovanj in stavb od načrtovanja do izvedbe in vzdrževanja.
- Seznanjanje lastnikov z dediščino in s postopki kvalitetne prenove stavbne dediščine.
- Seznanjanje lastnikov o finančnih spodbudah, subvencijah in kreditih.
- Seznanjanje o upravnih postopkih.

Vrsta inštrumenta:

Svetovalni.

Kako inštrument deluje?

Občina ustanovi informacijski center za prenovu stanovanj, v katerem deluje skupina specialistov za vprašanja financ, upravnih postopkov, načrtovanja, varstva kulturne dediščine in izvajanja prenove. Ta služba, namenjena vsem prebivalcem mesta, nudi brezplačno svetovanje o vseh problemih v zvezi s prenovo:

- o zakonodaji in veljavnih predpisih,
- o možnih finančnih podporah za prenovu (subvencije, krediti...),
- o gradbeno tehničnih vprašanjih,
- o varstvu kulturne dediščine,
- o socialni problematiki,
- o strokovno usposobljenih izvajalcih, ...

Katere probleme rešuje?

- Neinformiranost lastnikov in najemnikov nepremičnin,
- preprečuje neustrezno in nekvalitetno prenovu,
- probleme starejše populacije, ki ni sposobna sama skrbeti za svoje nepremičnine, jih ustrezno vzdrževati in prenavljati
- ekonomske probleme lastnikov nepremičnin.

Raven:

Občinska

Katere akterje vključuje?

- Občino,
- ZVKDS
- Socialne službe
- Lastnike in najemnike nepremičnin,
- Izvajalce.

Vir:

- INFO Patrimoine
www.curbain.be
- Le patrimoine d'aujourd'hui et de demain avec Anah
www.anah.fr
- <http://www.culture.gouv.fr/culture/sites-sdaps/sdap17>> ZPPAUP

Predlog ZVKDS OE NM:

Mestna občina Novo mesto nujno ustanovi tehnično informacijsko pisarno na Glavnem trgu, v kateri so pripravljene sodelovati tudi strokovnjaki iz ZVKDS OE NM.

12) Obdavčitev praznih nepremičnin

Po neuspešni uveljavitvi nepremičninskega zakona obstoječa zakonodaja s področja obdavčitve posedovanja nepremičnin v Sloveniji zajema davek od premoženja fizičnih oseb in nadomestilo za uporabo stavbnih zemljišč, ki ga lahko označimo kot neke vrste davek na nepremičnine.

Z davkom od premoženja se obdavčuje nepremično premoženje fizičnih oseb - lastnikov oziroma uporabnikov, ki posedujejo stavbe, dele stavb, stanovanja in garaže ter prostore za počitek oziroma rekreacijo; in sicer ne glede na to ali ga uporabljajo sami ali ga dajejo v najem. Za stanovanjske nepremičnine je določena oprostitvev, ki je po svojem smislu delno skladna s predlaganim ukrepom: stanovanja do velikosti 160 m², ki jih uporablja lastnik sam ali njegov družinski član, niso obdavčena. Davek od premoženja se torej dejansko plačuje za stanovanja, ki jih ne uporablja lastnik in družinski član (se dajejo v najem, so prazna itd...).

Davek od premoženja se poleg tega ne plačuje od kmetijskih gospodarskih poslopij, od poslovnih prostorov, ki jih lastnik oziroma uživalec uporablja za opravljanje dejavnosti, od stanovanjskih stavb zavezancev davka iz kmetijstva, ki so sami ali njihovi družinski člani pokojninsko in invalidsko zavarovani na podlagi dohodkov iz kmetijstva, od stavb, ki so razglašene za kulturni oziroma zgodovinski spomenik ter od stavb, ki se iz objektivnih razlogov ne morejo uporabljati. Davčne stopnje so progresivne glede na ocenjeno vrednost nepremičnine in različne glede na namen uporabe.

Nadomestilo za uporabo stavbnih zemljišč je dajatev, ki se plačuje za stavbna zemljišča na območju mest in naselij mestnega značaja, na območjih, ki so določena za stanovanjsko in drugo kompleksno graditev, na območjih, za katere je sprejet prostorski izvedbeni načrt in na drugih območjih, ki so opremljena z vodovodnim in električnim omrežjem. Določitev območij, za katera se plačuje nadomestilo in višino nadomestila je v pristojnosti občin, pri čemer se upoštevajo zlasti opremljenost stavbnega zemljišča s komunalnimi in drugimi objekti in napravami in možnost priključitve na te objekte in naprave, lego in namembnost ter smotrno izkoriščanje stavbnega zemljišča, izjemne ugodnosti v zvezi s pridobivanjem dohodka v gospodarskih dejavnostih ter merila za oprostitvev plačevanja nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča. Zavezanec za plačilo nadomestila je neposredni uporabnik zemljišča oziroma stavbe ali dela stavbe (imetnik pravice razpolaganja oziroma lastnik, najemnik stanovanja oziroma poslovnega prostora, imetnik stanovanjske pravice). Veljavna zakonodaja sistemsko ne določa različne obravnave naseljenih oz. praznih stanovanj.

Vrednost točke za izračun nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča (v nadaljnjem besedilu: NUSZ) na območju Mestne občine Novo mesto v skladu s 13. členom Odloka o nadomestilu za uporabo stavbnega zemljišča v Mestni občini Novo mesto (Uradni list. RS, št 70/99, 21/01, 127/03- v nadaljnjem besedilu: Odlok o NUSZ) določi občinski svet Mestne občine Novo mesto na predlog župana Mestne občine Novo mesto. V spremembi točke, sprejete na Občinskem svetu za leto 2004, je bilo v skladu z Zakonom o graditvi objektov (U.I. R.S, št. 110/02), in priporočili države, upoštevano načelo fiskalne politike, s katero bi ob večji obremenitvi lastnikov nezazidanih stavbnih zemljišč pospešili trgovanje in smotrnejšo uporabo nezazidanih stavbnih zemljišč. Zato je bila vrednost točke za odmero NUSZ za nezazidana stavbna zemljišča v primerjavi s preteklim obdobjem povečana za 50%. Poleg tega pa so bile v mestnem jedru sprejete večje obremenitve za lastnike nezasedenih stanovanjskih in poslovnih prostorov in na drugi strani zmanjšane obremenitve zasedenih stanovanjskih in poslovnih površin, da bi s tem vplivali na oživitev mestnega jedra. Ta ukrep se je po mnenju Mestne občine Novo mesto izkazal kot uspešen, saj je med drugim vplival na večino nezasedenih poslovnih površin, ki so jih lastniki v preteklih petih letih obnovili. V njih se opravljajo različne dejavnosti, ki so izboljšale ponudbo in povpraševanje v mestnem jedru in s tem vplivale na njegovo »oživitev«. Na Mestni občini Novo mesto menijo, da je navedeni ukrep pri poslovnih površinah dosegel svoj namen in ni več potreben, enako tudi pri stanovanjskih površinah, čeprav ocenjujejo, da je njegov vpliv na preureditve in zasedenost stanovanjskih površin nekoliko manjši.

Mestna občina Novo mesto je skladno z zgornjimi ugotovitvami s sklepom o vrednosti točke za izračun nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča, št. 426-45/2009 z dne 19. 10. 2009, v primerjavi s predhodno sprejetim sklepom iz leta 2004 ukinila dodatne vrednosti točk:

- za nezasedene stanovanjske površine v ožjem in vplivnem območju mestnega jedra,
- za nezasedene poslovne površine v ožjem in vplivnem območju mestnega jedra,
- za zasedene stanovanjske površine v ožjem območju mestnega jedra,
- za zasedene poslovne površine v ožjem območju mestnega jedra, na podlagi katerih sta bili vrednosti točk za odmero NUSZ za nezasedene stanovanjske in poslovne površine v mestnem jedru trikrat večji od vrednosti točk za stanovanjske površine in poslovne površine izven mestnega jedra, vrednosti točk za zasedene stanovanjske in poslovne površine v mestnem jedru pa določeni tako, da je bila v končnem izračunu odmera nadomestila za to

območje za 35% manjša od odmere nadomestila na ostalih območjih mesta.

Ugotovitve in predlogi ZVKDS:

Analize današnjega stanja zasedenosti poslovnih in stanovanjskih površin v zgodovinskem mestnem jedru in na Kandijski cesti kažejo, da je največ praznih poslovnih lokalov in stanovanj ravno v območju obdelave, torej v kandijskem križišču, na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. Stanje se torej ne izboljšuje, temveč celo slabša, saj v zadnjem času opazujemo še dodatno zapiranje poslovnih lokalov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici, v tem času pa tudi nismo zasledili nobenih pozitivnih premikov pri večji zasedenosti stanovanjskih površin. ZVKDS zato predlaga, da Mestna občina Novo mesto do sprejetja nepremičninskega davka ponovno uvede dodatne vrednosti točk za prazne poslovne in stanovanjske površine v mestnem jedru, in obenem sprejme stimulatивne ukrepe na področju odmere občinske komunalne takse, in sicer za naslednje predmete in storitve:

- za posebno rabo javnih površin, zlasti za postavitev gostinskih vrtov, premičnih prodajnih objektov, stojnic in drugih manjših predmetov pred poslovnimi lokali, prodajo časopisov, cvetja in podobno, postavitev gradbenih odrov ali gradbišč, snemanje odrov ter postavitev prometne signalizacije in prometne opreme;
- za podrejeno rabo javnih površin (izredno rabo za javne prireditve, shode in podobno);
- za vitrine, v katerih se razstavlja blago ali predstavlja dejavnost zunaj poslovne stavbe.

Vir:

Republika Slovenija, Predlagam.vladi.si:

<http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/3152>

Predlog sklepa o vrednosti točke za izračun nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča, št. 426-45/2009-2016 z dne 19. 10. 2009: <http://www.novomesto.si>

Odlok o komunalnih taksah v Mestni občini Novo mesto (uradno prečiščeno besedilo, Uradni list RS, št. 18/2010).

01-10 v Viri in literatura

01-10.1 Izbor virov

Konservatorski program za prenovo tržnice, NM-95/2000-TG, april 2009, ZVKDS OE NM.

Morfološka analiza stavbnega otoka med Rozmanovo, Kastelčevo in Prešernovim trgom, SPD-240/97-TG, 30. 5. 1997, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto.

Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto, Uradni list RS, št. 101/2009.

Odlok o ureditvi cestnega prometa v Mestni občini Novo mesto, Uradni list RS, št. 57/2009.

Odlok o Ureditvenem načrtu centralnega dela Bršljina (Uradni list RS, št. 39/98).

Odlok o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 3/01).

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 2000 ter srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 1990, za območje Mestne občine Novo mesto, dopolnjen 2000/1, ki se nanaša na urbanistično zasnovo Novega mesta (Uradni list RS, št. 69/2002).

Odlok o zazidalnem načrtu Podbreznik (Uradni list RS, št. 74/02).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta centralnega dela Bršljina (Uradni list RS, št. 74/02).

Odlok o ureditvenem načrtu Pod topom na Drski v Novem mestu (Uradni list RS, št. 59/04).

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje 1986–2000 in srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje 1986–1990 za območje Mestne občine Novo mesto, ki se nanašajo na urbanistično zasnovo Novega mesta (sprememba 2003/1) (Uradni list RS, št. 99/2004).

Odlok o ureditvenem načrtu za pešpoti in kolesarske poti Novega mesta (Uradni list RS, št. 122/04).

Odlok o lokacijskem načrtu za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu - glavne ceste G II-105 (Uradni list RS, št. 74/02, 31/06 - popr.).

Odlok o spremembah in dopolnitvah zazidalnega načrta Vrtni center Bučna vas v Novem mestu (Uradni list RS, št. 3/06).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta Novi trg v Novem mestu (Uradni list RS, št. 81/2006).

Odlok o občinskem lokacijskem načrtu Poslovno-storitvena cona Mačkovec – 1 (Uradni list RS, št. 107/06).

Odlok o občinskem lokacijskem načrtu Univerzitetni kampus Novo mesto (Uradni list RS, št. 118/06).

Odlok o spremembah in dopolnitvah lokacijskega načrta za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu – glavne ceste GII 105 (Uradni list RS, št. 68/07).

Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 68/07).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Poganci (Uradni list RS, št. 78/08).

Odlok o spremembah in dopolnitvah zazidalnega načrta Tovarna zdravil Krka Novo mesto (Uradni list RS, št. 125/08).

Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne Občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/2009).

Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o občinskem lokacijskem načrtu Poslovno-storitvena cona Mačkovec – 1 (Uradni list RS, št. 62/10).

Odlok o OPPN za prostorsko ureditev skupnega pomena za rekonstrukcijo križišča Belokranjska cesta v Novem mestu na cestah G2-105 in R2-419 s širšim vplivnim območjem (Uradni list RS, št. 64/2010).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu za prostorsko ureditev skupnega pomena za daljnovod DV 2 x 110 kV RTP Bršljin–RTP Gotna vas (Uradni list RS, št. 9/11).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Grad Grm (Uradni list RS, št. 9/11).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Brod - Drage (Uradni list RS, št. 113/09 in 45/11).

Odlok o lokacijskem načrtu Revoz (Uradni list RS, št. 73/04, 101/09 – OPN MONM (140. člen), 9/11 ter 46/11).

Odlok o ureditvenem načrtu Zdravstveni kompleks Novo mesto (Uradni list RS, št. 48/08, 81/11).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta za športno-rekreacijski park Portoval (Uradni list RS, 91/2011 in dopolnjen z Odlokom o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/09) – 140. člen).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Prenova ob Ljubljanski cesti 47, (Uradni list RS, št. 106/11, 22/12 - popr.).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Ursa ob Straški cesti (Uradni list RS, št. 46/12).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Šipčev hrib (Uradni list RS, št. 46/12).

Odlok o spremembah in dopolnitvah lokacijskega načrta za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu - R3 651 (prej glavna cesta GII 105) (Uradni list RS, št. 80/12).

Odlok o podrobnem prostorskem načrtu Ob Belokranjski cesti – jug 2/I (Uradni list RS, št. 27/2013).

Odlok o Občinskem podrobnem prostorskem načrtu Mrzla dolina – zahod (Uradni list RS, št. 62/2013).

Odlok o urejanju javne razsvetljave v Mestni občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 36/2011).

Odlok o merilih za izdajo soglasij za obratovanje gostinskih obratov in kmetij, na katerih se opravlja gostinska dejavnost v podaljšanem obratovalnem času v Mestni občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 57/2009).

Odlok o posebni in podrejeni rabi javnih površin v Mestni občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 89/2004, 53/2007).

Odlok o posebni in podrejeni rabi javnih površin na območju Mestne občine Ljubljana. Neuradno prečiščeno besedilo (Uradni list RS, št. 30/12, 95/12, 38/13).

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/92).

Pravilnik o označevanju kulturnih spomenikov (Uradni list RS, 57/11). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9585>.

Predlog Odloka urejanju javne razsvetljave v Mestni občini Novo mesto - II. obravnava, št. 007-1/2011 (1804) z dne 23. 3. 2011. Dostopno na:

<http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/6.%20seja/03.%20Javna%20razsvetljava.pdf>

Priročnik za označevanje kulturnih spomenikov. Dostopno na:

http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Kulturna_dediscina/varstvo_kult_dediscine/Prironik_2382011.pdf

Prometna študija za ožje središče mesta Novo mesto, ACER, Novo mesto, d.o.o., marec 2001.

Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 2000 (Skupščinski Dolenjski list, št. 24/86, 18/88, 6/89, 3/90, 10/90 in 9/91 ter Uradni list RS, št. 17/92, 58/95, 11/96, 16/96, 32/96, 21/97, 80/97, 39/98, 59/98, 21/99, 59/99, 63/99, 92/99, 52/00, 12/01, 33/01, 49/01, 68/01, 72/01, 4/02, 22/02 in 35/02) – v nadaljnjem besedilu dolgoročni plan – in srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 1990 (Skupščinski Dolenjski list, št. 24/86, 18/88, 6/89, 15/90, 9/91 in 12/91 ter Uradni list RS, št. 7/92, 23/92, 28/92, 35/92, 50/92, 1/93, 28/93, 32/93, 60/93, 69/93, 20/94, 50/94, 71/94, 78/94, 58/95, 11/96, 16/96, 32/96, 21/97, 80/97, 39/98, 59/98, 21/99, 59/99, 63/99, 92/99, 52/00, 12/01, 33/01, 49/01, 68/01, 72/01, 4/02, 22/02 in 35/02) – v nadaljnjem besedilu srednjeročni plan – za območje Mestne občine Novo mesto, ki se nanašajo na: Urbanistično zasnovo Novega mesta.

Strokovne podlage za spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana MO Novo mesto - za območje Urbanistične zasnove Novega mesta. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Novo mesto, september 1999.

Smernice varstva kulturne dediščine za strategijo prostorskega razvoja občine MO Novo mesto. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Novo mesto, december 2005.

Smernice varstva kulturne dediščine za prostorski red občine MO Novo mesto. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Novo mesto, oktober 2006.

Strategija prostorskega razvoja in prostorski red Mestne občine Novo mesto, vključno s strokovnimi podlagami, J-L-01/2006, december 2006, ACER d.o.o.

Tehnični normativi za projektiranje in opremo mestnih prometnih površin, FAGG - Prometnotehniški inštitut, Ljubljana 1991.

Dostopno na: <ftp://www.sl-king.si/TSC/Tehnicni%20normativi-promet%201.del%201.PDF> in <ftp://www.sl-king.si/TSC/Tehnicni%20normativi-promet%202.del%201.PDF>

Uredba o državnem prostorskem načrtu za državno cesto od avtoceste A2 Ljubljana – Obrežje pri Novem mestu do priključka Maline (Uradni list RS, št. 102/2012).

Uredba o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja okolja (Uradni list RS, št. 81/2007).

01-10.2 Izbor literature

Araoz, Gustavo. 2009. Protecting Heritage Places Under the New Heritage Paradigm & Defining its Tolerance for Change: a Leadership Challenge for ICOMOS. Dostopno na:

http://www.fondazione-delbianco.org/seminari/progetti_prof/progview_PL.asp?start=1&idprog=283.

Badovinac, Zdenka. Umetniški prostori v mestu.

Dostopno na: www.ppmol.org/urbanizem5/doc/eseji/esej2.pdf.

Blažun, Klavdija. Pino in Pia Mlakar – "Pas de deux" ali življenjsko korakanje v dvoje. Dostopno na:

<http://www.akropola.org/clanki/clanek.aspx?lit=390>

Čakš, Aleš. 2013. Intervju: mestni menedžer je skrbnik bivanja v središču mest. Dostopno na:

<http://www.finance.si/8353481/Intervju-Mestni-mened%C5%BEer-je-skrbnik-bivanja-v-sredi%C5%A1%C4%8Du-mest>

Drozg, Vladimir. 2001. Nakupovalna središča v Sloveniji, *Geografski vestnik* 73-1, str. 9-21.

Internet 2. Josip Vidmar. Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Josip_Vidmar.

Internet 3. Fran Tratnik. Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Fran_Tratnik.

Internet 4. Marij Kogoj. Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Marij_Kogoj.

Jacobs, Jane, 2009. *Umiranje in življenje velikih ameriških mest*. Ljubljana, Studia Humanitatis. 35.

Jarc, Janko. 1971. Iz preteklih obdobij Novega mesta. *Novo mesto-Kulturnozgodovinski vodnik*. Novo mesto, Dolenjski muzej.

Jarc, Janko. 1990. Iz preteklih stoletij Novega mesta. *Novo mesto skozi čas*. Novo mesto, Dolenjski muzej, str. 20 – 71.

Glen, Michael Hamish. 2009. *Interpretation – profession, discipline, art or science?* Dostopno na: http://interpret-europe.net/uploads/media/Glen2009-Boletin-article_en.pdf.

Golob, Andrej. 1999. Oživljanje starega mestnega jedra Novega mesta. Raziskovalna naloga v sklopu izvajanja raziskovalnega programa v Mestni občini Novo mesto v letu 1999.

Golob, Tomaž. 2009a. Brez odgovora na vprašanje, kakšno mesto si želimo. Odprt javni prostor v zgodovinskem jedru Novega mesta nekoč in danes. *PARK*, 13(1), str. 13-15.

Golob, Tomaž. 2009b. Zgolj vzdevek? Novo mesto – mesto situl. *PARK*, 13(2), str. 13-14.

Golob, Tomaž. 2009c. Novo mesto v primežu decentralizacijskih procesov. *PARK*, 13 (3-4), str. 15-16.

Golob, Tomaž. 2010. Javni spomeniki kot del mestnega vsakdana. *PARK*, 13(7), str. 13-15.

Golob, Tomaž. 2012a. Razvojni vidiki dediščine. *Dolenjski list*, 63(4), str. 20.

Golob, Tomaž. 2013. Vloga zgodovinskega jedra v razvoju Novega mesta. Zakaj se še vedno izogibamo celoviti prenovi mestnega jedra? *R&ST*, 5-6 (148-149), str. 50-59.

Hassler, U., Algreen-Ussing, G., Kohler, N. (2002): Cultural Heritage and Sustainable Development in SUII. Dostopno na: http://www.lema.ulg.ac.be/research/suit/download/SUIT5.2c_PPaper.pdf.

Knez, Tone. 1976. Arheološka dediščina Novega mesta. Novo mesto, Dolenjski muzej,

Koolhaas, Rem. 1999. Generično mesto. *Mestomorfoze*. Ljubljana: Založba #/*cf.

Kos, Drago. 2007. *Sociološka izhodišča za prenavo starih mestnih jeder*. Posvet: *Celosten pristop k oživljanju starih mestnih jeder*. Škofja Loka, 15. 2. 2007.

Dostopno na: <http://www.radovljica.si/dokument.aspx?id=2110>.

Koželj Delak, Zvezda. 2009. *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine*. Vestnik, 21, Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Lapajne, Marjan. 1965. Fasadna slika Glavnega trga in Rozmanove ulice. Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območne enote Novo mesto.

Levičar, Tomaž. 2004. Predlog ureditve sprehajalne poti v okviru prenove in oživljanja starega mestnega jedra Novega mesta. Mestna občina Novo mesto, 13. 5. 2004 in zadnja sprememba 25. 5. 2004, št. zadeve 352-08-5/2004-1108.

Martinotti, Guido. 1993, 1996. The new social morphology of cities. Dostopno na:

<http://www.unesco.org/most/martinot.htm>.

Melik, Anton. 1964. *Rast naših mest v novi dobi*. Ljubljana, SAZU.

Mihelič, Breda. 2007. *Prenova mesta. Metodološka orodja za določanje in vrednotenje prednostnih območij in tipov prenove. Vmesno poročilo o rezultatih opravljenega dela na projektu v okviru ciljnega raziskovalnega projekta (CRP) »Konkurenčnost Slovenije 2006 – 2013«*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Dostopno na:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/studije/prenova_mesta_vmesno_porocilo_april07.pdf

Mihelič, Breda. 2008. *Prenova mesta. Metodološka orodja za določanje in vrednotenje prednostnih območij in tipov prenove. CRP Konkurenčnost Slovenije 2006 – 2013*. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Dostopno na:

http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/studije/prenova_mesta_koncno_porocilo.pdf

Mikuž, Herman. 2010. Osvetlitev fasad in kulturnih spomenikov. Dostopno na:

http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/svetlobno_onesnazevanje/svetlobna_razprava_herman_mikuz_fasade.pdf

Musek, Janek. Internet 1. Raziskovanje vrednot v Sloveniji in vrednotni univerzum Slovencev. Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike, 19. 11. 2003. Dostopno na: <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf/krf/6E9DC6507D449582C1256E940046C554?OpenDocument>.

Mušič, Marjan. Internet 5. O grbu in prenovi trga. Arhitekt Marjan Mušič pojasnjuje svoje (ne)sodelovanje pri prenovi novomeškega Glavnega trga – Kako je z grbom?. Dostopno na:

http://www.novomesto.si/media/pdf/nm/smj/literatura/clanki/1978/091978_dol_list_a.pdf

Mušič, Marko, ur. 2002. Marjan Mušič. Arhitektura za vse čase. Novo mesto in Dolenjska. Ljubljana, samozaložba Marko Mušič in Atelje Marko Mušič.

Mušič, Vladimir Braco idr. 1997. *Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do 2000 ter srednjeročnega družbenega plana občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 1990 za območje mestne občine Novo mesto - dopolnitev 1997. Urbanistična zasnova Novega mesta. Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in družbenega plana občine Novo mesto*. Ljubljana, Urbanistični inštitut RS.

Pengov, Lado. 1965. Barvna študija fasad na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. V sodelovanju z arhitektom Marjanom Lapajnetom. Tipkopis. Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območne enote Novo mesto.

Pengov, Lado. 1978. Barvna študija fasad na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. V sodelovanju z arhitektom Danilom Lapajnetom. Tipkopis. Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območne enote Novo mesto.

Petru, Sonja. 1969. Novo mesto v rimski dobi. *Novo mesto 1365-1965*. Prispevki za zgodovino mesta. Maribor, Obzorja,

Novo mesto, Dolenjska založba.

Picelj, Zdenko, ur. 1990. *Novo mesto skozi čas*. Novo mesto, Dolenjski muzej.

Pirkovič-Kocbek, Jelka. 1982a. *Morfološke značilnosti prostora Novega mesta. Strokovno gradivo za novelacijo urbanističnega načrta Novo mesto*. Ljubljana: Urbanistični inštitut SRS.

Pirkovič Kocbek, Jelka. 1982b. Morfološka analiza mestnega prostora kot del strokovnih postopkov pri načrtovanju prenove. *Varstvo spomenikov*, XXIV, str. 55–70.

Pirkovič, Jelka. 2005. Celostno ohranjanje naselbinske dediščine. *Vestnik*, 18, Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Pungerčar, Majda. 2011. *Novo mesto 1848 – 1918*. Novo mesto, Dolenjski muzej.

Roth, Catherine, ur. 2004. *Cultural heritage. Technical Co-operation and Consultancy Programme. Guidance on urban rehabilitation*. Strasbourg, Council of Europe.

Strassoldo, Raimondo. 1990. Lokalna pripadnost in globalna uvrstitev. *Družboslovne razprave*, str. 64-76. Ljubljana, Slovensko sociološko društvo, Fakulteta za družbene vede.

Truhlar, Franc. 1974. Struktura in razvoj cestnega omrežja današnje Slovenije od halštatskega do slovanskega obdobja, *Kronika*, 22(3), str. 156-160.

Uršič, Matjaž, Hočevnar, Marjan. 2007. *Protiurbanost kot način življenja*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Valena, Tomáš. 1990. *Stadt und topographie. Die europäische Stadt in topographischen Kontext unter besonderer Berücksichtigung der bayerischen Stadt*. Berlin, Ernst&Sohn

Vrhovec, Ivan. 1891. *Zgodovina Novega mesta*. Ljubljana, Slovenska matica.